

نور نبی ﷺ

دیاں کرناں

اظہر محمود

نور نبی صلی اللہ علیہ وسلم دیاں کرناں

اظہر محمود

ایوانِ سمیرت

نور نبی ﷺ دیاں کرتاں

لکھنؤ	اعظم محمود
پروف خوالی	راجا اختر محمود
کیوزنگ	نعت کمپوزنگ سنٹر
ڈیزائننگ	مدنی گرا کلس لاہور
چھاپہ خانہ	نیو فائن پرنٹنگ پریس لاہور
چھپائی دی گرائی	اسجد اقبال اسجد
پبلی داری	انجی رمضان من چودہ سو ۱۳۸۳ھ
	ست جنوری من دو ہزار
تعداد	اک ہزار
قیمت	۱۰۰ روپے

ناشر

ایوان سیرت

اعظم منزل۔ نیو شلمار کالونی۔ ملکن روڈ۔ لاہور

فون: ۷۳۳۳۶۸۳

رُشنائی

۵	نور نبی ﷺ دیاں اک لکھ پچاس ہزار کرتاں
۶	اسیں لوروں نور نور آں
۹	غریبی دی دھوڑ
۱۳	نور نبی ﷺ دیاں کرتاں
۱۵	نور نبی ﷺ دیاں کرتاں دتوں مینیں اکھن
۱۹	نبتاں دی روشنی آگے ڈکے
۲۱	منیاں پر منیاں روشنیوں تے پردے
۲۳	نور نبی ﷺ تل نور جبریل داتا کرا
۳۰	نور نبی ﷺ دیاں کرتاں پھلاں کنھیاں تے پیاں
۳۲	نور نبی ﷺ دیاں کرتاں عربوں باہر
۳۵	کرتاں دی قید
۳۷	جنگ دیاں منیریاں وچ کرتاں دی لو
۳۹	نور نبی ﷺ دیاں کرتاں توں منہ چھپاؤنا
۴۲	روشنی دیاں منبعیاں تل ساڈی محبت
۴۳	نور نبی ﷺ اک کرن تل محبت پتیاں تل روشنی
۴۹	نور نبی ﷺ دے تل تے جھگڑے
۵۸	نور نبی ﷺ دیاں کرتاں
۵۸	چنگے اخلاق
۶۲	لمبیاں تل سلوک

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نور نبی ﷺ دیاں اک لکھ پچوی ہزار کرئیں

اپنے محبوب ﷺ نول ایس دنیا تے گھل کے ساڈے خالق مالک
نے ساڈے اُتے احسان فرمایا۔ رب کریم اپنی اصل وجہ خالق مالک رازق رب
اے۔ جو چاہے کرے جد چاہے کرے تے بسر اں چاہے کرے۔ اوہنے اپنے
محبوب ﷺ نول نبی تے رسول بنایا اے۔ سرکار ﷺ اپنی اصل
وجہ نبی تے رسول نیں۔ ایس دنیا وجہ پرچے وی انبیاء تے رسل (علیہم السلام)
آئے نیں سارے ای حضور ﷺ دے صدقے آئے۔ اوہناں نول نبوت
رسالت لئی ای سرکار ﷺ پاوے اے۔

”یاد کرو اوہ ویلا جد اللہ نے نبیاں کولوں وعدہ لیا سی کہ جے تمناں
کتاب اُتے حکمت دتی گئی۔ فیر تمناں کول اوہ رسول (ﷺ) آئے جو
اوس کتاب اُتے حکمت دی تصدیق فرماون جیہڑی تمناں عطا کیتی گئی اے۔ تے
تیس اوہناں تے ایمان لیاؤ نا“ اُتے اوہناں دی مدد کرے۔ رب نے پچھیا: تیس
اقرار کروے او“ اُتے ایس وعدے نول بھاء گے۔ اوہناں کہیا: ایس منئے آں۔
اللہ نے فرمایا۔ تو فیر اک دوجے تے گواہ بن جاؤ“ تے تیس وی ایس گواہی وجہ

تمناں نال آں۔ (آل عمران۔ ۸۱)

اللہ پاک دے ایس فرمان وچوں اک تے ایہ گل پکّی ہو گئی کہ اصلی نبی

سلام پھیلاؤ نا

مسلمان دی جان مال تے عزت آبرو

گو اہندیاں نال سلوک

اپنے نول اُپے نول دیکھو تے نیویں ول نگاہ دوڑاؤ

دولت مندی کیہ اے؟

سخاوت

نہ بخیل نہ اسراف

تجارت

بچ بولنا اُتے جھوٹھ توں بچنا

نصیبت کرنا

غصے اُتے قابو

عہدے دی خواہش کرنا

دو بڑھتیاں والا

دکھلوے لئی کیتے گئے چنگے کم

ناحق قتل

ماجزی اختیار کرنا

مانند

تے رسول حضور پاک ﷺ ای نہیں۔ نبیاں نے آپ ﷺ اُتے ایمان لیاؤں ہاتے آپ ﷺ دی مدد کرن دا وعدہ کیتاتے اوہناں نوں نبوت عطا فرمائی گئی۔ مطلب ایہ کہ ساریاں نوں نبوت حضور ﷺ دے صدقے ای ملی۔ دوجی گل ایہ سامنے آگئی کہ نبیاں دیاں ساریاں روحاں حضور پاک ﷺ دے تشریف لیاؤں نال ای سن۔ آپ سرکار ﷺ توں بعد وی کوئی نبی آئی نہیں سی سکدا۔ سگوں ساریاں نبیاں کولوں وعدہ لیا جا چکیا سی کہ جے تہاڈے ہندیاں حضور ﷺ آگئے تے تہاڈی اپنی نبوت چھڈ دینی اے۔ حضور ﷺ تے ایمان لے اوہناں اے اُتے آپ ﷺ دی مدد کرنی اے۔ ایہ من منون توں گھروں ای تے نبوتیں ونڈیاں گئیاں۔ اک لکھ پچوٹی ہزار پیغمبر (علیہم السلام) دی نور نبی ﷺ دیاں کرنیاں میں۔

نبیاں دے نبی، رسولاں دے رسول، رب کریم دے محبوب حضور محمد رسول اللہ ﷺ ایس دنیا اُتے تشریف لے آئے۔ تے لوکاں وچوں اوہ لوکی خوش بخت نکلے، جنہاں آپ سرکار ﷺ نوں من لیا، آپ سرکار ﷺ تے ایمان لے آئے، تے ایس طرح بدھے راہے پئے گئے۔

اسیں نوروں دُور دُور آں

پر جے ایمان لیاؤں تے من لین والی گل گھنڈیوں اُتے اُتے ای رہوے، داووں بجانوں من تیکر نہ اُڑے۔ زبان تے دل اُتو جیسے نہ ہوں، کمں تے کرن دے حوالے نال، دور لگی نظریں آوے۔ تے ایمان کتھے رہیا۔

اسیں آکھن نوں پئے آکھیے کہ سانوں حضور پاک ﷺ نے دیا

اے، جے رب اُتو ای اے۔ اسل لوہدی ای عیادت کرنی اے، تے اوہدے کولوں ای مدد ملتی اے۔ پر اپنیاں تانگھیاں، اُمتکاں نوں رب بنا کیے، عیادت وکھلے لئی پئے کرے، تے مدد ممکن لئی، اپنی ذات لئی ایہر اوہر ہتھ پئے کیے، تے قوم ملک خاطر وی کافر مٹاں لگے جھولی ڈالنی رکھے۔ فیر نکال تے عمل وکھو کھرے ای ہووے نال! ایہدناں ای منافقت اے۔

ساڈی خوش بختی چندی، جے اسیں ایہ کمں توں بعد کہ اللہ پاک کولوں ساڈے اعمال کے چھپے نہیں، ایہ من وی لیندے کہ رب سارا کجھ دیندا اے پیا۔ اگر واقعی ساڈا ایمان ایہ ہووے کہ اللہ تعالیٰ ساڈیاں عملاں دا نگران اے، اوہ سانوں رُخیاں پھرویاں، جھوٹ بولدیاں، دھوکے بازی کردیاں، لڑیاں جھگڑیاں، ہر کم کردیاں وکھ ریا اے، فیر سانوں حضور پاک ﷺ دی ایس گل تے وی یقین ہووے کہ قیامت لوئی اے، حساب کتاب ہونا اے۔۔۔ تے اسیں کوئی بھیڑا کم کر کس طرح سکے آں۔ ساڈے دج جنیاں برائیاں ہے نہیں، ایسے لئی نہیں کہ اسیں مُت راہوں تے اللہ پاک اُتے، اوہدیاں مشتیں اُتے، نالے حضور ﷺ دیاں دسیاں ہووے ساریاں گلاں اُتے ایمان لیاؤں دیاں گلاں کرسے آں، ڈنڈوں ایہناں تے یقین نہیں رکھدے۔ ایہ ایمان لیاؤنا تے من لینا کس طرح ہویا۔

اللہ پاک نے اپنے سونے ﷺ نوں گھل کے ساڈے تے احسان فرمایا سی۔ (آل عمران - ۳: ۱۶۳) پر اسیں ایس احسان نوں من وی اہمیت ای نہیں سمجھی۔ رب کریم نے آپ سرکار ﷺ اُتے قرآن مجید نازل فرمایا۔ قرآن پاک انسانی زندگی لئی اک مکمل ضابطہ اے۔ حضور پاک ﷺ دی

سنت مبارک، آپ ﷺ دیاں مبارک عادتیں، آپ ﷺ دے
 موتیاں ورگے اکھان ساڈی رہنمائی لئی سن۔ اسان قرآن تے سنت موجب اپنیاں
 زندگیاں گزارنیاں سن۔ اللہ کریم نے فرمایا سی، اللہ دے رسول ﷺ دی
 پاک حیاتی تہذیب لئی نمونہ اے (الأحزاب- ۲۱:۲۳)

اسان کیہ کیتا؟ کھان نے اللہ تے اوہدے رسول ﷺ دے
 فرمان ول توجہ دین دی ای تکلیف نہ کیتی۔ بیہرے لک کل اینٹاں حکمیں توں
 واقعی رکھدے نیں، اوہناں ایہ طریقہ اختیار کیتا ہویا اے کہ بیہرہی گل جتنی کو
 چنگی لگدی اے، اوہدے تے عمل کر لیندے نیں، باقی چھوڑ دیندے نیں۔ کجھ
 ہو رہیاں پئے نیں، اوہ جس طرح اپنی زندگی گزارنا چاہو بندے نیں، اوہ اجواز
 قرآن یا حدیث دھول لیمن دی کردے نیں۔ بھلا ایہ کیہ گل ہوئی۔ ہنساں رب
 تے اوہدے سوچنے رسول ﷺ دے حکم موجب چلتا سی، اوہ قرآن حدیث
 دھول اپنی مرضی دیاں گلاں ڈھونڈن لگ پئے۔ اللہ پاک نے تے فرمایا سی:
 ”ایمان والیو! اسلام وچ پورے دے پورے داخل ہو جاؤ“ (البقرہ ۲:۲۰۸)۔
 اسیں چنگے ایمان والے آں، جتان دل کرے، یا جس ویلے لوڑ پئے، اسلام وچ وڑ
 بندے آں، اتے بیہرہیاں گلاں ساڈے ”نفسِ امّارہ“ لئی اوکھیاں دسدیاں نیں،
 اوہناں توں دور ای دور رہندے آں۔ ایہ اللہ تے اوہدے رسول ﷺ دی
 مرضی دا اسلام تے نیں، ایہ تے ساڈی اپنی مرضی دا اسلام ہویا نا!

حضور پاک ﷺ دی حیاتی نوں ساڈے لئی نمونہ قرار دیا گیا سی۔
 اسان آپ ﷺ دی پاک حیاتی دی تقلید کرنی سی، اخلاق دیاں اوہناں
 نمونیاں نوں اپناؤنا سی، ہنساں نوں دیکھ کے تے دنیا اسلام لیائی۔ نور نبی

ﷺ دیاں کریمیاں تہذیبیاتی دے ساریاں ساہولیاں نوں نور و نور کرن
 سی۔ ایس طرح، دشمنیاں لڑائیاں توں پاک صاف معاشرہ قائم کرنا سی جہدے وچ
 محبت ای محبت ہون، لوکی اک دوسرے دے دکھ سکھ دے ساتھی بنن، تے
 اسلامی بھائی چارہ دنیا وچ مثل بن جائے۔ پر اسان ایس راہ توں بنن بچن خاطر کئی
 کم دکھائے۔

اک کم تے ایہ ہویا پئی حضور پاک ﷺ دی سیرت پاک دے
 واقعی اندر اختلاف ای اختلاف دکھائی دتے۔ کئی گلاں ایہیں واڑیاں تے
 چلائیاں گئیاں، ہنساں نوں ثابت ای نہیں کیتا جا سکدا۔ کجھ ایسیاں باتاں آپ
 سرکار ﷺ تہذیب منسوب کردتیاں گئیاں، بیہرہیاں کسے عام بندے کولوں
 دی چنگیاں نہ لگن۔ کجھ لوکاں، نویاں کاڑھیاں کڈھن دے شوق اندر، کجھ نے
 اپنے اندر وی خرابی پاروں، کئیاں نے اپنے مسلک مذہب دی وڈوں ثابت کرن
 تے دوجیاں دے موقف نوں کمزور دکھاؤن خاطر، اتے کجھ طاقتور نے
 اسلام دی اخیرلی شکل نوں دنیا تیکر اپناؤن والی ہستی دے مقام نوں نقصان
 پہنچاؤن دی نیت تہذیبی سیرت پاک وچ کئی گلاں واڑیاں، کئی بخش چلائیاں۔

غریبی دی دھوڑ

حضور پاک ﷺ دی پیدائش تہذیبی آپ ﷺ دی غریبی
 دا ذکر شروع کردتا جائدا اے۔ **مسلم شریف** تے **اسد الغابہ** وچ اے کہ
 حضرت عبداللہؑ دلوں حضور ﷺ کوٹھ بکریاں دا اک اچڑ تے اک
 کتیر لئی۔ **ابن قتیبہ** اک غلام دی دسدے نیں۔ (کتاب المعارف۔

ص ۱۳۵) ابو الاعلیٰ مودودی کہندے ہیں 'اک روایت موجب اک اونٹھ تے اک کنیر ای سی (سیرت سرور عالم - جلد دوم - ص ۹۵) گل کرو! بیہوش حضرت عبداللہؐ تجارت پیشہ سن۔ تجارت لئی ای گئے ہوئے سن۔ ہور مکاں توں مڑ کے مدینہ پاک اپڑے 'اوتھوں کھجوریں لے کے اونا سامنے۔ اوتھے بیمار ہوئے 'فوت ہو گئے۔ کوئی دتے تے سہی کہ اوہناں دا تجارت واسارا مسلمان کون لے گیا؟

ایسے گل توں آگے ودھا کے 'حلیہ سعدیہ' نل لگا دیا گیا کہ اوہناں پیسے والیاں دا کوئی گھر نہ لبھا تے مجبوراً حضور پاک ﷺ توں لے چلی۔ حالانکہ حضرت عبداللہؐ دے فوت ہو جان توں بعد وی 'حضرت عبدالملک' تے موجود سن۔ کچھ دن پہلوں ای ابرہہ اوہناں دے سویا زیادہ اونٹھ پھڑکے لے گیا سی۔ (معارج النبوت - جلد اول - ص ۷۷)۔ اوہناں اوہ اونٹھ واپس لیا کے کول نہ رکھے 'اللہ دی راہ وچ فوج کر دتے۔ اوہناں حضور ﷺ دی پیدائش تے لئی چوڑی دعوت کیتی۔ حضرت حلیہؓ توں بڑا کچھ دتا۔ نالے پتے سارے اونٹھ تے ۲۸ تولے سونا صدقہ کیتا سامنے۔ (معارج النبوت - جلد دوم - ص ۳۹) / الموابب اللغنیہ - جلد اول - ص ۱۲۶) پر ایہ سب کچھ بھل کے 'سلائے سیرت نگار ڈٹے ہوئے ہیں کہ حضور ﷺ توں غریب ای کہنا میں۔

حضور ﷺ دی غریبی توں حیاتی دے اخیر تک کہلایا گیا اے۔ ایہ دے وچ کمالی صرف اوہ وکھال جائدی اے بیہوشی حضرت خدیجہؓ دے مسلمان دی تجارت توں 'مزدوری' دے طور تے ملی۔ لکھیا جائدا اے کہ غیر حضرت خدیجہؓ نال ویاہ ہو گیا تے اوہ دے مال نال کم چلن لگ پیا۔ جد نبوت دا اعلان کیتا

من والے ہدیے لے کے لون لگ پئے۔ مدینہ پاک جا کے کافراں نل لڑائیاں شروع ہوئیں تے قیمت وامل لمبنا شروع ہو گیل۔

دستاویز حضور پاک ﷺ دی حیاتی پاک دتے جاری ہے۔ کدی بیوی وامل کھان والا کسے جگہ عزت پا سکدا اے؟ کدے 'کے غریب کول وی لوکی لمانیں رکھدے نہیں۔ جتنے سارے ای تجارت پیشہ رہندے ہوں 'اوتھے کسے غریب کھنڈ (خود باللہ) توں وی سرائکھن تے بٹھایا جائدا اے؟ - میری باہی

شہناز کوثر نے اپنی کتاب حضور ﷺ کی معاشی زندگی وچ دلیلاں نل ثابت کیتا اے کہ حضرت عبداللہؐ دا تجارتی سامان تے پیسے 'پہلوں حضرت عبدالملک' غیر حضرت ابوطالب' نے تجارت وچ لائی رکھیا۔ وڈے ہو کے حضور ﷺ نے خود ایہ کم سنبھالیا۔ شہناز کوثر نے شام دے کئی سفرں توں اڈ یمن 'جرش' 'بحرین' 'حشبہ' 'بعاشہ' 'نجد' 'نیران' 'فلسطین' 'قحان' 'دبا' مصر وغیرہ دے حضور ﷺ دے تجارتی سفرں دا 'حوالیاں نل' ذکر کیتا اے۔ نالے ثابت کیتا اے کہ حضرت خدیجہؓ تے کئی اور 'حضور ﷺ دے تجارتی شریک سن۔ ایس کتاب وچ قرار دیا گیا کہ حضور ﷺ دے ارشلو موجب (سنن ابو داؤد - کتاب الزکاح - / مسلم شریف - کتاب الحج)۔ بتیویں دا خرچہ خلوند دے ذمے اے تے بتیویں دا خلوند تے خرچ کرنا صدقہ اے۔ صدقہ بیہوش حضور ﷺ تے آپ ﷺ دی آل واسطے جائز ای نہیں۔ (بغاری - کتاب الصدقہ)

سچ ایہ اے کہ عرب دے رواج موجب کدے حضور ﷺ اپنا تے کے دیاں دوجیاں و سیکل وامل لے کے دوجیاں شہراں 'منزیاں یا مکلاں وچ

ص ۱۳۵) ابو الاعلیٰ **مودودی** کہندے ہیں، 'اک روایت موجب اک اونٹھ تے اک کنیر ای سی (**سیرت سرور عالم** - جلد دوم - ص ۹۵) گل کروا بیہرے حضرت عبداللہؐ تجارت پیشہ سن۔ تجارت لئی ای گئے ہوئے سن۔ ہور مکان توں مڑ کے مدینے پاک اپڑے 'اوتھوں کھجوریں لے کے اوتا سائے۔ اوتھے بیمار ہوئے 'فوت ہو گئے۔ کوئی دتے تے سہی کہ اوہناں دا تجارت دا سارا سلمان کون لے گیا؟

ایسے گل نوں اگے ودھا کے 'علیہ سعدیہ' بل لگا دتا گیا کہ اوہنوں پیسے والیاں دا کوئی گھر نہ بھا' تے مجبوراً حضور پاک ﷺ نوں لے چلی۔ حالانکہ حضرت عبداللہؐ دے فوت ہو جان توں بعد وی 'حضرت عبدالملک' تے موجود سن۔ کچھ دن پہلوں ای امرہ اوہناں دے سویا زیادہ اونٹھ پھڑکے لے گیا سی۔ (**معارج النبوت** - جلد اول - ص ۷۷)۔ اوہناں اوہ اونٹھ واپس لیا کے کول نہ رکھے 'اللہ وی راہ وچ ذبح کر دتے۔ اوہناں حضور ﷺ دی پیدائش تے لئی چوڑی دعوت کیتی۔ حضرت علیہؐ نوں بڑا کچھ دتا۔ نالے بستے سارے اونٹھ تے ۲۸ تولے سونا صدقہ کیتا سائے۔ (**معارج النبوت** - جلد دوم - ص ۳۶ / **الموابب اللغیہ** - جلد اول - ص ۲۶) پر ایہ سب کچھ جمل کے 'سائے سیرت' لگا دئے ہوئے ہیں کہ حضور ﷺ نوں غریب ای کہنا ایں۔

حضور ﷺ دی غریبی نوں حیاتی دے اخیر تک اپڑایا گیا اے۔ 'ایہدے وچ کمائی صرف اوہ دکھائی جائدی اے بیہرہی حضرت خدیجہؓ دے سلمان دی تجارت توں "مزدوری" دے طور تے ملی۔ لکھیا جائدا اے کہ فیر حضرت خدیجہؓ بل ویاہ ہو گیا تے اوہدے مال بل کم چلن لگ پیا۔ جد نبوت دا اعلان کیتا

من والے ہدیے لے کے لون لگ پئے۔ مدینے پاک جا کے کافراں بل لڑائیاں شروع ہوئیاں تے قیمت دامل لہنا شروع ہو گیا۔

دستاویہ حضور پاک ﷺ دی حیاتی پاک دتی جارہی ہے۔ کدی بیوی دامل کھان والا کے جگہ عزت پا سکدا اے؟ کدے 'کے غریب کول وی لوکی لمانیں رکھدے نہیں!۔ جتنے سارے ای تجارت پیشہ رہندے ہوں 'اوتھے کسے غریب کھنڈو (خود باللہ) نوں وی سر اکھاں تے بٹھایا جائدا اے؟ میری باہی

شہناز کوثر نے اپنی کتاب **حضور ﷺ کی معاشی زندگی** وچ دلیلاں بل ثابت کیتا اے کہ حضرت عبداللہؐ دا تجارتی سلمان تے پیسہ 'پہلوں حضرت عبدالملک' فیر حضرت ابوطالب' نے تجارت وچ لائی رکھیا۔ وڈے ہو کے حضور ﷺ نے خود ایہ کم سنبھالیا۔ شہناز کوثر نے شام دے کئی سفرں توں اذیمین 'جرش' 'بحرین' 'جشہ' 'بعاش' 'نجد' 'نہران' 'فلسطین' 'عمان' دیا' مصر وغیرہ دے حضور ﷺ دے تجارتی سفرں دا' حوالیاں بل 'ذکر کیتا اے۔ نالے ثابت کیتا اے کہ حضرت خدیجہؓ تے کئی اور' حضور ﷺ دے تجارتی شریک سن۔ ایس کتاب وچ قرار دتا گیا کہ حضور ﷺ دے ارشلو موجب (**سنن ابو داؤد** - کتاب الزکاح - / **مسلم شریف** - کتاب الحج)۔ بتیویں دا خرچہ خلود دے دتے اے تے بتیویں دا خلود تے خرچ کرنا صدقہ اے۔ صدقہ بیہرہ حضور ﷺ تے آپ ﷺ دی آل واسطے جائز ای نہیں۔ (**بغاری** - کتاب الصدقہ)

کچھ ایہ اے کہ عرب دے رواج موجب کدے حضور ﷺ اپنا' تے کے دیاں دوجیاں و سینکلاں دامل لے کے دوجیاں شہراں 'منزیاں یا ملک وچ

مکروچ چلتا نہیں سی بلکہ 'یا دو کھجوریں تے گزارا کیتا جاندا سی' ایہ فقر حضور ﷺ نے آپ اختیار کیتا ہویا سی۔ ایہ اسباب غریبی نہیں سی۔

نوروی چیرپھاڑ

اسیں حضور پاک ﷺ بارے لیس بحث دے خلاف آں کہ آپ ﷺ نور سن کہ بشر۔ آپ ﷺ بے شک بشر سن کہ بندیاں دی رہنمائی لئی کوئی فرشتہ تے نہیں سی گھلایا جا سکدا۔ آپ ﷺ انسانی شکل وچ ای تشریف لیائے اتے قدم قدم تے لوکائی نوں زندگی گزارن دا اول سکھایا۔ پر آپ سرکار ﷺ نوں نبوت دا نوروی عطا کیتا گیا سی۔ آپ ﷺ نوں محبوبیت دا نوروی بخشیا گیا سی۔ آپ ﷺ دی پاک حیاتی نور سی۔ آپ ﷺ دے دھیاں پتروی نور سن۔ تے آپ ﷺ دیاں دو دھیاں (حضرت اُمّ کلثوم رضی اللہ عنہا اور حضرت رقیہ رضی اللہ عنہا) جنتاں دے نکاح وچ آئیاں اوہ دو نوریں والے (ذوالنورین) بنے۔

اج نہیں اسیں کدے وی نور بشر دے جھکڑے پیرے وچ نہیں پئے۔ پر اج اسل "شق صدر" بارے گل کرنی اے۔ سورۃ الَمْ نَشْرَحْ دی شرح وچ ابن کثیر تے کچھ ہور مفسر "الشرح صدر" (سینہ کھولن) نوں "اشقاق قلب" (دل دی چیرپھاڑ) قرار دیندے نیں (تفسیر ابن کثیر۔ اردو ترجمہ۔ جلد پنجم۔ ص ۵۹۰) شاہ عبدالعزیز دہلوی لکھدے نیں کہ ایہ چیرپھاڑ چار واری ہوئی۔ پہلی واری تہی بے دل وچوں مُنڈیاں کھنڈیاں وائیاں برائیاں کڈھ دیتاں جان۔ دوجی واری ایس لئی کہ جوانی وچ پیرے کم

تجارت لئی جانڈے سن۔ تے ارد گرد پیریاں چیزاں ستیاں پُنداں سن 'اوہ باہر' تے باہروں جو شے سستی لہدی سی 'اوہ تے یا دو جیاں شہرے مکھ وچ و پچن لئی لے جانڈے سن۔ کدے دو بچے لوکی اپنا تے حضور پاک ﷺ دا سلمان تجارت لئی لے جانڈے تے لے اونڈے سن۔

حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا دامل وی حضور ﷺ "مزدوری" تے نہیں سن لے گئے بلکہ دو جیاں تاجراں دی طرح ایمنیں داسلمان وی حضور ﷺ و پچن خریدن لئی لے گئے سن۔ حضرت خدیجہ "توا" حضرت زبیر" حضرت ابوطالب" حضرت ابوبکر صدیق" حضرت سائب" بن ابی سائب" حضرت خزیمہ" حضرت حکیم بن حزام" حضرت عباس" قیس بن سائب" نو اس بن سمان" ہشام بن عمرو عامری" عبداللہ بن سائب" ابوسفیان بن حرب تے عبداللہ بن ابی المسائل وی حضور پاک ﷺ دی تجارتی سانجھ سی۔ اوہ حضور ﷺ داتے حضور ﷺ اوہناں داسلمان باہر و پچن خریدن لئی لے جانڈے سن (سیرت پاک۔ گیارہ سال سے چالیس سال تک۔ ص ۱۵۸-۱۶۹) حضور ﷺ کی معاشی زندگی

(ص ۵۰-۶۸)

نبوت دے اعلان تو مگروں تے مدینے پاک جا کے حضور ﷺ دے تبلیغی کم اپنے دودھ گئے کہ فیر آپ سرکار ﷺ خود تجارتی سفرآں تے تشریف نہیں سن لے جانڈے۔ دو بچے لوکی آپ ﷺ داسلمان دی لے بانڈے 'نالے و پچدے خریددے سن۔ سرکار ﷺ اپنی ساری آمدنی غریباں، مسکیناں وچ ونڈ کے 'آپ ﷺ کھکھے سول رہندے سن۔ پیرا مئی دساڑے

رب تعالیٰ دی مرضی دے خلاف ہو سکدے نیں 'لوہن مل پیار نہ رہن دتا جائے۔ تہی واری ایس کر کے 'پی دل وحی دی جھل جھل سکے' تے چو تھی واری ایس خاطر کہ ملکوت تے لاہوت دے جہاں نوں ویکھن جو گا ہو جائے (العنبر المجموعہ - ص ۳۸، ۳۹)

آتے بیر چار واری چر پھاڑ دا عمل ہویا اے 'ایہ بچپن وچ' جولانی ویلے 'وحی دے نازل ہون توں پہلوں' آتے معراج شریف دی تیاری لئی بیان کیتا جاندا اے۔ **محمد حسین بیگلر** داکتا اے کہ شیع صدر دی روایت توں مل تے مستشرقین وی تسلیم ہندی اے 'نہ ای کجھ مسلمان اینوں من دے نیں (حیات محمد ﷺ - ص ۵۳) شبلی نعمانی 'قاضی محمد سلیمان سلمان منصور پوری تے جعفر سبحانی ایس چر پھاڑ دا ذکر ای نہیں کردے۔

(سیرت النبی ﷺ - جلد اول / رحمت للعالمین ﷺ - جلد اول - ص ۳۱ / فروغ ابدیت - ص ۱۰۷-۱۱۳)

سر سید احمد خاں ایدے خلاف لکھدے نیں (سیرت محمدی ﷺ - ص ۲۹۳-۲۹۸)

صوفی 'پینے دے آپریشن تے دل نوں باہر کنڈھ کے' دھو دھا کے 'فیر تروپے لادین دے قائل نیں۔ اوہ اینوں تمثیل دے انگ وچ دیکھدے نیں (جہۃ النور الباقیہ - جلد ۲ - ص ۲۰۶ - شاہ ولی اللہ دہلوی -) **عبدالعزیز دباغ** وی کے اوزار مل وڈھ ٹک کرن 'خون و گن تے سلائی کرن دی بجائے' اینوں رب کریم و افضل دسدے نیں (خزینہ معارف - ص ۳۳۳) **عزیز احمد عزیز قاضی** نے وی ایہ عمل قدسی طاقت تے

نوری توانائیاں مل 'تھیا اے (حکمت القرآن - جلد دوم - ص ۱۱۲) **سید سلیمان ندوی** ساریاں روایتیں تے اڈواڑ بحث کردے نیں 'تے اخیر ایہ کہندے نیں کہ مبارک سینے دا آلائش توں پاک صاف ہونا اک واری تے کوئی من وی لے 'گھڑی گھڑی ایس "سرجری" دی کیہ لوڑ پے جاندی سی۔ (سیرت النبی ﷺ - جلد سوم - ص ۲۶۹)

جج تے ایہ اے کہ پہلے کے نبی داسیندے کے جسم دی آلائش 'آلودگی' شیطان اثر وچ بھریا ہویا نہیں سی 'تے نمایاں دے نبی' نمایاں رسولان دے امام تے سرتاج 'حضور پاک ﷺ واری ایہ حال کیوں دسیا جا رہیا اے کہ کجھ سالان گمراہ فیر ایس وڈھ تک وی لوڑ پے جاندی سی 'جے سرکار ﷺ دے مقام مرتبے والیاں سیکڑے حدیث پچھن تے 'تے فیر شیع صدر دلی گل 'ضم نہیں ہندی۔

حضور پاک ﷺ اپنی اصل وچ نور نہ وی ہون 'تے اپنے بشری نہیں سن 'جے ساریاں نمایاں رسولان توں ودھیک صفائی ستھرائی ضروری سمجھی گئی ہووے۔

نور نبی ﷺ دیاں کرکٹیاں ولوں میٹیاں اکھیاں

چا نہیں کیوں 'اسیں لوس ہستی نوں' جنھوں رب کریم نے اپنی اصل وچ نبی تے رسول بنا کے گھلیا سی 'جنھاں دے صدقے دوجے سارے نمایاں نوں نبوت عطا کیتی گئی 'اوہنل بارے لکھدیاں ہویاں اوہنل دے مرتبے دا احساس نہیں کردے۔ آتے 'سیرت لکھدیاں ہویاں آپ سرکار ﷺ دے مقام

نور گھٹاؤں دیوں باتیں چھوہہ بندے تیں۔ بھلوں 'اوہ حقیقت اسیت نور کنیں
ای دور ہوت۔

ایس واقعے دا تھوڑا جیسا ذکر پہلوں آ چکیا اے کہ حضور پاک
ﷺ حضرت خدیجہؓ اہل تجارت لئی شامے لے لے سن۔ اُن تے
سیرت نگار ایسوں مزدوری کتے کم کرنا سمندے نیں۔ ابن سعدؒ لکھیا کہ
حضرت ابو طالب نے حضور ﷺ نوں 'سپا' خدیجہ اپنے تاریقی قابیل
ہل تہذیب قوم و۔ کچھ لوکاں نور صدی اے 'تیں جہاں پ تپ نوں
یہ کم لئی پیش کرو (طبقات ابن سعد - جلد اول - ص ۲۰۰) شیخ
محمد رضا مصری دی ایسوی گل دہراندے نیں (مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللّٰہِ
ﷺ - ص ۶۳) کچھ لوکی ایہ سمجھدے نیں کہ حضور ﷺ دی امانت
بات دی شرت جد خدیجہ تیدہ لڑی۔ ہی عرب دی مشہور تہذیب تارخ سن
تے وہاں تپ حضور ﷺ نوں 'سپا' میری تہذیب تہذیب تہذیب
وچ ۳ (الرَّحِیْقُ الْمَخْتُوْم - ص ۱۰ تاریخ احمدی ﷺ -
ص ۱۰ / سیرت المصطفیٰ ﷺ از محمد ادریس
کاندھلوی - جلد اول - ص ۱۰۰، ۹۹ نبی کریم ﷺ کی
معاشی زندگی - از ڈاکٹر نور محمد غفاری - ص ۸۱، ۸۲)

ابن سعد لکھدے نیں کہ بعدوں 'حضرت خدیجہ نے عیساء و یحییٰ
وہلے حضور ﷺ وں 'سپا' طبقات ابن سعد - جلد اول - ص
(۲۰۳) ابو الاعلیٰ مودودی سمندے نیں 'میرہ نے حضرت خدیجہ نوں
حضور ﷺ بارے دسیا سی (سیرت سرور عالم ﷺ - جلد

دوم - ص ۳۳) ایسوں ساریاں باتیں وچوں 'کو ای گل ثابت کیتی جارہی اے
کہ حضرت خدیجہ عرب دی مشہور تاجر سن تے بڑی امیر سن۔ حضور ﷺ
بڑے - غریب سن۔ حضور ﷺ دی امانت دیانت دیں خبراں سن سن کے
اوہاں تجارت واسطی دے کے تپ حضور ﷺ نوں شامہ دل گھلیا۔ تجارت
وچ بڑا نفع ہویا 'غلام نے حضور ﷺ دے رہن سہن 'وہاں 'لین دین'
اخلاق 'وغیرہ بارے حضرت خدیجہ نوں دسیا تے اوہاں ویاہ دی گل نوری۔

شبلی نعمانی نے خدیجہ اُتے حضور ﷺ دی دوری نور
کچھ نیرے کرن دی عجیب کوشش کیتی اے۔ لکھدے نیں کہ حضرت خدیجہ
اک معزز خاتون سن۔ اوہاں دانبہ پنجویں پشت وچ حضور ﷺ دے
خاندان تل مل جاتا اے۔ (سیرت النبی ﷺ - جلد اول - "تزوج
خدیجہ") مطلب ایہ کہ دوروں نیزوں دوہاں نور رشتہ دار ای سمجھو۔ حلال
ہے 'ایہ عرب دی امیر ترین خاتون' تے عرب دے غریب ترین بندے دی گل
ہے ای نہیں۔ پشت دی رشتہ داری دی لوکاں نور حقیقت توں دور رکھن دی
کوشش اے۔

اصل ایہ اے کہ حضور پاک ﷺ دی پیاری چچی حضرت صفیہؓ
حضرت خدیجہ دی کٹی بھانجی نیں۔ خدیجہ دے بھرا 'عوام صفیہ دے خاندان نیں۔
خدیجہ دے حشریے حکیم بن حزام حضور ﷺ ترقہ سال وڈے سن پر
حضور ﷺ دے یار ہل سن۔ مودودی نے مسند احمد دی
روایت بیان کیتی اے کہ حکیم بن حزام نے 'کیا' جاہلیت دے زمانہ وچ نبی
مینوں حضور ﷺ تل ساریاں توں ودھ محبت سی (المسند الغابہ - جلد

۳۰۔ ص ۵۵ حیاتِ صحابہ کے درخشاں پہلو۔ ص ۱۳۵)

سیرت سرورِ عالم ﷺ - جلد دوم - ص ۱۲۲

روضۃ الاحباب وچ اے کہ خزیمہ حضرت خدیجہ دے رشتہ دار

سن۔ اکتے حضور ﷺ دے دوست سن۔ اُسدا لغابہ وچ اے کہ ایہ

حضرت خدیجہ دے سرسالی رشتہ دار سن (سید جمال حسینی دی

"روضۃ الاحباب دار اردو ترجمہ بعنوان "رسالت مآب ﷺ"۔ ص ۹۴

اسد الغابہ۔ جلد سوم۔ ص ۱۵۹)

حضرت خدیجہ تے حضرت صفیہ ننان بھرجائی۔ صفیہ حضور ﷺ

ای پیری چھٹی۔ حضرت حمزہ خدیجہ دی بھرجائی دے بھرا تے حضور ﷺ

دے چچا دودھ شریک بھراتے یاربلی۔ حکیم بن حرام خدیجہ۔ بھرا دے پتر

تے حضور ﷺ دے دوست۔ خزیمہ خدیجہ دے قریبی رشتہ دار تے

حضور ﷺ دے دوست۔ نائے ایہ خبر وی کہ حضور ﷺ اور

حضرت صفیہ ناگو گھر وچ پے ودھے (حضور ﷺ کی رشتہ دار

خواتین۔ ص ۵۹)۔

ایہ سارے رشتہ ابن اسحاق ابو الفدا ابن سعد توں اے کے

ن تیند دے سیرت نگارال نوں کیوں نظر نہیں آئے۔ ایہ قریبی رشتہ تے

کئے دی دوستی، بیہمی لہور، کرچی جیہ، دوا شر نہیں سی جمدے۔ اے محکم دے

بندے نوں، دوجے علاقے دے بندے دا پتا ای نہیں مہندل تے فیر حضور

ﷺ نوں تجارت واسلمان دے کے شام مکہ سنی اپنی پیوڑن کیوں پائی

گئی، نائے ویدہ لئی کینز نفیسہ نوں وچولی کیوں بنایا گیا۔ کوئی بندہ سوچے تے سہی کہ

نور نبی ﷺ دیاں کریمیاں اگے کیڑے تائیاں، یا دھوڑاؤ کیاں یا تھیاں مینیاں

کدوں تیکر کم چپے گلہ کسے نہ کسے بندے نے سچایاں دی رشتی سات لے ای

اوی اے۔

نبتاں وی روشنی اگے ڈکے

حضرت عبدالمطلب دی وفات توں بعد، حضور پاک ﷺ دی

سرپرستی، نگرانی تے خدمت حضرت ابوطالب نے کیتی۔ جس ویلے حضور

ﷺ اوہناں کول سن، اوہناں دنیاں دا ذکر کردیاں ساڈ۔ سیرت نگار حضرت

ابوطالب نوں "قلیل المال" تے "کثیر العیال" کہندے نیں۔ کہ اوہ غریب وی

سن، تے پروار وی وڈا سنے (رسولِ علی ﷺ از عمر ابوالنصر۔

ص ۱۲، رسول اکرم ﷺ کی سیاق زندگی۔ ڈاکٹر محمد حمید اللہ۔ ص

۳۰، محبوب خدا ﷺ۔ چودھری افضل حق۔ ص ۲۵، نبی کریم

ﷺ کی معاشی زندگی۔ ڈاکٹر نور محمد غفاری۔ ص ۶۹) حد

ایہ اے کہ شیعہ مصنف اوراد حیدر فوق بلگرامی وی ایہو ای کہہ

رہے نیں کہ حضرت ابوطالب دے بچے بہت سارے سن (اسوۃ الرسول

ﷺ۔ جلد دوم۔ ص ۳۷)

ہن گل اگے ودھنی شروع ہوئی۔ مولانا اشرف علی تھانوی نے

لکھی، روٹی پوری نہیں سی ہندی (حبیب خدا ﷺ۔ ص ۵۷۔

"نشر الطیب فی ذکر النبی الحبیب ﷺ"۔ تیر ناں توں

دی چھپی اے)۔ احمد زین دحلان، ابوالاعلیٰ مودودی، ڈاکٹر محمد

حمید اللہ نے ہور اگے مار کیتی کہ حضرت ابوطالب دے بچے اپنے سن کہ حضرت فاطمہ بنت اسدؓ سائن پکا کے ویٹرے وچ رکھ دیدی سن 'سارے جاتہ روئی نوں چڑ جانے سن' صرف حضور ﷺ ایس ہنگامے وچ شریک نہیں سن ہوندے (سیرت دحلانید۔ م ۲۳۳/۲۳۵ / سیرت سرورِ عالم ﷺ۔ جلد دوم۔ م ۱۰۱ رسول اکرم ﷺ کی سیاسی زندگی۔ م ۳۴) عبدالرحمان ابن جوزی تے احمد زین دحلان نے ایہ وی لکھ دتا کہ ابوطالب دی اوادائی ی کہ دیاں سن اوہناں دیوں گڈاں دھون تے تک پونجی دا ویل نہیں سی گدا (الوفا باحوال المصطفیٰ ﷺ۔ م ۱۷۷ / سیرت دحلانید۔ م ۲۳۵) ابراہیم میر سیالکوٹی نے رنج ایہ کہانی توڑ چاڑھ دی کہ روئی پوری نہیں سی ہوندی 'ایس لئی ابوطالب نے بچے دوجیوں نوں دند رستے (سیرت مصطفیٰ ﷺ۔ م ۱۷۳)۔

ایڈے وڈے وڈے بندے ایہ سب کج بھی جا رہے نیں تے گل کوئی ہے نہیں۔ سچ ایہ اے کہ حضرت ابوطالب دے سارے جیمے بچے سن۔ طالب 'عقیل' 'جعفر' علی 'چار منڈے' تے مہربانی تے جمانہ دواڑیاں۔ (رحمتِ تعالیم ﷺ۔ قاضی محمد سلیمان سلمان منصور پوری۔ جلد دوم۔ م ۷۵) عرب وچ تے بندے صرف جیمے بچے ہون 'اونہوں دن رہیں دیندے رہندے سن۔ حضرت عبدالعزیز دیاں جیمے بیویاں تے ۲۱ بچے سن (رحمت للعالمین ﷺ۔ جلد دوم۔ م ۷۵) حضرت علی المرتضیٰؓ دیوں ۱۷ دھیاں تے ۲۱ پتر سن (اسلامی انسائیکلو پیڈیا۔ م ۳۹) پر

لوہاں نوں کوئی 'کثیر العیال' نہیں کہند۔

ہور طیفہ ایہ ہے کہ حضرت علیؓ حضور ﷺ توں ۲۹ سال 'جعفر طیار' ۹ سال تے عقیل ۹ سال چھوٹے سن۔ اوس ویلے حضور ﷺ دی عمر مبارک آٹھ سال سی۔ ایس لئی ایہ غور جتے ای نہیں سن۔ صرف طالب سن۔ یا جے ایہ من لیے کہ آٹھ ہائی تے جمانہ طالب توں وڈیاں سن تے فیروزی صرف تن بچے ہوئے 'مستارہ فائزہ مستوح' اے کہ اوس ویلے لکے طالب ای سن (رسول ﷺ نمبر۔ جلد اول۔ م ۲۰۵)

اک یہ وده توں وده 'تن بچیاں وائے نوں' 'کثیر العیال' لکھ کے 'فیر' ایہدے تے ہور رنگ برتیلیاں تصویراں بنانا کے وڈے مستور کہاناں والیاں نوں کوئی جھگن والا نہیں۔ اللہ ای خیر کرے۔

'خیاں پڑخیاں روشنیاں تے پردے'

حضور پاک ﷺ دی پیدائش بارے چار شہان مشہور سن۔ دوجی 'انہویں' دسویں تے بارہویں ربیع الاول۔ مفتی محمد شفیع لکھدے نیں کہ مشہور توں بارہویں تاریخ دا اے۔ ایتھوں تیکہ کہ ابن ابرہار نے ایہدے تے اجماع نقل کر دتا۔ کمال ابن اثیر نے وی ایہو ای کہیا اے۔ (سیرت خاتم الانبیاء ﷺ۔ م ۱۸)

ایہ تے حدیث توں ثابت اے کہ حضور ﷺ ربیع الاول شریف وچ پیدا ہوئے 'اوس دن چاروار سی۔ ربیع الاول بارے جو چار قول مسدے سن' اوہناں دوجوں بارہویں نوں سارے من دے سن۔ پر 'محمود پاشا

فلکی نے لکھ دیا کہ حساب بل پر ۳ ویں نوں بن دانی نہیں ۹ ویں نوں بن دانی۔ ماہنامہ "نعت" ہور نے اپنے خاص نمبر "میلاد النبی ﷺ" حصہ اول (۱ اکتوبر ۱۹۸۸ء) واسطے **سید محمد سلطان شاہ (رحمہ اللہ)** کی تصانیف کی فہرست دی ہو گئی ہے (تو مقالہ "یوم ولادت رسول خدا ﷺ" لکھوایا میرا بعدوں) ادھیان سمیت طبع شدہ کتاب "یوم ولادت مصطفیٰ ﷺ" دی شکل وچ دی بنجیہ۔ ایسے تو اے میری ہتی شہناز کوثر نے اپنی کتاب "حیات طیبہ میں پیر کے دن کی اہمیت" تے "حضور ﷺ کا بچپن" (ص ۱-۱۷) (۳۵۲-۳۳۷) اتے میرے اپنی راجا رشید محمود۔ پنی کتاب "نزول وحی" (ص ۱۸-۲۱) دی ایس موضوع تے بڑی بحث کیتی ہے۔

البدایہ والنہایہ (ص ۲۶۰) بلوغ الامانی شرح الفتح الربانی (ص ۱۸۹) تے **السیرۃ النبویہ** از ابن شیر (ص ۱۹۹) دے مادہ ابن ہشام ابن جوزی ابن حجر عسقلانی طبری یوسف بن اسماعیل نبھانی سرے ایہو ای کہندے ہیں کہ سرکار ﷺ کی ولادت پاک پیر داسے دن ۱۲ ربیع الاول دی ہر چوہیں نوں ہوئی (حیات طیبہ میں پیر کے دن کی اہمیت۔ ص ۱۶) تقویم تے فلکیات دے ماہر ضیاء الدین لاہوری نے لکھا کہ قمری مہینیاں دے دو الگ الگ نظام موجود سن 'اک قمری جو بارہ مہینیاں دہنداسی' ۱۱ وا قمریہ شمس کیلنڈر (luni-solar)۔ ایس دوجے وچ منج تے قمری مہینے ای درتے حاندے سن 'پر خاص خاص سلاک وچ تیرھویں مہینے دا ادھا وی کر دتا' مادہ ای۔ ایس وند دا مہینا یا کیسہ کہندے ہیں۔ پر ایہ گل ایہ تیکہ کئی نہیں

ہانی کہ سن ۱۰ ہجری توں پہلاں کیسہ سال کیسہ ہوتے۔ بعض کہن تے نہیں کہ کوئی طریقہ ضابطہ مقرر نہیں سی۔ چچا دے موقعے تے یاد دتے کہ حسب ہرہ تے فیصد کریندے سن۔ ابن حبیب ابن اسحاق مسعودی ابوالفدا البیرونی مقریزی محمد الجرجسی تے حاجی خلیفہ مختلف صورتیں دسدے ہیں۔ (جوہر تقویم۔ ص ۲۵۹-۲۶۱-۲۶۳)

اب ہور حقیقت ایہ اے کہ قمری کیلنڈر تے مدنی کیلنڈر وچ دی فرق سی۔ آتے سیرت دی کسے قمری تاریخ نال ایہ وضاحت نہیں مددی کہ مدنی کیلنڈر دی گل اے یا قمری کیلنڈر دی۔ اک ماہر تقویم اسحاق النبی علوی نے جوہر کیلنڈر دے سن ۶'۷'۸'۹'۱۰ ہجری دے فرق بیان کئے لکھا اے کہ ایسے توں سیرت کے واقعیاں دی تو قیمتی تشریح ممکن سی (نقوش۔ رسول ﷺ نمبر۔ جلد ۲۔ ص ۷۵۔ مضمون "سیرت نبوی ﷺ" وقت کی روشنی میں)۔

قرآن پاک وچ لکھدا اے۔ "ب شک مہیناں دی منتی مد نے بارہ مہینے رچی دے اللہ دی کتاب وچ جس ویسے اوہنے اسمان تے زمین بنائے۔ ایہاں وچوں چار حرمت والے ہیں۔ اوہناں دے مہینے پچھتے ہانا کفر وچ دھن توں سوا کچھ نہیں (التوبہ۔ ۳۶:۲۹-۳۷) ایہاں مطلب ایہ اے کہ کافر اپنی مرضی نال مہینیاں نوں آتے پچھتے کریندے سن۔ تفسیر الحسنات (جلد دوم۔ ص ۸۳) تے تفسیر نور العرفان (ص ۹۸۳) وچ اے کہ عرب دے کافر راسب دے بعد ذوالحجہ تے محرم دی حرمت نوں رائج کن دے سن کہ جس ویلے

مرضی ہندی سی 'عزم نون صفر' کے مور مینے نون کوئی مور مینہ کہہ کے اپنے کہ
چلا بندے سن۔ **تفسیر خازن** (جد اول) **تے تفہیم القرآن** (جد
دوم۔ ص ۱۴۲) **وچ لکھیا**۔ کہ عرب کسی واسطے سل دے تیرہ یا چودہ مینے وی
بنا سیدے سن۔ **اسحاق النبی علوی** لکھدے نیں کہ ان تیرہ ایہ ۷
نیں ہوئے کہ سن اک بھری تول دس بھری تیکر کسی دامین کینڈیاں سااں **وچ**
ووحایا کید۔ (ص ۳۴)

تے **فیر** محمود آفندی (محمود پاشا فلسکی) نے کیدہ احباب ،
'یا' تے کس طرح ایہ لکھ دتا کہ حساب بل پیر ۹ ربیع الاول نون کن دا ۱۷۳ نون
نیں۔ **فیر شبلی نعمانی** تے اج دیاں دو جیاں سیرت نگاراں نے بغیر
سوچیوں کجیوں محمود پاشا فلکی دے موڑھے تے رکھ کے بدوق چلا دتی۔ مقصد
صرف ایہ اے کہ جیرییاں گلاں غیاں پرغیاں نیں 'اوہاں تے توکل دا ایمان پکا
نہ رہن دیے' تے اُمت **وچ** تفرقہ ددھے۔ بھلایں ایہ نویں گل بے اصل تے
بے دلیل وی ہووے۔

نور نبی ﷺ بل نور جبریل دانا کرا

بخاری (کتب الوحي۔ حدیث نمبر ۳) **مسلم** (کتب الامین۔ باب
بدء الوحي الي رسول الله ﷺ۔ پہلی حدیث) **مشکوٰۃ المصابیح**
(کتب الشتن۔ باب المبعث و بدء الوحي۔ حدیث نمبر ۵۵۹۱) **موجب**
(تھوڑے پیچے گھٹنے واوھے بل) اُم المؤمنین عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا تول
منسوب روایت **وچ** حضور ﷺ دا حرا **وچ** عبوت کرنا 'لو تھے فرشتے دا لونا'

حضور ﷺ نون کرا **اقرا** (پڑھو)۔ آپ ﷺ دا رہن داری ایس
"حکم" دے جواب **وچ** فرما تا کہ میں پڑھیا ہوا نیں۔ **فیر جبریل** دانتی پا کے گھٹنا
تے اخیر حضور ﷺ دا پڑھ لگ چیا بیان ہوا اے۔ **او تھوں** کہندیاں
بندیاں آپ ﷺ دا گھراونا بیوی حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا نون کرا
میرے تے کبل پادیا۔ **لوہاں** دا کچھ تسلی دتا۔ **فیر ورقہ بن نوفل** دا حضور پاک
ﷺ نون دنا کہ لوہ تے لوہواں فرشتہ سی **بیرہ** حضرت موسیٰ علیہ السلام
کول **لوند** ارمیا۔ نالے ایہ اطلاع دیتی کہ قوم تمناں گھروں کڈھ دے گی.....

ایس حدیث نون منکر کوئی وی نیں 'پر کوئی سیرت نگار ایہن پوری
طرح من دا وی نیں۔ **کتب نزول و وحی** **وچ** ثابت کیتے گیا اے کہ **ابن**
سعد **ابن اسحاق** **ابن ہشام** **ابن جریر طبری** **ابن حزم** **ظاہری**
عبد الرحمن جامی **قسطانی** **عبد الرحمن ابن جوزی** **عبدالعق**
محدث دہلوی **معین واعظ کاشفی** **مسلمان منصور پوری**
شبلی نعمانی کوئی وی اُتے بین کیتی گئی روایت نون پوری طرح نیں
من دا۔ (طبقات ابن سعد۔ جلد اول۔ ص ۲۱۳/۲۱۵ / سیرت ابن الحنفی۔ ص
۱۹۸-۲۰۱ / نقوش۔ رسول ﷺ نمبر۔ جلد ۱۔ ص ۴۱-۴۲ / سیرۃ ابن
ہشام۔ ص ۳۱-۳۲ / تاریخ طبری۔ جلد اول۔ ص ۷۲-۷۳ / جوامع السیرۃ۔
ص ۷۷ / شواہد النبوت۔ ص ۸۵-۸۶ / المواہب اللدنیہ۔ ص ۳۰۳-۳۰۴ /
الوفاء بالاحوال و المستطیٰ ﷺ۔ ص ۱۴۱-۲۰۲ / معارج النبوت۔ جلد دوم۔
ص ۴۹-۵۰ / معارج النبوت۔ جلد دوم۔ ص ۲۰۸-۲۰۹ رحمت لطائفین
ﷺ۔ جلد اول۔ ص ۴۷ / شبلی نعمانی۔ سیرت النبی ﷺ۔ جلد

متعل کہ اسی نہیں من سکدے کیونکہ اوہ صدقہ الہی ہے صدقہ نبوی
 ﷺ ہے تو اوہ مال دے گھر والیاں لینی جائز ہی نہیں حرام الہی۔ "حضرت
 خدیجہؓ دے گھر" "وَنَ الْکَلِ کُتَاوِی سَاوِے حساب مال، قرآن پاک دے حکم
 دی خلاف ورزی الہی۔ رب کریم فرماؤند کہ ایمان والو انہی ﷺ کے گھر
 وچ بغیر اجازتوں نہ وُرنا (الاحزاب: ۴۳ : ۵۳) مطلب ایہ پئی حضور
 ﷺ میں بیویاں حضور ﷺ دے گھر ال وچ رہندیاں نیں۔ اللہ
 نے: "ہاں گھر ال نوں" "بیوتِ النبی ﷺ" فرمایا الہی۔ فیہ ایہ سیرت
 نگراں دی مکمل جُرأت الہی کہ اوہ حضور ﷺ دے گھر نوں حضرت خدیجہؓ
 واکھر کندے نیں۔

گھر وی لوہ جہدے وچ تپ سرکار رحمۃ اللہ علیہ ایسا رحیم زینبؑ اُمّہ
فلّوّم تے رقیۃ (رضی اللہ عنہا) موجود نہیں۔ اک روایت مطبق حضرت فاطمہؑ
وی پیدا ہو چکیاں سن۔ بھرے گھر تے ایڈے پروار نوں حضرت خدیجہؑ دا گھر ایس
لنی کیہ جانا شروع ہویا اے تہ جے پتا لگے کہ حضور صلی اللہ علیہ وسلم بیوی دے مل
تے مزار اکردے سن۔ نفوذ پندہ!

کیا جارہا ہے کہ فرشتہ آیا (اوسنے اپنی سچان چھان نہیں سرائی)
 اوندیاں حضور پاک ﷺ نوں کیا "اقرا" (پڑھو)۔ تن واری ایہو کیا۔
 تنے واری حضور ﷺ نے ایہ "لفظ" جبریل واکتا سمجھیا ت ہو اب دتا
 "میں پڑھیا ہوا نہیں مَا اَنَابَقَرِیْ۔۔۔۔ کوئی بندہ ایہ نہیں سوچا کہ اللہ
 اب جبریلے فقط فقرے یا پوری عبارت حضرت جبریلؑ تجھیں نبیاں دل گھدا
 اے 'اوبہ' کہ ائی ایہ اے کہ اوسے طرح اُڑا دے۔ ائیں توں پسوں آتے

مگوں کمال ایہ ہے کہ اُتلی حدیث دی روایت این اے کہ حضرت عائشہؓ کو لوں اوہناں دے حبیبوں عروہ بن زبیر بن عوف بن ہاشم بن عبد مناف تے بیان کیٹی۔ پر بن تے عروہ دی کتاب مغازی رسول اللہ ﷺ وچ فاکٹر محمد مصطفیٰ اعظمی (الرحمن بنیورنی) جو ای عرب دے استادا نے مرتب کر کے چھاپ دتی اے۔ اوہدے وچ عروہ بن زبیر نے آپ وی روایت اوس طرح پوری ای پوری نہیں بیان کیٹی جس طرح بخاری مسلم وغیرہ وچ لکھی اے۔

زیدہ ترلوکی تے سورۃ مَنّ دین دین یا بیج تیل نور ای پہلی وحی مَنّ
 دے نیں۔ سورۃ فاتحہ، قلم، المدثر یا تیسرے بارے دی روایتل ہے نیں پر سورۃ
 مَنّ تے اہمّیٰ گلدائے۔ ہاں، امین احسن اصلاحی پوری سورۃ مَنّ نور
 راپوٹ کسندے نیں، اتے تیز خطاب والے ایس کلام نور پہلی وحی نیں مَنّ
 دے (تَلَجُّرِ قرآن۔ جلد ۹۔ ص ۳۵۹، ۳۶۰)

حدیث دے الفاظ یہ نہیں کہ حضور ﷺ دروچ نہ ہوں تو
پٹن خاطر جان دے۔ کل سمجھ دیج نہیں اوندی۔ یہ لہنی نئی سیت نکاراں
یہہ افسوس عبادت کرن دا بنالیا ہے، حال جے عبادت نہ دن کل حدیث دیج
نال انگ بیان کیتی ہوئی اے۔

سیرت نگار لکھی جا رہے ہیں۔ بعد ازاں چین و سماں میں جائدا اسی
حضور ﷺ حضرت خدیجہؓ کے گھر آئے جو سماں سے بندہ بن گئے۔
اسی پہلوں ثابت کر چکے تھے کہ حضور ﷺ اپنی بیویوں میں اپنے واسطے

بعدوں کدی وی ایہ نہیں ہوا کہ لوہنے اللہ وی فرمائی ہوئی عبارت وچوں کوئی لفظ اپنے طور تے اپنے وٹوں استعمال کر یا ہووے۔ "اقرأ" لوہن تن یا پنج تہن دا پہلا لفظ اے جیہڑیں رب تعالیٰ نے حضور پاک ﷺ ول گھیاں۔ لوہدے وچوں کوئی لفظ اگر جبرئیل اپنے وٹوں حضور ﷺ نوں کنہدا اے تے مطلب ایہ بن والے کہ لوہنے امانت وچ خیانت نیقی اے۔ جدا تصور وی جبرئیل ہارے کرنا گناہ اے۔ کیوں جے اوہ تے جے ای "مین"۔

فیر حدیث عائشہ دی عبارت وچ ایہ کوئی لکھی ہوئی عبارت نہیں سی جنہوں پڑھنا حضور ﷺ لئی مشکل ہوندا کہ آپ ﷺ "اتی" کن۔ زہنی تے مینوں تیس فرانسیسی زبان دے دا چار فقرے پڑھوادو میں پڑھ وال گا حلال سبے مینوں پتا ای نہیں کہ فرانسیسی کیہ ہندی اے۔

اگے ایہ گل چندی اے کہ فیر جبرئیل نے حضور پاک ﷺ نوں 'حنیا' پتیری۔ فیر آپ سرکار ﷺ پڑھن لگ پئے۔ **شاہ عبدالعزیز دہلوی** ایہنوں اک کمال دی تاثیر تے توجہ کنہدے نیں (تفسیر عزیزی - پارہ سی ام - ص ۳۳۸) عبدالرحمن ابن جوزی دے خیال وچ جبرئیل نے ایس طرح اپنی لطیف روح بدن ویاں مسلک راہیں حضور ﷺ وچ واڑ دتی (الوفا باحوال المصطفیٰ ﷺ - ص ۲۰۳) ہور کسے نبی ﷺ دے سینے وچوں کلاشیں کڈھ کے دس نوں پاک صاف کرن دی لوڑ نہیں سی پئی نہ وحی جہان لئی گھٹ گھٹ پنہیں پائیں پئیں کن۔ ایہ سب کچھ نمایاں دے سردار ﷺ دے جتے ای آیا۔

فیر حضور ﷺ وادس دھک دھک کرن لگ پئے کتنی چھڑ گئیو

لئے۔ آج تے ساڈے محترم سیرت نگار حضور ﷺ دی ڈوجیاں نمایاں رسواں اُتے فعلیات دے قائل نیں۔ **الخصائص الکبریٰ** دے باب نمبر ۲۸۸ توں باب نمبر ۳۵۰ تیکر امام جلال الدین سیوطی نے ایس مقدمہ لئی حدیث اکٹھیاں کردیاں نیں۔

قرآن موجب حضرت عیسیٰ علیہ السلام نوں جمویاں ای پتا سی کہ میں اللہ دا بنداولں نیں تے کتاب لے کے آیاں (مریم - ۳۰: ۱۹) ساڈے سرکار ﷺ نوں چالی سل بعد وی پتا نہیں سی۔ حضرت مہدی علیہ السلام مسر جاتریں سینادی وادی وچ اک ویکھ کے ہتھ سیکن گئے تے اللہ کریم نے آپ ای لوہن مل گل بات کیتی۔ وہ رب دے خطاب توں وی نہ ڈرے۔ اسیں لوہن دے سردار حضور پاک ﷺ نوں جبرئیل کوں ڈرائی جا رہے سن۔ حضور پاک ﷺ تے لوس ویلے نہ ڈرے جس ویلے اُحد وچ ساقی نس گئے سن۔ آپ ﷺ لکھتے میدان وچ ڈس رہے زخمی ہو گئے دند مبارک شہید کروالیا پر اکھاڑے وچ پلے وانگوں ٹھکے رہے۔ ایہو ای حال 'حنین' ویلے بھی نظریں لوہدا اے۔ فیر کس طرح ہو سکدا اے کہ حرا وچ جبرئیل نوں ویکھ کے آپ ﷺ کو کنبیاں چھڑیاں ہون کمل ویشہ پئے ہون یہی ای گل بات مل دی تسلی نہ ہووے۔ عیسائی عالم ورقہ بن نوفل دے کہن تے حضور ﷺ نوں یقین نہ ہووے کہ اوہ ہیرہ یا سی فرشتہ سی تے میں نیں آل۔

ورقہ بن نوفل نے اک تے حضور ﷺ نوں ایہ سمجھایا کہ جو شے تانوں (نہاد پندہ) پرکا گئی اے وہ لوہو ای "ناموس" سی جو حضرت موسیٰ

کول ہوندا سی۔ دو جا کیا کہ قوم تہانوں گھروں کڈھ دے گی۔ درقہ جیسا سی سن۔
وہ میں ہندے حضرت عیسیٰ دایا حضرت عیسیٰ تے موسیٰ دوسوں دایاں نے
ہندے۔ چھڑا موسیٰ دایاں لینا وی عجیب لکھدا اے۔ ٹائے سناں ایہ منہ گیل
تے کوئی پریشانی نہیں ہندی کہ اک عیسائی نوں اون واسے ویلے دی خبر اے کہ قوم
حضور ﷺ نوں گھروں کڈھ دے گی پر یہ اسل نہیں فنا کہ حضور
ﷺ نوں اپنی نبوت بارے وی کلمہ علم ہے سی۔ حالں کہ ایس موضوع
تے سیکڑے حدیث موجود نیں۔ جنہوں تیکر ہجرت دایا معنی گھروں کڈھنا یا پناہ
گزینی کیتا جاندا اے 'شہناز کوثر' نے ہجرت حبشہ تے ہجرت
مصطفیٰ اپنیاں دو کتابیں وی ایہی تردید کیتی اے۔

نور نبی ﷺ دیاں رکھن پھلاں کنھل تے پیاں

سارے سیرت نگار من دے نیں کہ ایمان لیون ویچ پس ام المؤمنین
حضرت خدیجہ الکبریٰ رضی اللہ عنہا نے کیتی۔ پر اوس توں بعد سے گل تے اتفاق
نہیں ہوندا۔ ابن کثیر (البدایہ والنہیہ) ابن عساکر، محمد جعفر شاہ
پہلواروی، شاہ مصباح الدین شکیل، عبداللہ بن محمد
سلمان منصور پوری (کتاب اصحاب بئر) بر محمد کرم شاہ
تے ڈاکٹر محمد طاہر القادری ہندے نیں کہ دو جا نمبر حضرت ابو بکر
صدیقؓ دایا اے۔ ابن ہشام، عیینہ واعظ کاشفی، محمد حسین بیگلر
ابراہیم میر سیالکوٹی، اوداد حیدر فوق بلگرامی تے ڈاکٹر
نصیر احمد ناصر حضرت خدیجہؓ توں بعد حضرت علیؓ دایا اے قائل

نہیں۔ طبری۔ یہنں دوہاں وی دُور والیاں روایتیں وی پیاں۔ یہیال نہیں
پر سیماں بن یسار، عمران بن ابی انیس تے عروہ دے نوالے ہاں نصیب اے کہ
ابو بکر صدیقؓ بن حارثہ دایا اے۔

رید بن حارثہ نوں الرَّحِیقُ الْمَخْتُومُ ویچ دوہا 'ابن ہشام'
کاشفی، فوق بلگرامی، سیالکوٹی، بیگلر، نصیر
احمد ناصر تیچ تے عبداللہ بن محمد بن عبدوہاب تے ابن عمر طاہر
القادری جی قائلان کندے نیں۔

حضرت ابو بکرؓ دایا نمبر ابو الجلال ندوی تیچ 'ابن ہشام' کاشفی
بیگلر، صفی الرحمن مبارکپوری تے نصیر احمد ناصر چوتھا تے
سیالکوٹی پنجواں دسدے نیں۔ تاریخ طبری ویچ محمد بن سعد دے
آئیے دا قول ایہ اے کہ حضرت ابو بکرؓ توں پسوں پنجواں ہندے اسلام یا چلے سن۔
رحمت للعالمین ﷺ ویچ سلمان منصور پوری لکھدے نیں کہ
خدیجہ علیؓ زید تے ابو بکرؓ چار پہلے ای دن مسلمان ہوئے سن۔ ابراہیم میر
سیالکوٹی چوتھا نمبر حضرت رافعؓ (میتیاں اوس ویسے "برکۃ" سن)
نوں ہندے نیں۔

سیرت دیں کتابیں ویچ کچھ صحابہ کرام رضی اللہ عنہم نوں "الساہقون"
"لوں" یا قدیم مسلمان یا پسے مسلمان یا قدیم الاسلام کیا جاندا اے۔ کہے نے
کچھ صحابہ دے ہاں لکھے نیں کہے دوہے نے کچھ ہو رہاں دے ہاں لکھ دتے
نیں۔ ایہنں لئی کوئی مدت وی نہیں دتھی گئی۔

ایسے طرح، پہلیں تن سلاں دے مسلماناں دا ذکر روایت ہوئی ڈاکٹر

یاسین مظهر صدیقی نے ایہ تعداد سر لکھی ہے۔ سید ابوالخلیفہ موسوی نے ۳۳ ہجریوں کی فہرست مرتب کی ہے۔

شہناز کوثر نے اپنی کتاب **حضور ﷺ کی**

مکی زندگی کے مسلمان وچ ساریں روایتیں نوں سامنے رکھدیاں ہویاں دلائل و براہین دے کہ سب توں پہلوں حضرت خدیجہ رضی اللہ عنہا اسلام لیں۔ دو جا نمبر حضرت علیؑ دا تاج زید بن حارثہ اتے چوتھا حضرت ابوبکر صدیقؓ دا ہے۔ لوہنل امام اعظم ابوحنیفہ رحمۃ اللہ علیہ نل منسوب ایہ گل مٹی اے کہ مہواں دھوں ابوبکرؓ زبانی دھوں خدیجہؓ جاتکل دھوں علیؑ تے غلام دھوں زیدؓ پہلوں ایمان لیاے۔ ایہ دے نل ای لوہنل نور بخش توکل والیہ ولوحاوی فیا اے کہ آزلو کیتے ہوئے غلام دھوں زیدؓ تے غلام دھوں حضرت بلالؓ پہلے نیں۔ نالے ابراہیم میر سیالکوٹی دی ایہ گل وی 'نسن جوگ نہیں کہ کنیزاں دھوں ام ایمنؓ پہلوں اسلام بیا نیں۔

پہلیں مسلمان دی تحقیق توں گموں 'شہناز کوثر' نے "السابقون الاولون" دی فہرست وچ لون والے سارے سکھیاں تے صحابیات بارے روایتیں جمع کرن دا نو بکلاتے پس کم کیتا اے۔ نالے 'پہلے تن سال وچ ایمان پاون والیاں دی تعداد زیدہ سو تیر اپڑائی اے۔ (مکی زندگی کے مسلمان۔ ص ۸-۱۲)

نور نبی ﷺ دی کرکل عربوں باہر

سیرت دیاں کتابیں وچ لکھیا جا رہا اے کہ نئے دیاں کافروں حضور ﷺ نوں من والیاں اتے علم دے پہاڑ توڑنے شروع کر دتے تے حضور

ﷺ نے سوہنل نوں حبشہ وے ہجرت دی اجرت دے۔ دتی۔ ایس گل تے زور پان لئی سیرت نگاراں نے اپنیاں کتابیں وچ غفلت دے نئی واہے کیتے۔ (طبقات ابن سعد۔ جلد اوں۔ ص ۲۷۲ / تاریخ طبری۔ جلد اول۔ ص ۹۵ / سیرت ابن اسحاق ص ۲۸۳ / مدارج النبوت۔ جلد دوم۔ ص ۶۳ ضیاء النبوی ﷺ۔ جلد دوم۔ ص ۳۳۳ محسن انسانیت۔ ص ۱۷۸)

پر حقیقت ایہ اے کہ غلام اتے سہ دودھ ظلم پیتے جا رہے سن۔ لوہنل دھو تے کوئی اک بندہ وی حبشہ ول ہجرت کر کے نہیں ی۔ حضرت بلالؓ ابو کبیرہؓ عامر بن مہیرہؓ عمارؓ ام ایمنؓ زبیرہؓ حمامہؓ سیدہ امہؓ عیسیٰؓ (رضی اللہ عنہم و رضی اللہ عنہم) دھوں کوئی اک دی نہیں۔ پہلی ہجرت دے مہاجرین وچ نو امیہؓ بن حنفیہؓ عامر بن لویؓ بنو اسد بن عبد العزیؓ بنو عبد اللہؓ بنو زہرہؓ بنو خزمؓ بنو حارث بن فہرؓ بنو عدی دے دودھ خاندانی نوں ہی گئے سن۔ (ہجرت حبشہ۔ شہناز کوثر۔ ص ۲۱) پر شبلی نے ایہ لکھ دتا اے کہ ایہ ایس نی نہیں سن گئے کہ ایمان کوں مل ای کوئی نہیں ی۔ میں چُپے تہ کہیہ حکمان ذوالخویرینؓ زبیر بن قوامؓ ابو جہیفہؓ معصب بن عمیرؓ عبدالرحمان بن عوفؓ ابو سلمہؓ حکمان بن ضمعونؓ ابو ہریرہؓ (رضی اللہ عنہم) نیسے چُپے وائے ایمان وی نہیں سن کر سکدے کہ اپنے نل مفتی دے غریب مسلمان نوں دی لے جان دے کہ لوہنل ای جند کافروں دے ظلم تہ چہرہ دندے۔ اصل گل یہ ہے کہ میں۔ ہجرت حبشہ (پہلی تے دوئی) نوں نبی ﷺ دیاں کتابیں وچ دوجیاں کتابیں وچ اپڑاون دی کوشش وی سی اتے تیری مر کے تے اسلام را جھنڈا

ہوں دی خواہش دی۔ دنیا جانڈی اب کہ ایس ہجرت توں اب مقصد ایہ دی حاصل ہویا کہ حبشہ واپس شاہ اسمہ نجاشی ایمان لے آیا۔

چھٹی (۳۶) یا کچھ دودھ بند پہلی واری حبشہ واپس ہجرت کر گئے۔ اوہنل توں مگروں حضور ﷺ کافراں آگے سارے تھکے۔ بعد واپس آئی۔ حضور پاک ﷺ نے کجہہ بیت کافروں بعد واپس آئے۔ ایہ گل حبشہ اپڑی تے مہاجر واپس آئے۔ کافراں نور اللہ دے کلام نے رنج اپنے آپ کو بگاڑ کر دیا کہ اوہنل کوں کجہہ ہونیا۔ اوہیں کافراں اوہنل نوں ہتھیال دتیاں تے اوہنل ایہ مشہور کر دیا کہ حضور ﷺ نے ”غزین“ تھیں دی تعریف کیتی سی کہ ایہ شفاعت کرن گے۔ محمد (ﷺ) نے سازیاں تھیں نوں من لیا تے اسل دی اوہنل بل کجہہ کر دتے۔

کافراں تے جو کیتا سو کیتا۔ سازیاں کئی سیرت نکاراں نے دی ایہ گل چلاوٹی۔ **طبری** نے کیتا شیطان نے حضور ﷺ دے ہون ایہ مذہور دتی سی۔ (تاریخ طبری جلد اوں۔ ص ۴۴)۔ **ابن سعد** نے لکھیا: ہو خدا اب شیطان نے حضور ﷺ دی اواز وچ اواز دتا کہ ایہ فقرے کہہ دتے ہوں (طبقات ابن سعد جلد اوں۔ ص ۴۴)۔ **عبد اللہ بن محمد بن عبد الوہاب** نے دی یو ای گل اُپر لی (مختصر سیرت الرسول ﷺ۔ ص ۱۶۳) **معین واعظ کاشفی** تے **ابن جوزی** نے لکھیا کہ شیطان نے حضور ﷺ دی اواز وچ اواز دتا کہ یہ گل چلائی (معارج النبوت۔ جلد دوم۔ ص ۲۶۳)۔ (۲۶۰)

ابن کثیر، کبھی قاضی عیاض، ابن کثیر، قاضی بکر ابن احمدی، فخر الدین

رزی، قرطبی، بدر الدین عینی، شوکانی، آوسی، اسماعیل قتوی، ابن حزم، امام نووی ساریاں نے ایس کمانی نوں جھوٹ لکھیا اے۔ (ہجرت حبشہ۔ ص ۴۰)۔ (۴۵) پاپیشی ایہ ہے کہ ہمسال من لیا اے اوہنل کیہ کیتا اے۔

دوٹی واری چھپسی ستاسی ہندیاں تے واپس پائی زبائیاں تے حبشہ دل ہجرت کیتی۔ (ہجرت حبشہ۔ ص ۵۴ تا ۶۳) سیرت نکارا ایہ کجہہ تے نہیں کہ مہاجرین لک لکا کے حبشہ گئے سن (تاریخ ابن خلدون۔ جلد اوں۔ ص ۴۹۹) عدم ربیع عزیر۔ **سیرت طیبہ**۔ جلد اوں۔ ص ۱۲۰ تا ۱۲۱) وہ ایہ کیوں نہیں سوچدے کہ جس ویسے کوئی اوہنل دی گل داویر واکرے گا اوسوں پتا لگ جائے گا کہ ایہ سچ نہیں۔ بھلا ایہ بندے لک چھپ کے کیتاں باہر کس طرح جا سکدے سن۔

کریم دی قید

سیرت پاک دیں تہیں وچ حضور پاک ﷺ دی حقیقی پاک دے رت مل قید کر کے قعدہ نیڑ دیا گیا اے۔ سب پڑھیا ای ہونا اب کہ حضور پاک ﷺ تے آپ دے خاندان (نور ہشم) نوں کیتاں باہر اب تھیں وچ تن وں قید رکھیا۔ اوتھے نہ تھاں چین دی کوئی شے اپڑ وتی جانڈی سی۔ اوہنل نوں گئے اوں دتا جانڈا سی۔ مٹھیاں تھیں دا چپب جھڑا سن تے دافر خوش بندے سن۔ ہو ہاشم نوں (نور اللہ حضور ﷺ سمیت) پتہ ال تے گھاہ بوٹ تے گزارا کرنا پیا۔ سعد بن ابی وقاص دے حوالے نال مگل نوں دودھا چڑھا تے بیٹ کیتا جا رہیا اے کہ قیدی چڑے بھن بھن کے تھاندے رہے۔

شعب ابی طالب دے رتن سلاں ہارے ایسویں گھاں اک لوہ
 ہیرے یاد توں صفیں وچ کر کے سیرت نگار آگے زچندے نیں۔ میرے بانی
 راجا رشید محمود نے ایسے موضوع تے یہی طرح تحقیق - ۲۱۹
 صفیاں دی اک کتب لکھی 'جہدے وچ ثابت کیتا اے کہ نہ تے شعب ابی
 طالب کیوں باہر وکی جگہ سی نہ بنو ہاشم قید پتے گئے سن۔ قید 'معموری' نظر
 ندی پناہ گیری دیں گھاں بے اصل نیں۔ اصل حقیقت یی ان 'اے۔ حضرت
 ابو طالب نے بنو ہاشم نوں انھیال رہے حضور ﷺ دی مدد واسطے تیار کر
 لیا۔ تے دو جیاں قیلیاں نے بنو ہاشم واسطے پانی بند کر دتا۔ لیکن عین شہدی دیدہ
 وچوں بنو ہاشم نوں لڑکر دتا گیا تے ایہ فیصلہ لکھ کے جے اندر تنگ رہا۔
 جھک بھگتے دی بیہمی تصویر کتاب وچ کجی ہا۔ 'اے وہی
 حیب نیں۔ اصل وچ امام سہیلی نے **الروض الانف** وچ سعد بن ابی
 وقاص دی حکمہ واک واقعہ بیان کر دیں ہوياں عنوان "شعب بن حاسب" جز
 دتا۔ اوہدے توں گل ساڈیاں سیرت نگاراں دے ہتے چڑھی تے فح و خفہ چڑھ
 رہی گئی 'ساریاں حد اں پار کر دی گئی۔ ایہ گل ہور سے اہم تے مذمت سیرت نگار
 نے نہیں لکھی۔ لکھی وی نہیں سی جا سدی کیوں بے سعد بن ابی وقاص نو
 ہاشم وچوں بے ای نہیں سن۔ اوہ تے سوز ہرہ وچوں سن 'تے پایہ ہاشم ہارای
 نہیں سن۔

راجا رشید محمود ہاراں نے اپنی کتاب "شعب ابی
 طالب" وچ دسیا اے کہ لوس ویلے تیکہ یہ تے کیتا۔ یہ تے کیتا۔
 یوں کون ہوکی مسلمان ہو چکے سن۔ ایہ کس طرح ہو سکا۔ حضور

صلی اللہ علیہ وسلم تے آپ دے بچے آپ دے خانوادے دے مدد گزریاں بچے
 جگہ مقرر ہوئے تے سارے مسلمان دینعدہ رند۔۔۔ ہمال رتلاں
 ساں وچ آئی سورتاں 'تیاں نازل ہوياں 'ایسے مدت وچ جس دا لکھن ہويا۔۔۔
 اہل و اقباں توں وی پتا پلدا اے کہ شعب ابی طالب کیوں باہر وکی جگہ
 نیں سی۔ سو ہاشم اپیاں گھاں وچ ای رہندے سن 'تے نے اسان نوں نہ
 حدوں مذہبی سی نہ لوہاڑیاں ہاریاں کھلی وچ لب پھپھ لے سن۔

بے میں من لے پئی حضور ﷺ جان بچاؤں خاطر کدھرے
 'اے سن 'تے ایہ حضور ﷺ دی توہین اے 'آپ سرکار ﷺ دی
 دی رن دے دی اے کہ آپ ﷺ نے کدی ڈرنوں نیں۔ میں گمن
 رہے۔ آپ ﷺ نے تے اپنے من و 'ایں نوں وی صرف نہ توں اراں
 تے پائی کے توں نہ ارن واراہ دسیا اے۔ ایہ کس طرح ہو سدا سی کہ آپ ڈر
 نہ ہو جائدے۔ تے بے آپ ﷺ ڈر کے تن سال بے رسدے 'اے
 تے سال قید مدے 'تے ایمان سیاؤن والیاں آتے چنگا اثر نہیں سی ہوتا۔ اوہ
 حاسب تے۔ حضور ﷺ تے ایمان بیا کے فافراں دے فلم 'اے ہار بنے
 تے سن 'اوبھاں سوچنا سی 'ساووں پھساے حضور ﷺ تے پئی جان
 پندے ہارے نیں۔ فافراں نے وی ایہ پروپیگنڈا رتا سی۔ تے ضرور سی کہ
 بھ بندے مرتد ہو جائدے۔۔۔ لیکن کوئی مثال ایسویں نہیں ملدی۔

جنگ دیاں ہیریاں وچ درنگ دی لو

امام راضیہ اصفہانی کہدے نیں کہ "انقرؤ"۔۔۔ بنے دشمن
 تار جنگ سن دے ارادے تار لکھنا اے (مفردات القرآن۔ ص ۷۵۳)۔

ساڈیاں ساریں کتابیں وچ لکھیا ہویا اے کہ حضور ﷺ نے مدنی رمدی وچ
اُتے (۸۰) تودھ غزویں تے سرتاں دا پرندھ کیتا (سرتے اوس جنگلی مہموں کسیا
نہدا اے جمدے وچ سرکار ﷺ آپ شامل نہ ہوں) اسلام دے دشمن
نوں گل بہ گئی۔ اوہناں پروپیگنڈا شروع کر دتا کہ اسلام تلوار دے زور تے
پھلایا، پھلایا تے دودھیا۔

۱۹۹۷ وچ میری کتاب "سرکار ﷺ دی حقیقی زندگی" چھپی
جمدے وچ میں سیرت انبی ﷺ دی تاریخ وچ پہلی واری گل پوری طرح
آحوالی کہ ہڈر اُٹھ نے اُتراب (خندق) پنے پی لئی نہیں تیاں، ہاں من۔
صفوان، سوبق، حمراء الاسد تے غلبہ وچ حمد آورل دا چچا یتا تیاں۔ قاتلان دا
ریچھ کرن نوں غزوہ بو عیمان کھیا۔ بنو تینقاع، بنی انصیر، بنو قریظہ تے فتح مکہ
دے غزوے محلہ دے توڑن والیاں نال لڑائی دیں شکاں نہیں۔ چیلنج دے جواب
دے حضور ﷺ صحابہ کرام نوں ملے کے ہڈر دے مقام تے آپ لڑائی
نہ ہوئی، پر ایسا نال ساڈیاں سیرت دیں کتابیں وچ "غزوہ بدر، مہمد" سمیٹا۔
کافراں جتھے دی اکٹھیل ہو کے مدینے شریف اُتے چڑھائی دی تیری شروع
کیتی، مسلمان اوتھے جا پڑے تے دشمن نوں یر گاسے۔ ایساں "غزویں" دے
وچ قرقرہ، اٹکر، ذی امر، بحران، نجد، بنو مصلح، خیبر، حنین، طائف، تبوک تے
اتر قلعہ نہیں۔ حدیبیہ عمرے دی نیت دا "غزوہ" سی۔ اُتے "ابواب" دا
ڈوا اختیار تے بنو غنڈہ حضور پاک ﷺ دے سفارتی سفر سن، عمل وچ ایہ
دی گویز کیتی گئی کہ مدینے پاک اُتے کس پاسوں حملہ ہو سکد اے تے کس
کس قبیلے بل محلہ دے کرن بل اپنا دفاع مضبوط بن سکد اے۔

اپنی اوس کتاب وچ میں ایسے طرح سرتاں دا ویرا دی یتا اے۔ تے
ایسا اے کہ صرف دو سرتے ایسے نہیں، عمل وچ اشمال اے تدرقی قافلہ
تے حمد یتا۔ یہ دی پہل نہیں سی۔ تدرقی قافلے تے تے ان پہل دی
کافراں ای کیتی سی۔

ایں پاسے ساڈے سیرت نگار توجہ ای پس سدا۔ بغیر دیوں ثبوتوں
ہاں منی جمدے نہیں۔ مسلمان تدرقی قافلہ منے تے منی قافلہ نہ ملیا۔
سور ﷺ دے پنے سفارتی سفر نوں بخاری نے "اوس اعزوت" لکھیا
اے۔ اسل آپ بغیر سوجیوں، بھیجیوں، بغیر کسے ثبوت دے حضور ﷺ
دے ہر سفر نوں "غزوہ" تے ہر مہم نوں بھلاویں اوہ تبلیغ واسطے ہووے، مرتد
ہاں، دا بچا منی ہووے، صلح واسطے لے کے جا رہی ہووے، خبر رسائی منی
ہووے، تدرقی سفر ہووے، صرف کشت ہو رہی ہووے، اوہناں "سرتے" دے بل
خوب دتا اے۔ نہ دے فضل بل پوری تحقیق کر کے، میں اس سسے وچ
ٹکوں کم کیتا اے۔ رب قبول فرمائے۔

نور نبی ﷺ دیاں کرناں توں منہ چھپانا

دیوں ہمیں سرتے تیا ہووے، رچتا جانن دی اوس بندے نوں تے
طرہ میں اوندا جنھیں اصل ای میٹ تیاں ہوں۔ ایسے حضور پاک ﷺ
دی پاب حیاتی دا ذکر کر دے آں۔ اوہدے وچ وی "اُتے" اندی داری جا رہے
آں۔ جمدے بھر نمونے پھیلل صفییاں وچ میں دھادی پتیاں۔ بھری گل
میں تحیبت دی لکھ کسیتے، تے اپنی عملی زندگی تے اوہدا سید نہیں پکین

دیندے۔ نالے، سیرت پاک، لکھدیں ہویں اوہ لکھل وی موما نہیں
کڈ حد۔ ہنصل دے نتیجے وچ سلازیاں اپنیاں زندگیاں رابہ پئے جان۔

اسل "حفت افضل" توں نہ سکھیا کہ دنیا وچ 'اپنے اپنے ملک وچ'
تے اپنیاں شہراں گر انواں 'پندال وچ' امن دی خاطر اسیں وی مہلکے سہیے۔
دنتے وی سکھ 'امن' پھین دی کوئی صورت بن۔ سدھ سووے بنایے۔ اسیں
طرح 'اپنے آل دے' پورے ملک 'لے ساری دنیا وچ' محنتاں رھدا ایسے
اشمنیاں مٹایے تے اسلام (سدمتی) نوں عام کرن دے رابہ جیتے۔

حضور پاک ﷺ نے صفا پہاڑ تے جٹ ہوئے فہمی 'جے
میں تہانوں کوں کہ اسیں پہاڑی ریگھوں، دشمن تہاں تے حمہ رت نی آ رہیا
اسے تے تھیں من ہو گئے؟ ساریاں نے راکو لواڑ کڈھی 'کیوں نہیں۔ تہاں تے
کدی جو ٹھہر بویا ای نہیں۔۔۔ اس واقعے نے کدی سلازے تے بھ اثر
یتا ہوندا' تے اسیں حضور ﷺ دی زندگی دے نمونے پرچے رڈیاں
ہویاں بچ بولن وچ مشہور نہ ہو جاندا۔

فیراں ایہ واقعہ سناں ایہ راہ میں آسدا کہ یہ ۲ ہندہ اسلام دی تبلیغ
رے 'اوہ پہوں اپنی زندگی دے چلاں سال وٹل دے سامنے رھتے اوہناں
تے انگلی اٹھان دی دعوت دے۔ اپنی حیاتی اُتے اسلام نافذ کیتیں فیہ ای جس
'ایسے' اسیں وٹل نوں حق بچ دی تبلیغ رابہ تے سلازیاں 'اس وچ تاثیر س
طرح پیدا ہو سکدی اے۔

'ایہد اک معنی ایہ وی اے کہ اسلام دی بات کرن والا 'خطیب' مبلغ'
مودی 'الہام صرف اوس جگہ تبلیغ کرے جتھے اوہدے بچپن 'کڑپیں' جوانی دے

سیرت۔ لکھتے ہون، تہاں جے ہوکی لوہدے کروار دی گواہی دیں' تے فیر جدا
دے 'مودی گل من تے مجبور ہو جان۔ سلازیاں میستال دے مام تے خطیب
دے اپنے ملاتے دے نہیں ہوندے۔ اس شہر دا اوس شہر' تے اوس صوبے
والس صوبے وچ آکے تبلیغ کرن دا "فرض" ادا کروا نظر اوند اے۔ ایہ حضور
ﷺ دی سنت دی خلاف ورزی اے 'تہاں ای ایہد کوئی پنکا نتیجہ سامنے
نہیں اوند۔

اسل ہجرت نوں پنہا گیری سمجھ یا اے 'حال جے ہجرت ہرینہ نے
سناں ایہ سبق سکھیا اے کہ جتھے رہندے او' لو تھے اسلام دی عملداری دی
توشش کرو۔ ایہ توشش کر دے رہو۔ جے سمجھو کہ اتھے کامیابی مشکل اے
فیہ 'اوتھوں کے ہو ر جڈ چلے جاؤ۔ اوتھے اپنے آپ نوں مضبوط کر کے 'اوسے
طرح' جس طرح حضور ﷺ نے مکہ فتح کر کے اسلام دا جھنڈا اُٹھیا 'اللہ دا
نظام نافذ کرو۔

اسل غار ثور وچ حضور ﷺ تے حضرت ابو بکر وادان دن دن رتن
راتیں رہنا 'دشمنیاں توں ڈر کے چھپن بنایا اے۔ حال کہ جد سارے دشمن
قییدیاں دیاں موزموں نے حضور ﷺ دے گھر تے ساری رات پہرہ
رہتے تے 'ایسے' پہرے وچوں حضور ﷺ اپنے گھر وں ٹرے 'ابو بکر دل گئے'
اوہناں نوں تل لے کے ثور پہاڑ تے جا چڑھے۔ جس رب نے حضور
ﷺ نوں نکواریاں دے پہرے وچوں آپ ﷺ نوں کڈھ یا سی
اوہ رلا وچ نہ بچا لیندا۔

نالے 'راہ وچ' اوہنے بچا ای یا سی۔ سراق بن مہک بھٹشی نے پچھا

یت۔ مدینے پاک دے راہ وچ کول جا پڑیا تے اللہ پاک نے وہاں تھوڑے
نوں زمین دی زنجیر پکے کھنڈیا۔ معانی منگ کے جال چھڑا دیو۔ نہ چان وال ایذا
حقوقی، غیر تن دن غار وچ چھپے رہن وی کیہ لوڑی۔

اصل گل تے اپنی اے کہ اُمت نوں سبق دین لئی ایہ سار۔ کم پتے
کئے۔ کہ جے دشمن جان دا ٹوہو جائے تے کجور لک پھپ۔ وی انگھ لین
وچ حن کوئی نہیں۔ ایسے طرح شعب ابی طالب والے بائیکاٹ داسن سر وچ
دی ایہ دسیا کہ ایہو تہی صورت پیش آجائے تاں دی متھے وٹ نہیں پاتا حق
د راہ نہیں چھڈتے۔ جے اسلام دی خاطر قبلی عصیت توں وی مرہیا پوے
تے کوئی حن نہیں۔ متعہ دات نہیں ہونا چاہی دا ہر کم اللہ پاب دی حرمی نی
ہونا چاہی دا اے۔

روشنی دیاں منبعیں مل سلاوی محبت

میں شروع وچ عرض کیتی سی۔ اللہ تعالیٰ نے اپنے ﷺ
نوں دنیاوی رہنمائی لئی گھسی سی۔ آپ ﷺ دی حیاتی پاک نوں مومن لئی
نمونہ فرمایا سی 'سائوں آپ ﷺ دے کچے پچھے نون واضع آئی سی۔ آپ
ﷺ نوں اک شاہد حیات تہی صورت وچ دے کے جیسا سی 'جہد
خداں تے ٹل کر کے اسیں انیاں تے فقرت وچ تہیاب ہو۔ اے۔ اے۔
ساں حضور ﷺ دی یاد دی ہوئی تاں نوں اپنا رہنا نہ بنایا تے آپ
ﷺ دی زندگی پاک توں ہدایت مین دی اہمیت وں نہ سمجھی۔
قرآن پاک وچ ساڈے کرن تے نہ کرن والے عمل دیاں راہداریاں۔

گلی اُمت دے حالات دتے گئے نہیں کہ کیہڑیاں امتاں کس گلوں برہو ہویاں
تے قدر تے کامیابی نی کیہڑے کم ضروری نہیں۔ اسل ایہیاں زندگیاں قرآن
تے سنت دے مطابق گزاریاں سن پر اسل قرآن نوں متبرک اتے مقدس شے
بنائے حاکم تے رکھ دتا۔ ان کل قرآن پاک تعویزاں دی شکل وچ دی کم اوندا
اے۔ کہ اس وچ برکت لئی اُتے تے بوجہ اُتے بنائے گئے طاق وچ قرآن رکھیا
جدا سی 'متھے جزدان وچ ولیٹ کے۔ بن قہیراں نے جدید رنگ بنائے لئیں۔
ایں لئی جیسے بندے قرآن مل محبت کروے نہیں 'اوہ اک وائے جیسے صفحے
تے چھپے ہوئے پورے قرآن نوں فریم کرا کے کسے اک کمرے وچ تنگ دیندے
نیں 'تے ایں طرح گھر قرآن دیاں برکت مل ملامل ہوندا رہندا اے۔

اللہ پاک نے اپنی کتاب دی حفاظت کا ذمہ آپوں بیا ہویا اے۔
(العنکبوت - ۳۵) میں لئی ایہدے وچ تے زیر زیر افرق قیمت تہد نہیں ہو
کدا۔ حضرت ذر وچ اعظم رضی اللہ عنہ نے تراویح دے نظام یوں ایں طرح
تصویروں شکل دے دتی اے کہ لوسط ہر میت دے تال تھوٹھ دو حافظ قرآن
تے میت نی کچے ہو گئے نہیں۔ ایہ ہر دو کوئی رختہ سیں تھیا تے اسل اسل
کتاب دے ترجمے تے تشریح وچ اپنا کم وکھایا اے۔

قرآن کریم دے ترجمیاں تے تفسیراں نے ملت نوں نونے نونے کرن
واسطے بڑے پڑتے نہیں۔ ایں مقصد لئی سائوں حدیث دیاں کتابیں وچوں بڑا کج
بہر جاندا اے۔ جنم وڈیاں ہندیاں نے حضور پاک ﷺ دیاں گلاں باتیں
جمع کرن دا امر یتا 'لوہن دی محنت تے یت نون سلام۔ پر روایتاں دی
سوئی تے پوریوں اون والیاں حدیث دی وی قرآن پاک دی تعمیر مل خارج

ﷺ کے بڑے بندے 'کے مُنڈے یا رٹنی دا بھڑ پُپ کے آپ منزل
تیک نہیں سن اپڑا دیندے؟' یہ حضور ﷺ تجارت راتیں لکائے اپنی
ساری کئی غریب سسیناں وچ نہیں سن دند دیندے؟' یہ حضور ﷺ کافر
نوں مسجد نبوی ﷺ وچ گھرا کے اوبدی خدمت خاطر نہیں سن کردے
تے فیر جدا وہ میت وچ نئی کر کے چلا جاندا سی' تے اپنے مہرباں متوں مل
(اوہناں متوں نال ہنوں نوں رب ربم نے اپنی ہتھ فرمیا۔ الفتح۔ ۳۸۔ ۱۰)
اوبدی کھد ری ہوئی غلاطت نوں صاف نہیں سن فرما دیندے؟' یہ حضور
ﷺ نے کدی اپنی حفاظت لئی کارڈیا کلا شکوفیاں رکھیاں سن؟

تے فیر 'بیہڑ بندہ دسمازی وچ تن واری نہیں کے رڈ حڈ بھردا اے۔
سگوں 'پارٹیاں وچ' ختم تے 'غصاں توں بعدوں' روئی ٹکرانچ کھارہیا ہوندا
اے جیویں ایہ اوبدی حیاتی دی تخری روئی اے' لوہنے بھانویں 'اڑھی رکھی
ہوئی وی ہووے' اوبدا حضور پاک ﷺ دی سُنّت مل کوئی تعلق ہے؟
داڑھی دی سُنّت تے چوڑیاں ہون والے کے بندے نے کدی دو کھجوریں کھا
کے 'یا کچھ نہ کھا کے وی رات کڈھی اے؟' داڑھی مچھن دے نال نال ہنوں
نہ رڈ حڈ وی چھڈے ہوئے بندے نہیں 'اوہ حضور پاک ﷺ ان کیڈی
سُنّت تے عمل کر رہے ہندے نہیں؟

کدے 'کے مولوی نے میت بناؤن لئی سینٹ 'اقل' بھری آپ داھوی
اے؟ کدے 'کوئی داڑھی بردار بندے' 'بھل صفائی' دی مم وچ رتھے نظریں
اوندے نہیں؟ کنیہاں مولویں پیراں دا رڈ حڈ ایس حد وچ بندا اے۔ کدے تے
دو پتھر بچھ سکے؟ کئے مولوی حضور پاک ﷺ ای ایس سُنّت تے عمل

۱۔ نہیں کہ لوہا دین دی دعوت دین توں پسوں 'اپنی حیاتی دے چاہی سال
وہن سامنے اس اعلیٰ دین دی دعوت دے کے رٹھن؟' کئے مولوی لوہا میت
سنبھالے نہیں 'جتنے اوہناں دا بچپن 'ٹڑھس' تے جوالی گزاری ہندی اے؟
'اڑھی دی اک سُنّت تے عمل کرن والے پنے بندے نہیں بیہڑے کے معذور'
'بڑے غلام' عورت سیانپے 'اسمان پُپ کے اوبدی منزل تیکر اپنا اونڈے نہیں؟
سلاے سرکار ﷺ تے کافراں مل دی محبت واسطوں سروے
نیں 'اوہناں تے اپنی جان دیوں دشمنی نوں 'دین دیوں مخالفوں نوں' اپنے رشتے
داراں عزیزاں تے ساتھیوں اُتے ظلم کرن والیاں نوں وی معاف کردتے۔ ایس
تکر پڑھن والیاں مگر کلا شکوفیاں چکی پھرنے آں' تے چونکہ سلاے منہ تے
'اڑھی اے' ایس لئی سانوں ہور کے سُنّت تے عمل کرن وی بوڑھی کوئی نہیں۔
سوں 'دوڑیاں سُنّت دی خد ف ورزی سن دی سانوں بھی چھٹی ملی ہوئی اے۔
حضور ﷺ نے کدی اپنی حفاظت کا بندوبست ایس طرح نہیں کی تیتا'
جس طرح ان اک سُنّت دے رکھے تری پھروے نہیں۔ حضور ﷺ
دُفراں نوں مسجد نبوی ﷺ وچ گھرا کے اوہناں دی بدن اپنے ہتھ
سرب نال صاف فرمادے سن 'ایس اپنی میت وچ تے وہیں بریوں 'شیعہ'
سُنّت دیکھو دے وزن نہیں دیندے۔ ایس کیڈی سُنّت دی کل دے تے؟

فیر 'جے ایس اپنے چہرے مرے' چال ڈھل' تے پنلوے دے
نہ نال ی کل رسیے۔ تے داڑھی والے رٹھ نہیں 'ہنوں دے سر دے
ان سُنّت دے مطابق نہیں؟' پنے نہیں ہنوں دے سر تے بڑی سُنّت دے
مطابق ہندی اے؟ حضور ﷺ نے زیادہ تر چوٹی یا گل پڑی پتھی اے۔

سلائے وچ شیخے کل پکڑی، نہ دے نہیں، چٹی دے نہ دے نہیں جاندے۔ پر یارو! سنت تے ایہ ہوئی بل کہ کدی چٹی پگ بدھی جائے، کدی ملے۔ ساڈیاں پھیل پھل دے مختلف نمونے اپنے اپنے آگواں دے نال اپنی عقیدت اراوت لئی نہیں، حضور ﷺ دی سنت دے حوالے نال نہیں۔ ایس طرح دی پم، ڈولی یا رومال ہو دے تے ایہ گروپ، اوس طرح دیں سر، حکم دیں، شکار ہون تے اوہ مسلک۔ سلوی پگ دی روایت ای کوئی نہیں، سدی، نالے، یہ پگ ویندیاں سار ای حضور پاک ﷺ دی سنت دا نہیں، فلانے پیر دی تقلید دا ای خیال آوند اے۔ آخر اسیں کیہڑے پاسے رُپے آں۔

تسل کچھ مولویوں دیاں متحمل ایڈیاں اچیاں وینمیاں ہونیاں نہیں کہ اوہناں دیں لوصیاں پڑیاں، تنکیاں ہوندیاں نہیں۔ پچھو، تے سمندے نہیں، حضور ﷺ گتے ننگے رکھ دے سن۔ یارو! ننگے ریشیاں دی سنت تے تسل مکن سنی، سخن پان دی کوئی روایت وی تے وٹھو۔ حضور پر نور ﷺ نے پوری حیاتی پاک وچ سوار استعمال نہیں فرمائی، تمہ نہ دے سن، تے میر یہ دے تے آوا۔ اج توں کچھ سال پہلوں تیکہ مولوی تم زکم جمعے دے خطبے نی سانی تھہ وچ لے کے اوند ای کہ ایہ حضور ﷺ دی سنت اے۔ پر بہن اوہ سنت مک گئی اے؟

اصل گل اپنی اے کہ اسل سنت نور اپنے مطلب دے نئے چوائے نہیں۔ بیہڑی گل میری یا میرے گروپ دی شناخت بن سدی اے، یا نئی گدی اے، اوہنوں اسیں سنت دا بل دے کے اپنا بندے آں۔ یہ ہی اس تھیں سدی، یا ساڈی مرضی نہیں ہوندی، یا اوہ کسے دوجے گروپ۔ اختیار کیتی

ہوندی اے، اسیں اوس سنت دے سخت مخالف ہوندے۔ تے تسل کسے سنی مولوی نوں کل پگ بدھیاں ویکھیا اے؟

کس پچھے لکھیا اے کہ داڑھی حضور پاک ﷺ دی ایہی سنت اے جمدے وچ آپ ﷺ لے نہیں سن۔ اوس معشرے وچ ہر بندہ داڑھی رکھدا سی۔ فیر ایہدے توں علاوہ وی حضور ﷺ دیں اعمال دین والیں سنی متھن نہیں، بیہڑیاں ساڈیاں مولویوں نوں یا تے نظر نہیں اوندیاں، یا اوہ لوہناں سنتیں دے مخالف نہیں کہ نہ اوہناں تے عمل کردے نہیں تے بل ای لوہناں واؤ کر کن ول لوندے نہیں۔ پر میں تجی گل ایہی سنی کہ حضور پاک ﷺ دیں بہت ساریاں ایسیاں سنتیں نہیں، جنہاں دا پورے معشرے تے اثر چنیدا اے، اتے اوہ اک محبت بھرا معشرہ بناؤن لئی مددگار ہندیاں نہیں۔۔۔۔ کہ اک محبت بھرا معشرہ تشکیل دینا ای اسلام دا اصلی مقصد اے۔

نور نبی ﷺ دے نال تے جھگڑے

نور نبی ﷺ وی ایس دیا وچ تہ مقصد یہ سی۔ نفرا تے جماعت دے میرے نس جان، اخلاق دی روشنائی تے ہدایت، اچان ویا نوں جنم کر دے۔ انسان، سماں نور رب کریم نے، اشرف مخلوقات، بنیادی سنی، اوہ ایسے ای کمال وچ رُتھے نظر آں، جنہاں توں اوہ ساری مخلوق توافضل، اشرف تے پتے لگن۔ زمانے وچوں دشمنیاں، ٹرائیاں، بھڑے مک جان تے لوکی حسد، حسد، بل زندیاں گزارن۔ ایہوی مینا اللہ پاک دی کتاب دای، ایہو راہ سلائے سرکار ﷺ نے دکھائی۔ ایہ تم اک دوجے دے دھو، تھہ وچ شریک

ہو گئے 'دو حیاں دے کم' کے 'کے نوں تک نہ رے' تے 'داس' ہا کے 'کے دی چھٹی نہ کر کے' کے 'دے عیب نہ پھول کے' ای کہتا جا سکدے۔

اسل اللہ پاک دے حکم تے عمل کر کے 'یا سرکار حضور ﷺ دے دکھائے ہوئے راہ تے چل کے مجتہد علماء دیناں سن' شفقناں وکندیاں سن۔ پر 'ہو یا یہ کہ اسل قرآن نوں معنیں تے تشریح جی راہیں متاخرہ نایا حدیث وچوں پنہ' مطلب مقصد نی گلاں کدھیں 'یا بھیج تہن کے اپنے مدق' ہایاں۔ اسل حضور پاک ﷺ دی 'سنت' نوں وی اپنی مرضی دے بنیت۔

اللہ کریم نے فرمایا سی 'سجے اید رب تعالیٰ بل محبت رہنا چاہندے نیں' تے 'نہی پاک ﷺ ایمنال نوں فرما دیو کہ میرے پچھے چلو' میری بروی اطاعت راہیں کرو۔ فیر رب تعالیٰ آپ تلوے بل محبت رہ سکے پئے گا۔ (آل عمران- ۳۱:۳۲) متفق علیہ حدیث اے کہ اود بندہ مومن ای نہیں ہو سکدا 'جیر' میرے بل اپنے ہایاں توں 'اپنے دمی پیہ توں' تے دنیاوی برے توں دودھ محبت نہ کرے (بخاری- کتاب الایمان- حدیث ۱۲۰۳) اسل حضور ﷺ نال محبت کرنی سی تہا سجے پکے مومن بن ہائے۔ اسل اللہ پاک بل محبت کرن خاطر حضور پاک ﷺ دی راہیں کرنی سی 'تہا سب اللہ پاک سانوں اپنا محبوب بنا لئے۔۔۔ پر' پتا نہیں 'کس طاقت نے' اس طعن الکی سازش کیتی کہ حضور پاک ﷺ دی حیاتی نوں وی متاخرہ بناوے، حضور پاک ﷺ ای محبت نوں وی جھگڑاں دی ریتہ بنا لیا۔

اللہ فرماتا اے 'اللہ تے اللہ دے رسول ﷺ دی حاکمیت کرو۔ (آل عمران- ۳۲:۳۳ / الانفال- ۸:۲۰، ۲۶:۲۰ المجادلہ- ۵۸:۳)

تہا اللہ کریم نے فرمایا 'رہتھے رسول ﷺ دی اطاعت یعنی 'اوبھائی میرا' مطیع اے (التصلہ- ۸۰:۳۳) مطلب یہ سی کہ اللہ تے اللہ دے رسول ﷺ دے حکم مَن لو۔ حضور ﷺ نے حیاتی پاک ویت اس طرح 'نہ عمل فرمایا' اوہوں نمونہ سمجھ کے 'اوبدی تقلید کرو۔ پر' اسل یہاں تے اللہ تے لوہدے رسول ﷺ نوں ای ٹرائی داٹھہ بنا لیا۔ یہاں دی جماعت' تے رسول اللہ ﷺ دی جماعت الگ الگ وکھن دے رہی اے' تے 'دونوں اک دوجے بل ٹرائی جھگڑا کر رہے نیں..... اللہ تے اللہ دے رسول ﷺ دے بل تے' قرآن تے حدیث' یوں 'یاں نال'۔

فیر' اسل حضور ﷺ دی ذات وی متاخرہ بنا لئی' آپ ﷺ نوں غیب دا علم ہے سی کہ نہیں سی' آپ ﷺ نور سن کہ بشر' سوچو تے سہی کہ ایمنال جھنڈیں بارے وی قیامت والے دن پچھ پر تیت 'نہی' یا نہیں۔ اوتھے تے ایہ سوال ہونا اے کہ 'تس اللہ تے اللہ دے رسول ﷺ دے حکم مطابق چلے سو یا نہیں۔ اسیں اوتھوں دن جواب دیں بارے سوچدے ای نہیں۔ اوتھوں دیں ٹرائیاں بارے سوچدے تے سازش کروے رہندے آں۔

سانوں حکم کجھ ہو رہیا ہویا اے 'کرو' اسیں کجھ ہو رہدے آں۔ جبرت مصطفیٰ ﷺ دا مقصد ایہ سی کہ مسلمان جتھے اللہ دا ظہر نافذ کرن دی یزیشن وین نہیں 'اوتھوں کسے ہو رہا ہے چلے جاں۔ اوتھے 'اپنے آپ نوں' مشغول کرن' تے فیر واپس' کے کہ فتح کرن' اوتھے رب تعالیٰ حاکمیت دا نظام

زیارت نئی داریاں سن۔ کوئی کہندا اے 'حضور پاک ﷺ آتے جا کے' اُپر اون گئے تے حضرت ابو بکرؓ دی آوارائی کوئی کہندا اے 'حضرت بلالؓ آتے گئے سن۔ **مُلا باقر مجلسی** نے 'مذہبوں' مٹائی اے کہ حضور پاک ﷺ تے حضرت علیؓ دونوں معراج تے گئے سن 'تے اکٹھے ای واپس مُرے (جلد دوم۔ ص ۲۸۵)۔

بھائی! ہر معاملے نوں لڑائی داندھ نہ بناؤ۔ سوچو کہ کس واقعے وچ ساڈے لئی کیہ سبق اے۔ پر اسیں ظاہریت دا ایتل کوشکار ہوئے آں کہ کسے کل دی 'کسے کم دی گہرائی وچ جا کے دیکھن، سمجھن' تے عمل کرن دی نروے ای نہیں۔

۱۹۹۶ وچ میں اپنے بھائی (راجا رشید محمود) تے باقی (شہناز کوثر) بل مُرے لئی گیا۔ اوتھے وی ظاہریت دا بڑا عمل دخل نظر آیا۔ کئی بندے 'صروں کوئی تیاری کر کے ای نہیں نرے۔ تیاری دا مطلب ایہ اے کہ عمر دے ارکان پتا ہوں 'کیہ کرنیں 'کیہزے کموں پچھناں۔ میں دیکھیا اے کہ خوشبو توں گھٹ ای کوئی پچھا اے۔ سوئی خوشبو پچھتے تہہ شہہ دھون والے صابن ہتھوں خوشبو وا 'ای یئندے نیں۔ 'احرام دی حالت وچ دل نشن توں بچن نئی خاص تردد نہیں رے۔ لڑن جھگڑن توں 'موکل دی بد خوئی کرن توں گھٹ ای کوئی مُردا اے۔ معاف کر دین تے مبر کرن داراہ اختیار کرن والے وی تھوڑے ہندے نیں۔

اسیں ایہ تے ارام بل کہہ سُن یئندے آں کہ کسے پاک دے حرم وچ اک نماز دا ثواب اک لکھ نماز جتنل 'تے مدینے پاک وچ پچھہ ہزار نماز جتنل اے۔ پر ایہ حساب گھٹ ای کوئی لندا اے کہ اک گنہہ دا اک غلطی دا اوتھے

اب تیں ہوئے گا۔ اک تے اسل 'سوچ ای نہیں رکھی 'فیر' جھٹھ تے ساڈے اندر جھنڈے کڈے ہوئے نیں 'مناقت ساڈیاں ہڈیاں وچ رقی دس گئی اے۔ 'پھل خوری تے خبیث باجھ ساڈی روٹی ہضم نہیں ہندی۔ بحث کرن دی حالت ساڈی قوی عادت بن گئی اے۔ آتے 'اسیں ج یا عمر! لئی نرن لکھیں 'من' 'ہیں عادتیں نوں اپنے توں وکھ کر لیں چنگا نہیں سمجھدے۔

اپنے گھراں وچ یا لیدر لودھر اسیں پنی اوقات موجب پکے 'صاف سحرے' قیمتی ریزے پانے آں۔ اللہ پاک چاہندا اے 'میرے کول آوتے کفن یا کے تو۔ کفن دی وی سدائی ہوندی اے 'احرام نوں سینا دی جاز نہیں۔ اتھے اسیں بودے وابستہ آں 'واللاں وچ کُنٹں پانے یا پوانے آں 'رجحہ کڈھنے آں' بڑیوں بڑیوں شوقینیل کرنے آں۔ اللہ پاک پسند کردا اے کہ اوتھے رُخداں کرا دیو۔ یا 'گھنوکھ رتے وال ہوں' اوہ کُتھے ضرور کرا نو۔

اصل گل اے 'میں' 'مارن دی۔ بے اسیں رب دے گھر جا کے وی "میں" توں جان نہ چھڑائی تے فیر' اپنے آپ تے ظلم ای کیتاں اے 'مسلمان دی جان مل 'عزت' آہو جتی اتھے ساڈے تے فرض اے 'اودے توں مکھ مُکنا' لوتھے فرض ہوندی اے۔ اتھے خبیث کرنا 'حسد کرنا' کسے 'امال کھانا' چوری کرنا' کسے نوں تکلیف دینا جرم اے 'تے لوتھے ایہناں اک لکھ یا پچھہ ہزار مال ضرب دینی پئے۔ پر 'کیہ گویا' ایہ سوچ 'وندی' رکھنوں اے۔

حرمین شریفین دی زیارت وچ سالوں جو جو کج کرنا پیندا اے 'اسیں اودھی اصل بارے سوچدے ای نہیں۔ 'احرام وچ موہندا انگارن دا وی کوئی مطلب اے 'پر کسینوں نوں ایہ پتا اے۔ میں تے دیکھیا اے کہ 'لاہوروں ای

[illegible]

میں حجبہ اسدوں میں لٹی دھکیاں و شیش تیلیاں تھیں۔ دریاہوں
 پر فرض نہیں۔ اونٹنوں ووروں سلام ویں بیتا جا سدا ہے۔ یہ نہ ہے نوں
 خاص طور سے مومن نوں 'غیر رب الہی' کے ہاں ہے۔ یہاں یں 'دھکا
 مارنا پریشان رہتا رہتا' وڈا حرم ہے۔ ایہ اہلی احساس ہی نہیں رہا۔

خج وچ وں شیطان نوں دے ماراوندے نیں۔ ائی تے زبیں توں
اے اگے نگھ جاندا نیں، پھتیاں چک چب مار دے نیں۔ اے ایہ وئی سمجھ دا

۱۔ کہ ایسا مطلب کیا ہے۔ شیطان نے اوتھے ہند اسی کوئی نہیں۔ بندیاں
۲۔ بتا رہے ہیں کہ تم نہیں نکال نوں مینے روزے مارے مندے نہیں۔
مطلب ایسے رکن والیہ سی کہ اللہ کول پڑے ہوں پئی "میں" مار یکن تے فیر
شیطان نوں روزے مار کے ایہ اعلان کرن 'اولوں بھانوں' کہ ساڈا اج تو شیطان
میں اہ کھڑکا۔ اسیں اوہدے چھوچ ہن کدی نہیں آواں گے۔۔۔۔۔
پڑے اوتھوں تے وی اسل ملاوٹ ای ملئی اس 'موہن' کو تکلیف سی دینی
۱۔ 'لوہن' دال ای کھانا ہے 'بھوت' رغبت غرور 'نخر' 'کھوا' 'لاچ' 'حرص'
'سد' 'حیانت' 'مستان' 'اشمن' 'بغض' 'سخت' دن توں نہیں بچنا 'اے' ندیں۔۔۔۔۔ حق
پڑے نہیں کرنے تے فیر اسل بھینچ جیتا ہے۔۔۔۔۔ قے مندے دن توں ملوں

[illegible]

جسے بندیاں واقعہ دیا یا پورا نہ کیا انہوں نے اللہ تعالیٰ نے بخشا اس نے حضور پاک ﷺ نے اوہدی شفاعت فرمائی اے۔

ایس سنی 'سانوں چاہی' دے کہ اللہ دے حق دی پورے 'سیے پر جے اوہنل وچ بولی خای رہ دی جائے' تے بندیاں دے حق 'ازیادہ' ویاں 'سیے'۔ اتھوں بچن دی منجوش کوئی نہیں۔

نور نبی ﷺ دیاں کرمل

جے بدعتی ساڈا ساتھ نہ دے 'یا ایس جان مجھ'ے اونہوں گل نہ ایے' تے ساڈے لئی ضروری اے کہ ایس نور نبی ﷺ دیاں کرمل توں 'بدعت' ہیسے۔ ایہو ای اوہ روشنی اے جسے ساڈی دنیاوی سنوارنی این 'تے ساڈی اخیر دی چٹکی کرنی ایں۔

چٹے اخلاق

اللہ تعالیٰ نے ساڈے سرکار ﷺ اے خلق نو 'عظیم فرمایا'۔ (۴:۱۸) حضرت نواس بن معان فرموندے نیں 'میں حضور پاک ﷺ دوس 'پچھیا' بھڈکی کیہ اے' تے بُری کیہ؟۔ آپ ﷺ نے فرمایا۔ بھلائی چٹے اخلاق نیں۔ اُتے مٹاہ اوہ اے جہدے اُتے تیر وں تینوں چونہ مارے 'نالے توں چاہوں پئی ایہ کے نور بتا نہ کے (مسلم۔ کتاب البر و احسان و الادب۔ باب تفسیر البر و الرحمہ۔ پہلی تے وئی حدیث جامع ترمذی۔ ابواب البر۔ باب ما جاء فی البر و الرحمہ۔ حدیث ۲۷۳)

حضرت اسامہ بن شریک کہندے نیں 'کہ پیڑواں'ے حضور پاک

ﷺ دی خدمت وچ عرض کیے 'یا رسول اللہ ﷺ ساریوں توں چٹلی شے کیڑی اے؟'۔ آپ ﷺ نے فرمایا 'چٹے اخلاق (مسند امام اعظم۔ کتاب الادب۔ باب ارفق و الخلق۔ حدیث نمبر ۴۵۴) حضرت معاذ بن جبل فرموندے نیں 'آپ سرکار ﷺ نے انہری ویتیت ایہ دہائی سی کہ اپنے اخلاق چٹے رہنا (موطأ امام مالک۔ جلد دوم۔ کتاب حسن الخلق۔ حدیث نمبر ۱۲۳۵) امام مالک لکھدے نیں 'مرفوع حدیث توں ایہ گل ثابت اے کہ چٹلی نماز روزے وچ ای نہیں 'سکوں خدا دی مخلوق نال چٹکا سلوک رہا دی چٹکی اے (موطأ امام مالک۔ حدیث ۱۲۳۰) "مُطَا" وچ ایہ حدیث وی ہے 'حضور ﷺ نے فرمایا 'میںوں گھیا ای ایس لئی یا اے کہ میں چٹے اخلاق کھل کر دیاں (حدیث ۱۲۳۲)

حضرت براء بن عازب دی روایت اے کہ حضور پاک ﷺ نے سانوں ست کھل و حکم دتا 'پیار نوں 'پچھنا' جنازہ نال جانا' وئی 'پچھ مارے' تے اونہوں جو بوتا (یز مکت اللہ کننا) ریسے تے مظلوم دی مدد کرنا 'سدم پھیلانا' تے قسم پوری کرنا (بخاری۔ کتاب الاستسنان۔ باب رثاء و غیرہ۔ حدیث ۱۲۱۵) براء بن عازب دای کہنا اے کہ حضور پاک ﷺ دا چہرہ مبارک ساریوں توں سوہنل سی 'اُتے آپ ﷺ دے اخلاق ساریوں توں چٹے من۔ (مسلم۔ کتاب الفضل۔ باب منہ شعرو صلی اللہ علیہ و سلم۔ پوتھی حدیث) اصل وچ اسلام دا اُٹھلا مقصد ایہ ہے کہ 'اسان' نیہ تے محبت بھرا معاشرہ قائم کیت جوے۔ زانی جھگڑا فسلانہ ہووے۔ ہوں 'دوب دے' نہ 'اون' اک دوسرے دے دکھ سکھ وچ شریک ہوں۔ مسلماناں وں 'ن' سانجھ

ہوے۔ بے کوئی زیادتی کر لئے تھے وہ جہاد بدلہ نہ لئے، معاف فرمے۔ غصہ
 دین تے وہاں نوں معاف کرا دین والیاں نوں رب کریم "محسن" فرما دیا اے۔
 اتے اوہناں نال اپنی محبت دا ذکر کرا اے۔ (آل عمران- ۳۷:۳)

اسمان تے ایثار سرن تے بھائی چارے، بھائی بندی بل زندن گزارن
 نوں اسلام وائی نیکی آسدا اے۔ مسلماناں لئی ضروری اے۔ اے لوہا اے دو جے
 جوں دور دور نہ ہوں، دشمنیاں نہ پائے، نفرتاں نہ، حیرت نہ، مہمانیاں تو بہن، کام
 مند نہ کرن، حسد نہ کرن، جھوٹ نہ بولن، چٹھیاں ہستے بد خوئیاں نہ کرن،
 وعدے نبھان، بہتان نہ، سخن، غرور، تکبر توں دور دور رہن۔۔۔۔۔ بددی
 ودھان، چٹیاں گلے تے چٹے کم کرن، توکل کرن، سچ واپد نہ چھڈن، تے ایس
 طرح آلے دوالے پار ودھان۔

جے چنگے اخلاق نال ساڈی سانجھ پئی ہو جائے تے میں دیاں نال چنگا
سلوک کرے۔ رشتے داراں کو ہنڈیاں نال راکھ موٹا ہوئے سہیے امتحان دی مدد
سے۔ اے مسلمان نوں خوشی تھکے تے اسیں اوہدے نال خوش ہویتے۔ جے
مٹی پریشان ہووے، کھ مہیبت وچ پھسے تے اسیں اوہدے نال ۔ ۔ ۔ دڑ کے
مڑے ہوئے۔ اسیں طرے ساڈا معاشرہ اے مثلاً معاشرہ بن جا۔

حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت ہے کہ حضور پرہم ﷺ نے فرمایا:
 سے دے بارے بدگمانی توں بچو، ایہ سب توں دوا اچھ ٹھہ ہے۔ یہاں بُریاں
 نہ اھو دوا کہے دی جا سہی نہ کرو۔ کہے تل دشمنی نہ رکھو، تل نہ نہ سو۔
 اند دیو بندیا، بھرا بھرا بن جاو (بخاری)۔ تاب اغراض۔ باب تعلیم امر النفع۔
 حدیث = ۱۶۳)۔ نامہ قرہایا، بیہ ۳ بندہ رب تعالیٰ اکتے قیامت تے یہاں رھدائے۔

لوہہ تے چنگی گل کرے 'یا چپ رہوے۔ اپنے ہونٹوں نوں ٹک نہ کرے'
اتے اپنے مہمان دی عزت کرے (بخاری۔ باب الارتفاق۔ باب حفظ
اللسان۔ حدیث ۳۹۵)

اُمّ المؤمنین حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہا توں روایت اے
 حضور پاک ﷺ نے فرمایا 'مومن اپنے چنگے اخلاق دی وجہ توں لوہ رتبہ
 حاصل کر لیند اے' جو سراسر اداں روزے رکھن تے ساری ساری رات
 عبادت کرن والے نوں بعد اے۔ (مُسْنِ ابُو دَاوُد۔ تَبِ ۱۰۱۔ باب فی
 حَسَنِ الْمُحْسِن۔ حدیث ۴۷۳۷) حضرت ابوالدرداءؓ کہندے نیں: رسول اللہ
 ﷺ نے فرمایا: قیامت والے دن 'تکڑی اُتے چنگے اخلاق توں بھاری شے
 کوئی ہونی ای نہیں (مُسْنِ ابُو دَاوُد۔ کتاب الادب۔ باب فی حَسَنِ الْمُحْسِن۔
 حدیث ۴۷۴۲) عبدالرحمان ابن جوزی حضرت عائشہ صدیقہؓ دا توں نقل
 فرموندے نیں کہ دنیا دا کوئی بندہ چنگے اخلاق وچ حضور پاک ﷺ جیسا
 میں ہو سکد آپ ﷺ سب توں ودھ چنگے خلق دے مالک بن (الوفا
 بِأَحْوَالِ الْمُصْطَفَى ﷺ۔ ص ۲۶۷)

شمائل قومی دج اے، حضرت امام حسینؑ اپنی ہفت علیؑ
 لوہوں روایت کردے ہیں کہ حضور ﷺ نے چہرہ و سنان عدا
 چٹیلوں، حزان، نرم، نہ کسے داعیب و نہ سے نوں تنگ، نہ شے ای تمنا
 نہیں۔ کسے نوں مایوس تے بد دل نہیں کرنا۔ کسے نوں بُریائی نہیں این، سے تے
 عیب نہیں لاؤنا۔۔۔۔۔ (شمائل قومی۔ باب ماجاء فی تفریق رسول اللہ
 ﷺ - بتوں حدیث)

کہیں نہ جھڑکیں۔ اوہنل نل مٹھیاں مٹھیاں مٹھیں۔ اب حد اوہنل نل چنگا سلوک کرن دا حکم دے کے فرمایا کہ جے اوہ تیں شراب دے واسطے من تے نہ کھنیں۔ مطلب ایہ کہ ایس اب گل توں ہت سے دو حصہ دین 'اوہ فنا پوے گا (المنکبوت-۸۳۹)

ان گل بد قسمتی نل ساڈے تے واسطے جو ایہ مدت ای نظر انداز نہیں جو اپنے مال پچھوں ناراض کرن والے مہر دے تے۔ اوہنل مال پکا ۳۰ میں سوے 'اوہنل دی خدمت نہیں مراد اوہنل ۱۰۰ ارام دا خیال میں رکھدے۔ ابو امامہ کہندے تیں 'اک بندے نے حضور پاک ﷺ نوں پچھیا کہ مایاں دا لولا اُتے کتن حق اے۔ حضور ﷺ نے فرمایا 'مپے ای تیری جنت یا جہنم نہیں۔ (مسئین ابن ماجہ۔ ابواب الادب۔ حدیث ۵۵۲) مطلب اے کہ جے اوہنل نوں خوش میتائی 'اوہنل دی خدمت وچ رہیں 'تے تیرے نئی جنت ای جنت اے۔ میں تے دورن تیں ۵۔

حضرت عبداللہ ابن عمر (رضی اللہ عنہما) کہندے تیں 'حضور رسول اللہ ﷺ نے فرمایا 'وڈے منہ (کنو کبیرہ) ایہ نہیں تے توں اللہ دا شریف بنانا۔ مایاں دا حکم نہ فنا' کسے نوں قتل مرناتے جیوی تے تے ۱۰ مشکوٰۃ المصابیح۔ کتاب الایمان۔ باب اکبر و طاعات۔ حدیث ۴۵۰

اسیں حضور پاک ﷺ نل محبت 'سوں عشق دے مہر دی کرنے تیں۔ اللہ پاک نوں من دیں گلاں دی ساڈیاں رہیں اُتے موندیاں نہیں 'اسیں اسلام تے ایمان اُتے فخر وی کردے تیں۔ ایہ تیں تیکہ کہ صوفی سدا ای مدت وچ جانا اس 'باقی سب روزخی نہیں۔ پر کم ساڈے حضور پاک ﷺ

دیں اُتیاں دا مگر نہیں۔ جے ساڈے وچوں کوئی بد قسمت اپنے مایاں نل چنگا سلوک نہیں کردا 'اوہنل دی عزت تعظیم نہیں کردا 'جھڑکدا اے 'یا اوہنل نوں "اُف" کہند اے 'اوہنل نوں خوش نہیں رکھدا 'تے پئی گل اے کہ اوہ اللہ تعالیٰ اُتے حضور پاک ﷺ دے حکم نوں نہیں مکن دے 'فیہ دیا وچ وی اُتے اگلے جہان دی لوہی دولت کیوں نہیں ہودے گی۔

ایہ سب حکم احکام ساڈی بہتری واسطے تیں۔ نور نبی ﷺ دیں اوہنل کرہیں توں روشنی لے کے اسیں زندگیاں نوں اُجیل سکے تیں۔ اللہ کریم سانوں بنیازاں توں بچائے۔

سلام پھیلاؤنا

ابو امامہ توں روایت اے 'ساڈے سرکار ﷺ نے سلام نوں عام کرن دا حکم فرمایا اے (مسئین ابن ماجہ۔ ابواب الادب۔ حدیث ۵۸۳) کہدے توں پہلی حدیث حضرت ابو ہریرہ نے بیان تیں اے۔ 'حضور پاک ﷺ نے فرمایا 'میں تانوں ایہو تیں گل نہ کسلاں جمدے نل تہاڑی آپو وچ محبت ددھے۔ اک دُوجے نل سلام نوں عام کرو۔ ایہ حدیث مسئین ابو داؤد وچ وی ہے (ابواب السلام۔ باب رافضیہ 'سلام۔ حدیث ۱۷۵۳ / مشکوٰۃ المصابیح۔ کتاب الادب۔ حدیث ۴۴۴)

عبداللہ بن عمرؓ فرماتے تیں۔ کسے نے تقا حضور ﷺ نوں 'چیمیا' اسلام کہدا چنگا اے 'فرمایا 'تھانا کھواؤ۔ نالے کسے نوں جان دے او یا نہیں 'اوہنوں سلام کرو (بخاری۔ کتاب الایمان۔ باب رافضیہ 'سلام من "عدم۔ حدیث ۲۷۰۰) بخاری نے باب نمبر ۲۰ دا عنوان ای ایہ پڑھا اے "سلام

نوں عام کرنا اسلام وچ داخل اے۔ مگر نے کہیا اے: 'مے تن مے' لوہ
 'اسم و ساریں' تئیں تے چھوید اپنی ذات اب مقابلہ تے نصف کرنا
 'بانوں' انجانوں نوں سلام نائے غریبی سندیوں رب و راہ وچ خیر کرنا۔
ترمذی تے دارمی وچ حضرت علی تہ روایت اے۔ حضور پاک
صلی اللہ علیہ وسلم نے فرمایا: 'مسلمان اب مسلمان تے تھے حق ضروری نہیں۔ وہ مے
 تے عام اے' دعوت مے تے قبول اے۔ مسلمان پنہاں مے۔ 'مُسن و'
 ودا جواب دے۔ کوئی بیمار ہووے تے اوہوں پچھے۔ تے اپنے ہمراہی
 اوہو ای شے پسند کرے: 'بیسری اوہوں آپ نوں چٹل لکدی اے (مُسنو
علیٰ۔ حضرت علی تہ مروی حدیث دا مجموعہ۔ مؤلفہ جمیل نقوی۔ مطبوعہ
 کراچی۔ جولائی ۱۹۸۵ء۔ ص ۱۰۷)

حضرت ابو لہامہ کہندے نیں: 'حضور **صلی اللہ علیہ وسلم** نے فرمایا: 'پہلوں سلام
 من والد اللہ تعالیٰ دے زیادہ نیزے بند اے (جامع ترمذی۔ ابواب
 الشیخان والادب۔ حدیث ۵۹۴) حضرت ابو ایوب انصاریؓ وی روایت اے۔
 حضور **صلی اللہ علیہ وسلم** نے فرمایا: 'کسے مومن واسطے جائز نہیں کہ اوہ اپنے مسلمان ہمرا
 تہ تن دیہاڑیاں تول و دھ ناراض رہوے۔ جس ویٹے ایہ مے تے ۱۰۰ کی منہ
 پھیر لے' ایہ وی منہ پھیر لے۔ ایہ سال دونوں دیہوں چنگا و ۱۰۰ ن اے۔ یہ ۱۰
 پہلوں سلام کرے (موطا امام مالک۔ کتاب مُسن اثنی۔ باب ماجاء فی
 صحیحہ۔ حدیث ۱۲۳)

شیخ اکبر محی الدین ابن عربی نے امام ابن سینہ واقول نقل یتا اے:
 'سے وہاں کوہوں پچھیا' اسلام کیے۔ فرمایا: 'سے'۔ اے۔ تیس

مے۔ دوس سلامتی وچ ہووے۔ (معارف القرآن۔ ج ۱۰۔ ص ۱۰۰) محمد شفیع۔
 کراچی۔ ص ۵۹۲)

سلام چھاؤن دا پیر: 'حضور **صلی اللہ علیہ وسلم** ہاں ہاں ہاں ہاں
 وچ ملا اے۔ حدیث دیاں کیوں کہیں وچ باقاعدہ تے تے باب میں وضع
 تے بدھے ہوئے لکھے نیں۔ ایہ مطلب صرف ایہ نہیں۔ 'سے'۔ اے
 مے مے تے سہم کہہ دو۔ سلام کہنا تے کوئی تے ای نہیں رھدا۔ ہاں ویلے
 نہیں کے نوں 'اسلام علیکم' کہندے ہوتے دراصل اوہوں سلامتی دا وسیع
 دے رہے ہندے لو۔ کہہ رہے ہندے ہوئے۔ میرے دوس تینوں سلامتی دا پیغام
 اے' میں تینوں سلامتی دی خوشخبری دے رہیا ہاں' میں تیری سلامتی چاؤہنا
 دے۔ جد اوہ وی جواب وچ کہند اے: 'تساؤ تے دن عام ہووے۔ تے
 مطلب یہ اے کہ میں وی تلو ابرا کدی نہیں منگاں گا۔

دل وچ کدورتیں رکھ کے 'بغض تے خُند دے بُت پھٹاں وچ مار کے'
 منافقت دی زبان وچ صرف مومنوں سلام کہنا اسل رواں بنایا ہوا اے۔ اسد م
 تے یہ نہیں چاؤہند کہ حضور پاک **صلی اللہ علیہ وسلم** نے تے اپنے اخلاق اے۔ نور نال
 سلاؤں روحاں نوں رشتائی دین تے سلاؤں دے ہاں ہاں ہاں ہاں ہاں ہاں ہاں ہاں ہاں
 اے۔

حضور پاک **صلی اللہ علیہ وسلم** دے فرمان سانوں چنگا مسلمان بناونا چاؤہندے
 نیں: 'بیہ ۲ دو جے مسلمان دا بھائی اے' اوہ دے دکھ سکھ دساتیں۔ 'وہدی
 بھائی لئی اپنا نقصان کر کے وی دل میلا نہیں کروا۔

جے ایس حضور پاک **صلی اللہ علیہ وسلم** اے ایس فرماں اے: 'میں کر لے'

اتے سلام نوں پورے اسلامی معاشرے اُتے پھیلائیے تے ساڈا بھلی چارہ عمل ہو جائے۔ کسے مسلمان نوں ساڈے کولوں تکلیف نہ پہنچے۔ ہر مومن دوجے مومن بھائی دی سلامتی لئی کم کرے تے کسے امن قائم ہووے۔ ایہہ جیہاں مثلاً دوشرہ بنے تے کس طرح ہر پاسے پیار محبت کے برقعے بچھ رہے۔ چھتے نظر نوں۔

ساڈے سرکار ﷺ نے فرمایا: "مسلمان اوہ بے حمدی زبان تے جتھ توں کسے مسلمان نوں تکلیف نہ پہنچے (بغضاری۔ کتاب ایمان۔ باب المسلم من مسلم المسلمین من سنہ دیدہ۔ حدیث ۹) حضرت انس بن مالکؓ توں روایت اے۔ سرکار ﷺ نے فرمایا: "اک دوجے بل بغض تے حسد نہ رکھو دشمنی نہ کرو۔ اللہ دے بندیاں! بھراواں طرح رہو" نالے اک مسلمان واسطے جائز نہیں کہ اوہ اپنے مسلمان بھائی بل تن دن توں ودھ ناراض رہو۔ (مسلم۔ کتاب التَّوْبَةِ وَالْإِسْتِغْفَارِ۔ باب تَحْرِيمِ اتِّخَاذِ السُّدِّ وَالتَّبَاغُضِ وَالْعَدَاوَةِ۔ پہلی تے پچیسویں حدیث) یس تو اگلے باب "اشْتِئَاءُ" وچ اے کہ جو کوئی اپنے بھائی بل بغض رکھدا اے اوہدی بخشش نہیں ہوندی (پہلی حدیث)

حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت اے: "حضور رسول اللہ ﷺ نے فرمایا: "حسد توں بچو کیوں جے حسد نیکیاں نوں الٹس طرح کھا یس۔ جس طرح اک نکڑی یا گھاناں کھا یس۔ (مسند ابو داؤد۔ کتاب النِّسَابِ۔ باب فی الحسد۔ حدیث ۴۷۴۲)"

مطلب ایہ ہے کہ اک دوجے نوں دور نہ ہونکہ اک دوجے نی محبت نوں ودھائو سلام نوں پھیلاؤ دوسو بھائیوں سب مسلمان آپ وچ سلامتی تے بھائی

چارے، اعلق بناؤ۔ اک دوجے بل بغض، حسد نہ کرو۔ محبتاں ودھائو۔ اسلام ایساوی اے۔

مسلمان دی جان، بل تے عزت آبرو

حضرت ابو ہریرہؓ فرموندے نیں۔ ساڈے سرکار ﷺ نے فرمایا: "حسد نہ کرو، بغض نہ بچو، اک دوجے بل دشمنی نہ کرو۔ اک دوجے، بھراہن ہو۔ ہر مسلمان دوجے مسلمان دا بھائی اے۔ نہ اوہ اوہدے اُتے ظلم کرے نہ اونوں دلیل کرے نہ اونوں حقیر تے پینا سمجھے۔" حضور ﷺ نے اپنے سینے وں اشارہ فرما کے کہیا: "تقویٰ تے پرہیزگاری اتھے ہے۔ مطلب ایہ کہ جے دس صاف نہ ہووے تے کچھ وی نیں۔ فیر حضور پاک ﷺ نے فرمایا: "مسلمت دیاں ساریاں شیواں دوجے مسلمان اُتے حرام نیں۔ اوہدا خون، اوہدا مال، اُتے اوہدی عزت آبرو۔" (مسلم۔ کتاب ابْرُوِ الْقَتْلِ وَالْأَدْبِ۔ باب تحْرِيمِ غَيْمِ الْمُسْلِمِ وَخُدْبِهِ۔ پہلی حدیث، مسند ابو داؤد۔ کتاب الادب۔ باب فی الغیۃ۔ حدیث ۴۵۴۳)

عزیز بن اُمّ مَعْلُومؓ کہندے نیں: میں جتہ الواح دے وقت تے حضور ﷺ نوں دیکھن نوں ایہ فرموندیاں سنیا کہ: "بچو! بھراہن۔ بے شک تمہارے خواں، تمہارے بل تے تمہاریاں عزتاں یسے طعن حرام نیں جس طعن ان دامن حرام اے۔ من لو انسان دے جرم دا وبال اوسے تے ای اے۔ نہ جوتے بے نہ اوہدے (جامع ترمذی۔ ابواب الحزن۔ باب ما یجوز فی تحريم الذم والاموال۔ حدیث ۳۱)

نوابیہ کی مثال سلوک

یہ شرح کھندے نہیں سرکارِ مصلیٰ ﷺ - فرمایا رب دی مومنہ!
ایمان والے ہیں۔ یہ کل حضورِ رب مصلیٰ ﷺ سے تیں وارد ہوئی۔ چھپا گیا
رسول اللہ ﷺ کو "فرمایا جہاد میں ہونے والے شہداء کی زینت
نہ چھپانے رہے۔ (بخاری - تاب - باب - ۵۸۵ - حدیث نمبر ۹۵۳)
مسنن ابن ماجہ - ابواب الآداب - باب حق - حدیث ۵۶۲
ریاض الصالحین - باب فی حق ابیہ و امہ - حدیث ۳۰۶)
بخاری شریف وجہ میں تیں بعد ان حدیثوں کے آئے ہیں۔
فرمایا جیسے اللہ آتے قیامت آتے تھیں رحمت کے پورے پورے
سے نبوی عزت کرے۔ فرمایا کوئی مسلمان زمینی کسی گویہندہ دی عزت وجہ

مسلمان مسلمان توں ذلیل کرے تے اودھ اللہ رسول ﷺ دے
 حمد دے خلاف ورزی دے۔۔۔ جے وہ مسلمان بھائی دے پیڑ پٹی تیں نہ
 اودھ، عیب نہیں لکھن دے اودھ اسلام دے دشمنی جے دیکھن۔۔۔ جے کوئی
 مسلمان دوجے مسلمان بھائی دے جان دے گھوڑے تے اودھ رسول
 ﷺ دے بل نزن کما۔۔۔ جے وہنوں اپنے اپنی بھائی دے عزت دے
 نہیں تے اودھ اصل دے اپنی عزت آبرو گتوائی میٹھاے۔

میں سلامی بھائی چارے دیاں ٹکڑے سروے رنڈے آں 'ایہی دیاں
چٹایاں وی مٹواندے نظر کوئے آں 'پر اصل حال ایہ آں کہ اتن سبھے وچ
ہ حکم قرآن تے حدیث وچ بستے گئے نہیں 'اوبھیاں تے عمل وں نے کیا
آں۔ ساڈے وچوں ہر بندہ جے دوتے ہوں دیکھن سرتے تویہ کیا آں 'اسیں
اب دوتے دی عزت دے سانجھے نہیں 'اب دوپ ہوں وادھن مارت دیں نیہیں

کی نہ کرے 'بھانویں لوہدی گواہنڈن بکری دے کھردرگی ہووے (حدیث ۹۵۵۔
۹۵۷ / کتاب الرقاق۔ حدیث ۱۳۹۵)

حضرت ابوذر غفاریؓ نوں سرکار ﷺ نے فرمایا: 'تو گوشت
پاویں تے اوہدے وچ شورادوہ کر' تے اپنے گواہنڈیاں دا خیال رکھ۔ (مسلم
- کتاب ابواب السنۃ والادب۔ باب الوصیۃ بالجار۔ دونی تے تجی حدیث) مطلب
ایہ پی جیسی شے پکاو تے اپنی کووہیک پکاو کہ اپنے گواہنڈیاں نوں وی اوہدے
آج شامل کر سکو۔ 'ثم المؤمنین عاشہ صدیقہ' دا بیان اے 'حضور یاب ﷺ
نے فرمایا: 'میںوں ہمیشہ حضرت جبرئیل ہمسائے ٹال چنگا سلوک کر دی اہمیت
دسدے رہے۔ ایس زور ٹال 'ہی شک یمن لگ پی کہ رب گواہنڈی نوں وراثت
وچ دی شریک کر دے گا (مسلم۔ اظہار حوالہ۔ پہلی حدیث۔ سنن ابن
ماجہ۔ ابواب الادب۔ باب حق الجوار۔ حدیث ۵۶۳ / سنن ابو داؤد۔
تہذیب الادب۔ باب فی حق الجوار۔ حدیث ۱۷۱۰ / مؤطا امام محمد۔
ابواب استیر۔ باب حق الجار۔ حدیث ۹۳۲ / ریاض الصالحین۔ باب فی
حق الجار والوصیۃ بہ۔ حدیث ۳۰۴)

حضرت عمر فاروقؓ نے حضرت جابر بن عبد اللہؓ نوں دے مہیا۔ اوہنکی
اے ٹال اب بندہ گوشت چھلی لئی جا رہیا اے۔ 'ممن تے اوہنکی مہیا' جے
گوشت کھان نوں دی کردا سی 'میں خرید کے گھر لے چلیں۔ حضرت عمرؓ نے
فرمایا: 'تمہارے چوں کوئی بندہ ایہ نہیں چاہندا کہ اوہ اپنے گواہنڈی دا اپنے کے
چاہے دے پتر خاطر حکم برداشت کر لے (مؤطا امام مالک۔ کتاب
صفة النبی ﷺ۔ باب ماجاء فی اکبر اللحم۔ حدیث

۱۶۹) منظور احمد سیالکوٹی ایس حدیث دی تشریح وچ لکھدے نیں کہ حضرت عمرؓ
شید ایہ دُستا چاہندے نیں کہ نفس دی ہر خواہش نوں پورا کرنا 'اُتے چنگیاں
چنگیاں شیوں کھان دی کوشش کرنا چنگا نہیں۔ دُوبیاں دا خیال رکھنا 'اُتے اپنا
مَن مار کے 'کے دوجے نوں (جہدے وچ گواہنڈی تے رشتہ دار دی پس اے)
چنگی شے کھاؤ تاہیکے مومن داکم اے۔ (بغیۃ المتالعکب۔ جلد دوم۔
لاہور۔ سن۔ ص ۵۹، ۵۴)

حضور پاک ﷺ دے کافر گواہنڈی 'کے وچ آپ ﷺ
نوں تکلیف پہنچاندے سن۔ بیہقی وچ اے کہ حکم بن ابی العاص آپ
ﷺ دی مجلس وچ ہمہ کے ٹال پُٹھاندا 'اُتے منہ پھڑکا کے 'اکھال ٹال
منہ تال نوں اشارے کردا سی۔ انصاب الاشراف وچ اے کہ ایہ حضور پاک
ﷺ دے پچھے رُ کے نکلاں ماہندا سی۔ کتاب المعجر
استیعاب اصابہ فی تہذیب الصحابہ اے اُستاد الغابہ فی معرفت الصحابہ وچ
ہے کہ حضور ﷺ نوں تکلیف پہنچاندا سی 'مذاق نہیں سی اُتندا۔
(جوامع المتیرۃ۔ ابن حزم ناہری۔ ص ۶۵، ۶۶)

ابن الاصل اہل ایہو جیہا گواہنڈی سی جو حضور پاک ﷺ دے گھر
'ندہ مند ست دیندا سی۔ حضور ﷺ گندگی سونے ٹال اب پستے لے کے
بُوبے تے کھوندے تے بس ایہو ہی فرماؤندے سن۔ عبد مناف دیو پُتر 'ایہ کیہو
جیہا گواہنڈی اے؟ (مختصر سیرۃ الرسول ﷺ۔ ص ۲۲۰)
ایہنل توں 'اُدی بن حمر ثقفی' ابوسب' عقب بن ابی سفيہ' دی حضور
ﷺ دے ایہو نیچے بھڑے ہمسائے سن (معارج النبوت۔ جلد دوم۔

ص ۱۱۰۰ نور بخش توکلی۔ سیرت رسول عربی ﷺ۔ ص ۴۳
 ملارج النبوت۔ جلد دوم۔ ص ۹۳ اسد الغابہ۔ جلد ۱۰ ص ۱۰۳
 بن سعد نے ایسویہ دسمہ (۲۰) ہندیں، انال سمیا۔ (طبقات اس سعد
 - حصہ اول۔ ص ۲۹۹)

اپنے گندے کردار سے باوجود حضور پاک ﷺ نے
 فیصلہ کیا کہ وہ اس کی دیکھ کر ہلاک ہو جائے۔
 یہاں زیادتیوں سے وہ کہیں نہیں رہے۔ یہاں ہی فرما دیا کہ یہ بڑی پنگا
 گواہی دیتے نہ ہو یا نا

اپنے توں اُچے لوں دیکھو، تے نیوں ول لگا دوڑاؤ

حضرت ابو ہریرہؓ توں مروی اے، حضور رسول اللہ ﷺ نے
 "تمناؤں دھوں جیرا اپنے توں چنگے ول دیکھے اوہ لوے ویلے، ناں ول نظر
 نہ آئے اوہ دے توں رہنے، مارے تے نہ نہ نہیں آئے۔" (باب ۸۳۶ - حدیث ۴۱۰)

حضور پاک ﷺ نے اب ارشاد فرمایا کہ اے
 اہل بیت! میں تمہیں بتا رہا ہوں کہ تمہارے لئے جو کچھ ہے وہ تمہارے لئے ہے۔
 اُسے غیباں و اک سلسلہ نظر لوہا اے۔ اُن سلائے آلے دوائے دہر بندہ
 میں رات امیر بن دے چہر وچ اے۔ انسانیت والیاں گالیں ہو گئیں
 یہاں تے عزت و امیاء صرف دولت بن کے رہ گئی اے۔ جمدے کول
 اے "اوہ پڑھیا لکھیا ہووے نہ ہووے" اخلاق لوہا۔ پتہ نہ ہون

شرافاں مل لوہا کوئی واسطہ ہووے نہ ہووے "خاندانی طور تے" ذہنی لحاظ مل اوہ
 جنگ دی یا مزید ہووے "لوہ عزت اتق اے۔ سچی وی ایس نیج نے دولت
 شن اتے راتوں رات امیر بن دیاں خواہشیاں کوں ہیبت دے دتی اے۔
 جمدے کوں اے "ٹار ہے" لوہ دو کاراں والیاں کوں سزا دے۔ جو دو کوٹھیاں دا
 مات اے "لوہ چار فارخائیاں والے کوں نکدا اے۔ جمدے کوں کچھ دی نہیں، یا
 گھٹ اے "لوہ انہل ساریاں، دشمن اے۔ ہر بندے دیں نظراں اپنے توں
 "آئے" کوں ہی اُٹھیاں نہیں۔ ٹالے "رشتک مل نہیں" حسد مال اُٹھیاں ہیں۔
 لہذاں جو کچھ اے "میں کیوں نہ پتل۔ اوہ دے کوں جتاں کچھ اے" میں کس طرح
 حاصل کرے۔

ایسے خاطر ہے ایمائیاں ہوندیاں نہیں "ملاوٹ کھتی جان دی اے" رشوت
 دے بار بار سجدے نہیں "دینت لڑائی جان دی اے" چوری اے "دے دے نہیں
 ہے۔" ٹالے انہل چوریوں، آئیاں داس "حک دی کمانی ول وی ہویا ہویا اے۔
 حضور پاک ﷺ نے انہل ساریاں بڑیاں اے اک ارشاد
 مل "گادوتا اے۔ اسیں آپ سرہار ﷺ دی ایس اب ہدایت تے عمل
 رہے تے سارے پائے مک جان "ساہیاں سوچیاں دی منہں متہر ہو جائے"
 نہ معشرے وچ واپس ہوں ساریاں قدراں نوں دے دے ہون۔

اپنے توں اُچے توں دیکھ کے "لوہ ویلے اپنے توں نہیں" دے "کھن
 مل ایہ احساس پیدا ہو جائے گا کہ اوہ دے توں گھٹ پیہ والے گھٹ ویلے
 والے "گھٹ شکل صورت والے" گھٹ حیثیت والے دی تے دیا تے لگے
 جمدے نہیں۔ ایس طرح مبر "قناعت دی صفت پیدا ہووے" تے بڑیاں

ساریاں خرابیاں ختم ہو جان گئیں۔

اپنے توں کتروں نھر کر، ایک مطلب اسلام و حق ایہ ان کے
تئیں لوہدی ہد کرو۔ ہر بندہ جس ویسے اپنے توں ریستہ، ضرورت مہیبت ول
نگاہ دوزائے کا طبع آتے جتیل دی جٹ، دانیل نشان نہیں رہن تا۔ رقابتیں
دشمنیاں ختم ہون گئیں، آتے جتیل دودھ جان گئیں۔

دولت مندی کیہ اے؟

حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت اے، حضور پاک ﷺ نے فرمایا مل
اسبب زیادہ ہونا دولت مندی نہیں۔ اصل دولت مندی دل دا غنی ہونا اے۔
(بخاری۔ کتاب ارتقا۔ باب اغنی غنی النفس ۸۲۱۔ حدیث ۳۶۶۶ جامع
ترمذی۔ ابواب زہد۔ باب ۱۹۹۔ حدیث ۲۵۶)

میں شروع وچ عرض کر چیل کہ حضور پاک ﷺ نے ساری
حیاتی تجارت کیتی ایس راہیں کمایا تے غریب، مسیماں، تمل تے خرچ کر
دے۔ آپ دو کھجورال کھا کے رات کڈھ لئی، اپنے گھر کئی کئی دن پسم نہیں سی
ہدا، آپ غریبی نوں اختیار کیتی رکھدے سن۔ حضور پاک ﷺ نے
سائوں وی ایہ سبق دتا کہ دولت مندی تے غریبی، افرق سمجھو۔ ایہ ایہ سدی
اے کہ جمدے کول مل اسباب ہے، دولت اے، ہر طرح دے پیش واسان
اے، اوہ امیر اے، دولت مند اے۔ آتے جمدے کوں دولت نہیں پامٹ اے،
وہ غریب اے۔ پرچہ ایہ اے کہ جے دل میرا اے، تے بدہ امیرا۔ اس امیر
نہیں، تے بدہ ہندیاں ہندیاں وی غریب ای اے۔

تئیں اپنے آلے دوالے دیکھ لو۔ جمدے کول مل اے، اوہ دولت دا
'حکم' دھن دیندا اے۔ اپنے توں دودھ دوست والے لوہدی نگاہ وچ رزکدے
نہیں۔ اوہ سچہ اے، اجے تے میرے کوں صرف نو ٹیکٹریوں نہیں ۲۹ ہونیاں
پان دیاں نہیں۔ اصل وچ اوہ بندہ دنیا، فقیر بن جندا اے، لوہدی حرص دا ٹھونھا
"هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ" دا غمرواؤندا اے۔

بیرہ بندہ دس دا غنی اے، لوہوں مل آٹھ سرت وی روز نہیں پیندی۔
لوہوں تجارت لئی مل ذخیرہ کر کے منگا وچن دی کیہ لوز اے۔ اوہ ناپ توں وچ
کی کیوں کرے گل۔ ناجائز کمائی ول اوہ ادھیان ای کیوں جلتا اے۔ اوہنے طاوٹ
کر کے لوکل دیاں جتاں ٹال کیوں کھینڈتا اے۔ فیر، اوہ زکوٰۃ دے کا، صدقہ
خیرت کرے گل، مایاں دا، عزیزاں رشتے داراں دا، گواہندیوں دا، خیاں رکھے گا،
غریب مسکینوں وی ہد کرے گا۔ تے، ایس طرح اوہ مثالی اسلامی معاشرہ
قائم کرن وچ اپنا حصہ پائے گا، بیرہ اللہ تے لوہدے رسوں پاک ﷺ دی
خواہش اے۔

لوہدے مقابلے وچ بیرہ بندہ دنیا کمان گا ہووے، لوہدے دس رات
تے بیس سوچ وچ سمجھدے نہیں کہ مس س ذریعے نال، نال دودھ توں دودھ کما
سکتاواں۔ ایس کمانی دے جائز ناجائز ہون دا خیال وی لوہوں نہیں اوندے۔

اس دا غنی دنیا دے اسباب نوں کچھ سمجھدے، لوہدے کوں دولت آ
ن اے، اوہنے نڈر دیتی۔ لوہدے کوں دولت نہیں تے بولی گل نہیں۔ اوہ اپنے
توں ضرور دیکھ کے توکل تے قناعت مل ملے لے گلے دس دا غنی ہونا انسان
توں ہر کمزوری توں بچا سید اے۔ حسد لوہدے نیزے نہیں سکدا۔ بخلی تے

حرص اوہدے کو یوں دی نہیں نکھدے۔ اوہو بندہ اصل وحی رب ربیم تے
 اوہدے محبوب پاک ﷺ دی خواہش دے مطابق اک چنگا محبت بھری
 معشرہ قائم کرن وحی اپنے حصہ پائے۔ الحمد للہ تعالیٰ سائنس دانوں اتے مندی
 نصیب فرمائے۔

سختی

حضور پاک ﷺ کی سخاوت و فی سب صلی اللہ علیہ وسلم اور بیباں
مقتل موجب ایسی ہی کہ نولی دو جا قیمت تیرہ و قہوں تیرہ۔ میں اپز سکہ۔
آپ ﷺ سب توں دودھ سخی سن۔ حضرت جابر فرماتے ہیں حضور پاک
ﷺ کو بول جہ وی کے نے کوئی سولہ کیتہ آپ ﷺ نے جواب
دیج کہے "میں" نہیں فرمائی۔ (بخاری۔ کتاب الادب۔ باب ۵۵۵۔ حُسن
الخلق والسماء۔ حدیث ۹۷۰۰) مسلم۔ کتاب الفضل۔ باب فی غنیمہ۔ پہلی
حدیث، ریاض الصالحین۔ باب فی اکرم واجود والاغنی فی وجوہ الخیر ثقہ
باللہ تعالیٰ۔ (حدیث ۵۴۶)

حضرت عبداللہ بن عباس (رضی اللہ عنہما) توں روایت ہے۔ سرکار
 ﷺ ساریاں لوکل توں دودھ پئی سن۔ اُتے ساریاں وقلل نہں دودھ خلوت
 آپ ﷺ دی ' رمضان دے مینے وچ بندی سی (مسلم۔ کتاب
 الفضل۔ باب جوہر ﷺ۔ پہلی حدیث) حضرت انس بن مالک فرماتے
 نہیں ' حضور ﷺ کوئوں کسے بندے نے اوہ ساریاں پیمیاں مسیاں جو دو
 پہاڑاں وچ کار سن۔ آپ ﷺ نے اونہوں عطا فرمادیاں۔ اوہ اپنی قوم کوں

۱۔ من کا رب کی سونہ! محمد ﷺ انان محمدید۔ میں۔ ابوسلمہ
ابن ابی غریبہ، تفسیر داروی نہیں جہاد، بودہ قیامہ، سارے بندے
مسلمان ہوئے۔ (مسلم۔ کتاب الفضل۔ باب فی خاتمہ نبی سے چوتھی
حدیث، 'مرآت المناجم' (مشکوٰۃ المصابیح) دارو ترجمہ سے تشریح از مفتی
احمد یار خان نعیمی)۔ 'تجربات'۔ سن۔ ص ۶۹ السبق، یوسف بن اکامیل۔
شمائل الرسول ﷺ۔ اردو ترجمہ "ابوسلمہ الوصل" محمد میاں
صدیقی۔ المعارف لاہور۔ ۱۹۷۱ء۔ ص ۱۳۳)

حضرت ابوذر غفاریؓ بیان کروے ہیں کہ میں حضور پاک ﷺ کے بل سے آپ ﷺ نے اُحد پہاڑوں کو دیکھ کے فرمایا کہ اے اُحد پہاڑ! - دین جائے تے میں تہل دہل وچ سارا سونا ونڈ دیں۔ اُتے اب دینار وی اپنے کون نہ رہن دیں۔ ایسواں گل عبید اللہ بن عبد اللہ بن جندبہؓ نے وی روایت کی اے (بخاری۔ کتاب الاستقراض۔ باب ۱۳۸۶۔ حدیث ۲۲۲۲)

آپ سرکارِ مہدی (علیہ السلام) دی مخلوق و المیہ حال سی کہ آپ (علیہ السلام) نے فرمایا 'میں مسلمانوں و ان لوہن دی جان توں وودہ مالک ...'۔
 جائے 'لوہدے' آتے قرض ہووے' تے اوہ اس قرض و ...
 چنہ ہووے' اوہ اسیں او' راں گے۔ تے اوہ مال چپ ...
 ... (بغلی)۔ کتب الفرائض۔ باب ۹۲۱۔ حدیث ۱۹۳۶۔ باب ۹۳۲۔
 حدیث نمبر ۸۵۰ / کتب الاستقراض۔ باب ۳۹۴۔ حدیث ۲۱۳۳

سماۃ سرکار رضی اللہ عنہا کی سخاوت ایسی ہے ۔۔۔! عجب سی۔

اپنے کول کچھ نہ رہیں دینا تے سب کچھ وٹا دینا۔ اوتھوں تینک تے کوئی دی
نہیں اپڑ سکدا۔ پر سانوں لوں راہے چن تے ضرور چاہی دا اے۔ **شعائیں**
ترمنی وچ اے 'حضرت عمر بن خطابؓ فرموندے نیں 'اک آدمی نے بارگاہے
ناصر ہو کے کچھ مشیہ۔ سرکار **صلی اللہ علیہ وسلم** نے فرمایا 'ایس ویٹ میرے ہاں کچھ
نہیں۔ توں میرے ہاں تے قرض ہے' میں یاد دیاں گا۔ **(شعائیں ترمنی**
باب ۴۸۔ اخلاق حسنہ۔ تیرھویں حدیث) دنیا دا داکے توں وٹا خلی 'ودھ توں
ودھ ایہ کر سکدا اے کہ جو کچھ اوہدے کول اے 'سارا ای رب دے راہ وچ
دے دے۔ پر آپ سرکار **صلی اللہ علیہ وسلم** اپنے ہاں تے قرض بین واسے فرما رہے
نہیں۔

دنیا وچ جتے خلی نیں 'اوہاں دیوں چار بیج قسمل ہندیاں نیں۔ کچھ لوکی
دوجیاں عیال نوں دیکھ کے متاثر ہوندے نیں تے ایس راہے ٹر پیندے نیں۔
کچھ بندے اوہ فہندے نیں 'جیرے غیر قانونی تے غیر اخلاق (یا نہ امدی)
ذریعہاں مل کماندے نیں 'تے کدی کدی ایہدے ہاں 'بھ اخلاق ہویاں وچ
پہنچے ہوئے ہندے نیں۔ اوہاں دا ضمیر اوہاں نوں اندوہ چوہیزاں لندا رہندا
اے 'تے اوہ اپنی ناجائز کمائی دا کچھ حصہ غریباں سبیل نوں دے کے اپنے کروار
نوں "پیلنس" کرن دے دھوکے وچ جٹا ہوندے نیں۔

اج کل چور بازاری 'سنگٹنگ' سٹے 'جوئے بازی' 'احرارہ' رنی 'سودے
ہور کئی ناجائز تے حرام ذریعہاں مل کماؤں دا بے بندے 'سنگی وچ' کے نظر
اوندے نیں۔ مستل اُتے زیادہ تر پیسہ ایسے حرام مالی دنگ رہیا اے 'کوئی
مولوی کدے کسے بندے کوہوں ایہ چٹھن دی جرات نہیں مرداک۔ اوہ یہ پیسہ

میت نوں یا چپ کر کے مولوی دے ہونجے وچ پارہیا اے 'وہ میدان طرح یا
۔۔۔ ایہو جیسی مالی یا سخاوت دا ہر حضور پاک **صلی اللہ علیہ وسلم** حالت دے
تدرب وچ کرنا تے میں چاہی دا۔ صرف ایس نی پتہ رہیا ۔۔۔ ایس
اپنے کروار تے محبت مل مل پاندے رہیے۔

بعض دی میں لئی سخاوت دے میں ۔۔۔ وہاں ۔۔۔ مل 'ا' ہا
ماس بندہ اے ۔۔۔ اوہ امیر نیں 'تے پھوٹ دے 'عزب بد' ۔۔۔ اسل دی
حیات توں فائدہ چک کے اوہاں دی واپس ملن تے 'نالے اوہاں نی دھلاں
برن گے۔ لیہ دی تکبر دی اک قسم اے 'جیہڑی اللہ تے رسول **صلی اللہ علیہ وسلم** نوں
چٹنی نہیں گندی۔ کئی بندے 'جیہڑے کرے' کسے چنگے م تے خرچ کرے 'وہی رنج
کے "پہنٹی" کردے نیں۔ سگوں جتھے پہنٹی نہ ہو سکدی ہووے 'وہ تے خرچ ای
نہیں کردے۔ اوہاں نوں قیامت والے دن کچھ وی نہیں بھندے۔

ان مل سخاوت دی اس ضرور ایہ وی اے ۔۔۔ وہاں دھلاں دے فائدہ
'احواں لپے' جنہاں مل کدے کم پے سکدا اے۔ مثلاً اوس طبقے وچ جیسی دے
م کرے 'سخاوت کرنی' جتھوں بعدوں وٹ ملگے ہوں۔

فیر ان دے نہیں دی ایہ حالت مستقل نہیں مدوں ۔۔۔ کوئی
جیہڑی پے 'کئی' کوئی غم دھ 'تیا' کوئی بیمار پے 'تیا' پیدائی 'تی' وں تے وقتی
تے عارضی طور تے سخاوت دا عکس پورا کر لیا۔

ایہ ساریں صورتیں پسندیدہ نہیں۔ نالے 'حضور پاک **صلی اللہ علیہ وسلم** دی
میت ایہ ۔۔۔ کہ جو کچھ ہووے 'وٹا دیو' آپ دو کھجورال کھا ۔۔۔ رات بڈھ سو۔
کلاؤ رنج کے 'پر سارا وٹا دیو' آپ فخر اختیار کر لو۔ کوئی ہے جیرا سرکار

ﷺ کی اسی سنتِ نالِ محبت وادھوے وار ہووے۔

نہ بخیلی نہ اسراف

اللہ تعالیٰ نے خرچ بارے ایمان والیاں نوں بے جا خرچ کرن توں وی منع فرمایا اے 'اے بخیلی دی وی بڑی مذہب کیتی اے۔' فرمایا۔ "بے خرچ نہ رو۔ میں طرح خرچ کرن والے اللہ نوں پئے نہیں سکدے۔" (الانعام۔ ۱۴۵) اعراف۔ (۳۱۷) "اے بیہوشے بخل کردے نہیں 'اوں شے دی یہی رب تعالیٰ نے اوہناں نوں اپنے فضل نال دتی۔ بخیلی نوں قصداً اپنی پانگانہ کس۔' یہ اوہناں کی برا اے۔ جس شے وچ اوہناں بخیلی بنی 'قیامت والے دن اوہ شے اوہناں دے گلے دا طوق بن جائی۔' (آل عمران۔ ۱۸۳)

مطلب ایہ اے کہ اگر بخیلی دو کمال واذر خرچ کردے 'یتا' اے 'اونویں اللہ تعالیٰ نوں پسند نہیں۔ ایسے لئی حضور پاک ﷺ نے فرمایا (مشکوٰۃ اصحاح بحوالہ کبھی) کہ خرچ وچ میانہ روی اوہی معیشت اے۔

نہ ل معیشت تے اقتصادیات پوری دنیا دی مسد بن گئی اے۔ اوجھوں تیسرا نہ دنیا دے مسکین ملک دی بن کے یوہی یا جیساں دستور دی سوچ اُتے چلن اے چہر وچ پے ہوئے نہیں۔ ایہ معیشت ایس سی آلی ہوئی اے۔ ایس خدا تے رسول ﷺ دیاں حکماں توں 'اے' بن دین ای مالی اے وی طریقے دتے گئے ہوں 'خرچ کرن دیاں حدیں سر ہون' اتھے تے کوئی مسئلہ پیدا ہی نہیں ہو سکدے۔ یہ ایس مغرب دیاں مائیں تھیں گے ہوئے س۔ وہناں سانوں اپنے سرمایہ داری نظام وچ بیڑے بے بس کردتا

ہو یا اے۔

بیسہ ۳ معشرہ خرچ وچ میانہ روی اختیار کرے۔ نہ ٹھلا خرچ نہ نہ بل کرے 'اوبدی اقتصادیات نوں کدی کوئی مسئلہ پیدا ہی نہیں سکدے۔ مسور پاک ﷺ نے فرمایا 'جس بندے ضروری حقوق پرے رن یاں بخیلی توں کم لیا 'نہ جس ویسے ہلاک ہووے گا' اوبد امل اوبدے کے کم نہیں اونا (ریاض الصالحین۔ اسباب فی النہی عن البخل۔ پہلی حدیث)

سداھی گل ایہ ہے کہ جس ویسے سادی تھن اے 'رینے دی ٹھیک ہون' ایس اللہ تے رسول ﷺ کے حکم موجب کمائی دی حلاں طریقے نال رے 'تے اوہی معیشت تے سداھی ہوئی۔ بد خرچ وچ ایس میانہ روی اختیار ر لئی تے باقی اوہی معیشت ایس طرح سدھ گئی۔ میرے اسلامی معاشرے نوں کسے طرح دیاں مالی مشطرب پیدا کی نہیں ہو سدیوں 'یہو ای حریقہ ہر بندے کا مک الہ دی ہے۔ اللہ نہ نفس خرچ کرے۔ نہ اند اے نہ بخیلی نوں۔

اسلام وچ نہ تے خرچ وچ کجی توں کم بین ای 'اے دوت انہی بن دی اجازت اے' نہ غور اُتے شان شوکت ظہر کرن لئی 'ناتے عیاشی دی خاطر تے اوہیاں ناجائز طریقے وچ خرچ کرن دی کجی شے۔ پتی ذات اُتے 'اپنے ہاں بچے لئی' اپنے رشتے داروں واسطے 'واہندیاں' 'تیمال' 'مسینال' مسافرن تے قرض دارن لئی خرچ کرنا اسلام دی مودنال جائز بندہ ضروری اے۔ فرما دی 'اے معشرے دی ہر جائز ضرورت لئی خرچ کرنا جائز اے۔

جے ایس اپنے خرچ اخراجات نوں اعتدال وچ بے آویسے۔ جتھے

خبری اسے 'اوتھے خرچ من توں نہ بھیجے' اتے جتھے منسوب میں 'وتھے باطل
خرچ نہ مسیے' نہ ساڈ گھ 'ابٹ نہ ساڈ' ملک 'ابٹ نہ' دن 'نہ' اے۔

حضرت عبدالرحمن بن عوفؓ توں روایت اسے 'اب سرار حسنؓ'۔
'قیمت ہارے فرمایا کہ' یہ ۷۲۵ قوں سے تیار نہ ہوا۔ 'اب سرار حسنؓ'۔
'ب یزای رائد'۔ 'یہ قاعت اختیار ہوا'۔ 'اب سرار حسنؓ'۔ 'تے سہر
شکر کردا'۔ 'اللہ تعالیٰ اونہوں قاعت نصیب فرمادیندا'۔ (الترغیب و
التروہیب۔ زئی الدین عبدالعظیم امذری۔ کتاب التحدقات۔ اردو ترجمہ از
محمد عبداللہ دہلوی۔ جلد دوم۔ ۱۶۱-۹۸۷- ص ۲۰۶-۲۰۷) حضور پاک ﷺ
نے اوس بندے نوں کامیاب فرمایا اے جسے اسلام قبول کیتے اونہوں ضرورت
مطابق روپی مل گئی 'تے خدا دے دتے' تے اونہوں صبر تے قیمت دین دولت
کی (الترغیب و التروہیب۔ جلد دوم۔ ص ۲۰۹)

اللہ تعالیٰ نے مال اٹھا کر دی 'خوش نوں بچسہ فرما'۔ 'اے ایسا
انجام عبرت ناک و سیا اے (الحکاشہ۔ ۱۳۶-۱۳۷)

اللہ سرمد سانوں مائی کرن تے خرچ من وچ مینہ روئی 'ارادہ' حالے
تے صبر اتے قناعت دی دوست عطا فرماے۔ کہ ایسے رہیں سیں ایسے اولے وی
پٹے رہوں گے 'اے ملکی تے بین الاقوامی حیثیت وچ وی سانوں عزت بخسے گی۔

تجارت

نور نبی ﷺ دیاں سنن میں ایمان والیوں دیاں زندگیوں دے ہر

پہلوں سر شیعے نوں منور فرمایا۔ سیں پھولوں مدد کیکے آل کہ حضور پاک ﷺ
'اے' 'تایں' وی ساری حیاتی تجارت فرمائی۔ سرکار حسنؓ 'اے' 'ابان' 'ابا
ماں' (رضی اللہ عنہ) وی عرب دے مشہور تاجر بن۔ چچا 'ابان' 'ابا' کی تجارت
یتیم بن۔ 'اب سرار حسنؓ' نے وی ساری زندگی عرب دے طریقے موجب
خارجت کی فرمائی۔ حضور پاک ﷺ نے کئی دے میں طریقہ کی تعریف
دی فرمائی۔

عبداللہ بن عمر (رضی اللہ عنہما) توں روایت اے 'حضور پاک
ﷺ نے فرمایا' 'یہ' 'لانت دارا' 'اے سوداگر مسلمان قیمت دے دن
شہیدیاں مل ہووے گا' (صنن ابن ماجہ۔ ابواب تجارت۔ حدیث ۲۹۳)

تجارت وچ اجارہ داری اتے ذخیرہ اندوزی اسلام کی روٹیاں ممنوع
نہیں۔ ان دی ساری تجارت ایٹنل دو طریقہ قیل دے سرتے چل رہی اے۔
'ایس کی ایسے غیر اسلامی تے ناجائز بیون وچ شبہ نہیں ہو سکدا۔ 'اے وی
سامانہادی تے مل اسباب جمع کردے نہیں' 'اے اپنی مائی نوں' 'لہ' 'راہ وچ
خرچ نہیں ہوا'۔ 'اوتھل نوں' 'اللہ کریم دردناک عذاب دی خبر نہ دے'۔
'تے فرمودہ' 'اے' 'اوتھل' 'جمع کیتے ہو'۔ 'مل مال اوتھل دے' 'اوتھل
'ہات تے' 'نڈاں' 'اغیوں' 'حالیوں'۔ 'تے غیر ایسا' 'اے' 'اے' 'اے' 'اے' 'اے'
'اے' 'اے' 'اے' (التروہیب۔ ۳۴-۳۵)

حضرت عمرؓ توں روایت اے 'حضور پاک ﷺ نے فرمایا' 'باہروں
مل خرید کے بیون والے نوں حد روزی دتی جوے گی' 'اونہوں' 'نہ' 'ہوئے گا'
برکت ہووے گی 'اے' 'اٹکار کرن والا' (مل خرید کے ایس لئی ذخیرہ کرن والا کہ

گاہے گاہے وچھاں گا) سختی اسے (سُنی ابن ماجہ۔ ابواب التجارۃ۔

حدیث ۳۰۷ مشکوۃ المصابیح۔ کتاب بیوع۔ باب الاحکار۔

حدیث ۲۷۶۸) بھیجی وچ حضرت معلہؓ بیان اسے کہ میں حضور پاک ﷺ نول ایہ فرمادیں گیا کہ اخیرہ اندوز بھیڑ بندہ اسے کہ شے سستی ہو جائے تے پریشان اتے غمگین ہو جائے اسے 'مذکاتی ہووے تے خوش ہوئے اسے (

مشکوۃ المصابیح۔ کتاب بیوع۔ باب الاحکار۔ حدیث ۲۷۶۸)۔

حضرت انس بن مالکؓ فرماتے ہیں 'حضور پاک ﷺ مل واسطے کوئی شے جمع کر کے نہیں من رکھدے (شمائل ترمذی۔ باب جاء فی غلق رسول اللہ ﷺ۔ بارہویں حدیث) حضور پاک ﷺ دے وارے وارے جاکے۔ آپ سرکار ﷺ بیدار ۲ احوں قیامت واسطے مقرر فرمایا 'تحریر دے بغیر اپنی عام زندگی پاک وچ وی اوہدے تے مل فرمایا۔

چ بولنا تے جھوٹھ توں بچنا

نور نبی ﷺ دیاں کرناں نے دنیا تے حق چ دیاں علمتیں روشن کیتیاں۔ حضور پاک ﷺ نے جس مانوں وچ اپنے بچیاں 'زناں اتے ہوائی دے دن گزارے من 'اوہ ماحول تے اوس دے وینفک جانے من کہ آپ ﷺ نے زندگی وچ کدی جھوٹ نہیں بویا۔ ایسے سنی جد آپ ﷺ نے نبوت دا اعلان فرمایا 'آتے صفا پھڑی تے انجیل دے حضور ﷺ نے جد وکل نوں فرمایا کہ آپ میں ایہ کواں کہ ایس پہ زور دے پرلے پاسیوں دشمن دالشکر تہاڑے تے حملہ کرن لئی تیار کھلوتا اے 'تے تیس ایہ گل

میں سہے؟ سب نے اک زبان ہو کے کہیں کہ تیس صفاق میں او۔ کہے بند۔ نے ج تہ تہاڑا مونسوں کہے جھوٹھ نہیں 'نیا' ایس نی تہاڑی گل نہ من 'ا' مطلب ای کوئی نہیں۔ (سیرت احمد مجتبیٰ ﷺ)۔ بعد اوس۔ شاہ مصطفیٰ مدین ٹکلیں۔ ص ۲۱۵ روضۃ الاحباب ار نمل 'یعنی دارود ترجمہ "رسالت مآب ﷺ"۔ ص ۴۷)

سیرت پاک دیاں ساریاں کتابیں وچ لکھیا ہویا ہے کہ حضور ﷺ نول بچیاں لڑ چن توں ای سارے بندے صفاق تے 'مین کہہ دے من۔ آپ ﷺ نے اپنے عمل مل وی 'آتے اپنے فرماناں دے 'دے وی ایمان دالیاں نول گھڑی گھڑی ایہودی پی جھوٹھ نہ بولنا 'بیش چ توں مرینا۔

سرکار ﷺ نے فرمایا 'جھوٹھ توں بچو 'کیوں جے جھوٹھ دے جائدا اسے گناہ وے 'تے گناہ لے جائدا اسے ختم وے۔ سمجھ 'چ بولنا 'اری اے۔ کیوں جے چ لے جائدا اسے بلی وے 'تے بلی لے جائدا اسے جنت وے۔

(بخاری۔ کتاب الادب۔ حدیث ۱۰۲۷ مسلم۔ کتاب ایما۔ تہذیب الادب۔

باب بی کذب و حسن القدر و فضلہ۔ پہلی حدیث سُنی ابو داؤد۔

کتاب الادب۔ باب ۵۰۲۔ تشدید فی الکذب۔ حدیث ۱۵۵۳ مؤطا امام

مالک۔ کتاب اسلام۔ باب جاء فی القدر و الکذب۔ حدیث ۱۸۴۳ سُنی

ابو اودریس اکلیاں تن حدیث وچ وی ایہو مضمون بیان ہوا ہے۔ اس وچ ہے

کہ وکل نوں ہلاؤن لئی وی جھوٹھ نہ بولنا۔ اک وچ ہے کہ 'سنی سالی اتے چا

دنی وی خطہ اے۔ اک حدیث ایہ اے 'عبداللہ بن عامر مسد۔ نہیں 'اک دن

میری مل نے مینوں بلایا 'تیں تینوں روچیاں دیاں۔ حضور ﷺ من رہے

من۔ آپ ﷺ نے میری ماں کوں فرمایا: بچے کوں یہ شے این دی نیت
ہی ۲۰۔ وبتہ کیا میں اسوں کھجور دیں گی۔ حضور ﷺ فرمایا:
تو اسوں نہ دیں دیں تیرے کھاتے دج جھٹھ لکھیا جاتا سی۔

صفوان بن سلمہ نے کیا کہ حضور ﷺ ان گھجیا یا مومن
برہن ہو گدا اے۔ فرمایا ہاں۔ فیر گیا یا مومن خیل ہو گدا۔ فرمایا
ہاں۔ فیر گھجیا گیا مومن جھٹھ ہو گدا اے۔ فرمایا نہیں۔ (موطأ امام
مالک۔ کتاب اسلام۔ باب ماجاء فی الصدق والکذب۔ حدیث ۱۸۲)

بخاری شریف دج کئی حدیثیں ان مضمون دیاں معدیوں میں۔
روزہ دے سسے دج سرکار ﷺ نے فرمایا کہ بے روزہ مار جھٹھ
بولے تے اللہ توں وپدے پھکیاں رہن دی کوئی بوڑ نہیں (کتاب الادب
باب ۶۰۔ قول اللہ تعالیٰ "وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ"۔ حدیث ۹۹۳)
سرکار ﷺ نے منافق دیوں تن نشنیاں دسیں نہیں۔ تل۔ کاتے
جھٹھ بولے کا وپدہ کرے کاتے خداف و درری۔ کاتے کاتے سب سوتے
خیانت کرے گا۔ فیر فرمایا کہ معراج دج دو بندوں دے مبارک چیر۔ جارتے
من۔ مینوں دسیا گیا کہ ایہ جھٹھ بولدے من (کتاب الادب۔ باب ۶۵۔ حدیث
۱۲۰۸/۱۲۰۹) ایہ حدیث مشکوٰۃ دج دی نقل ہی تھی۔ (حدیث ۴۸۱)۔

حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت ہے: حضور رسول اللہ ﷺ نے
فرمایا: بندہ اک گل کروا اے تے اوہدے دج کوئی حرن نہیں گندا۔ حالان
بے اوہدی وجہ توں اوہ ستر ستر جہنم میں رہے گا (جامع ترمذی۔ ابواب
زبد۔ باب ۹۰۔ حدیث ۸۵)

امام نوویؒ کہتے ہیں: کلام مقصد تین اپن اب خاص اربعہ
اے۔ انں فی جس مقصد توں حاصل کرنا جھٹھ پڑیوں یا جھٹھ نہیں ہووے
مے اوہ مقصد دی شرعا پنکا ہووے تے جھٹھ پون حرام اے۔ بے کوئی
شرعا پنکا مقصد جھٹھ ہووے بغیر حاصل نہ ہو گدا ہووے تے جھٹھ پون جائز
اے۔ بے مقصد مین اے تے جھٹھ دی مباح ہووے گا۔ مقصد واجب ہووے
تے جھٹھ پون نادی واجب ہو جائے گا۔ (ریاض الصالحین۔ باب ۲۶)

نہیت کرنا

نور نبی ﷺ نے دنیا تے یہ نیوں رشتیاں نکالاریں نہیں اوہنں
من پٹے افاق نہیں۔ رُک حلق توں پچھا ورو۔ بے ان رہن۔ اُتے
رُک خدق دج جھٹھ رہن سیدیوں دج ٹانگ ٹویاں مارتا اے۔ اللہ تعالیٰ نے
نہیت لرن توں اپنے مردو بھائی و شہادت اٹھاتا فرمایا اے۔ (الحجرات۔
۴۳۹)

حضرت عبداللہ بن عباسؓ (رضی اللہ عنہما) توں روایت اے۔ حضور
ﷺ کہناں دوں گھٹھے تے فرمایا: یہ او مُردیوں وں مذاب ہو رہیا
اے۔ اب پیٹاب دیں چھٹل توں نہیں سی چداتے اوہ دیت ردا سی۔
(بخاری۔ کتاب الادب۔ باب ۶۰۲۔ حدیث ۹۸۹۔ باب ۶۰۵۔ حدیث ۹۹۲)

کتاب الجنازہ۔ باب ۸۷۔ حدیث ۴۸۸

حضرت ابو ہریرہؓ فرماتے ہیں: حضور یوسف ﷺ نے فرمایا:
جانے لو نہایت کیر اے؟ وہاں کیا اللہ تے اوہدا رسول ﷺ جانے

نہیں۔ آپ ﷺ نے فرمایا 'غیبت ایہ ہے کہ توں اپنے بھائی وادراںج
 بریں کہ جے اوہ سامنے ہووے 'مُن' لے تے اوہوں چنگانہ تے۔ وہاں چھیدیا
 رسول اللہ ﷺ! جے ساڈے بھائی وچ اوہ عیب ہووے تے فیر۔
 حضور ﷺ نے فرمایا 'توں ای سے غیبت ہووے'۔ دینی صورت وچ
 تے ستان اُتے بھوت ہون (مسلم۔ کتاب ابواب اللہ، باب تحریم
 الغیبة۔ پہلی حدیث مؤطا امام مالک۔ کتاب ابواب اللہ، باب ما جاء فی
 الغیبة۔ حدیث ۱۸۰۔ مؤطا امام محمد۔ باب الغیبة و الغیبات۔ حدیث
 ۹۵۳)

امام نووی نے غیبت دیاں بار صورتیں وی بیان تیلیں نہیں۔
 (ریاض الصالحین۔ باب ۲۵۶) پر اصل غیبت دی جاہر صورت واخلیل
 نہیں کرنا۔ ساڈے لئی غیبت دی ہر ناجائز تے حرام توں حرام صورت وراہے۔
 میں ہر ویلے غیبت ای کرنا رہندہ آل۔ اللہ معاف کرے۔ میں ۱۹۹۶ وچ
 حرمین شریفین دی زیارت واسطے گیا ساں 'تے اوتھے وی ایہ و۔ میرا کہہ سکی
 اوہاں مقدس متبرک جملہ داوی کچھ خیال نہیں مرے' تے اپنی عادتیں
 سب ہر ویلے یا دیہانزی وچ کئی واری غیبت دی کوئی نہ ہون تہہ ریپٹ
 رہندہ نہیں۔ ایہ وی کہہ سکیا کہ سیستان وچ وی غیبت ۱۰۰ بیویں
 کردہ صورتیں وکھلی دیکھیاں نہیں۔ اللہ بچائے۔
غھے اُتے قابو

اللہ کریم نے غھے اُتے قابو پان والیں 'اُتے وہاں نوں موقف کردیں

والیاں نوں "محسنین" فرمایا اے 'نالے اوہنک بل اپنی محبت وعلان کیتا اے۔
 (آل عمران۔ ۳۳)۔ سعد بن مسیب نے حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت کیتی
 اے کہ حضور پاک ﷺ نے فرمایا 'پہوان اوہ نہیں بیرہ کہے توں اُچھا
 لے' 'پہوان اوہ اے بیرہ غھے ویلے اپنے آپ نوں قابو وچ رکھ سکے۔ (بخاری
 - کتاب الادب۔ باب ۲۳۲۔ حدیث ۱۸۳۶ / مسلم۔ کتاب ابواب اللہ
 و الادب۔ باب فضل من عکف نفسه عن الغیبة۔ پہلی دینی تے دینی حدیث
 مسنن ابو داؤد۔ کتاب الادب۔ باب ۳۱۹۔ من کفر فیہ۔ حدیث ۱۳۵۲
 مؤطا امام مالک۔ کتاب حسن الخلق۔ باب ما جاء فی الغیبة۔ حدیث
 ۱۳۳۶)

اک ہور حدیث وچ لوند اے 'ساڈے سرکار ﷺ دی بارگاہے
 اک بندے نے سوال کیتا 'میںوں کوئی وصیت فرماؤ۔ فرمایا 'غصہ نہ کیا کر۔
 اونے گھڑی گھڑی ایہو ای گزارش کیتی 'اُتے ہر وری سرکار ﷺ نے
 'اب وچ ایہو ای فرمایا۔ (بخاری۔ کتاب الادب۔ باب ۲۳۲۔ حدیث ۱۸۳۸ /
 ابوعیین موسیٰ۔ ابو ذکریٰ الدین النووی۔ حدیث السدس متر ۱۶)

عبدالرحمان بن عوفؓ دے پتر تمید توں روایت اے 'حضور ﷺ
 وں اک بندہ حاضر ہویا 'تے کہن لگا 'یا رسول اللہ ﷺ میں نے کچھ ایسی
 کال فرماؤ جمدہ توں میں پوری حیاتی وچ ہمدہ چھال۔ فرمایا 'نہے'۔ یا کر۔
 (مؤطا امام مالک۔ کتاب حسن الخلق۔ باب ما جاء فی الغیبة۔ حدیث
 ۱۳۳۵)

حضور پاک ﷺ نے غھے دے علان واسطے فرمایا کہ "اعوذ

بِالنَّوْمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" پڑھیا کرو۔ یا بُرے ہووے سے کھلو جاؤ۔
 کھلوتے ہووے سے برے جاؤ یا بُرے سے کھلو۔ ایک واری فرمایا کہ غصہ نہ کروے سے
 نہ کرو۔ (مسند ابو داؤد۔ کتاب الادب۔ باب ما یقال عند الغضب۔ حدیث
 ۳۵۸-۳۵۹)

مطلب یہ کہ بے غصے کے ترنوں، جلوہ یارے، کجگو تیل شست کھا
 لئی۔ بے تیل غصے تے قابو پا لیتے سمجھو، کم سدا ہوا گیا۔ حضور ﷺ
 نے غصے دے بیڑے، علاج تجویز کیے، اوبدے توں وی معاملے دی یگینی دا پتہ
 پلدا اے۔ سدھی گل اے کہ غصے وچ بندے دی ممت ای ماری حامی اے،
 دماغ کم کرنا ای چھڈ دیندا اے۔ دماغ، حیرت سارے، نبھال، احاطہ اے۔
 غصہ آیا، دماغ کم کرن جو گاندہ رہیا، تے بندے، اسارا نظام ای خرب ہو گیا۔ اللہ
 تعالیٰ سانوں نور نبی ﷺ دے چائے توں اپیاں زندگیاں نوں روشن کرلن
 دے راہ اُتے نورے۔

عہدے دی خواہش کرنا

حضرت عبدالرحمان بن سکرة فرمادے ہیں: میںوں حضور پاک ﷺ نے فرمایا: حکومت نہ منگیں۔ یوں جے تینوں کے مال حکومت بھی تارہب نے تیری مد نہیں کرنی۔ ہاں تینوں بغیر خوشوں حکومت میں ہے۔ فیہ ب تیری مد درے گا۔ دو جی حدیث وحی حضرت جوہر بن اشعرین فرمادے ہیں: میں دو ہندیاں نوں مال سے کے حضور پاک ﷺ کی خدمت میں حاضر ہویا۔ اسل عرض کیجی: ساڑے سو ہوں حکومت دے۔ جلدی وحی کوئی امر ہ۔ حضور

ﷺ نے فرمایا: 'جیرہ حکومت مئے' اس میں انہوں نے کہا: 'میں نے
 محمد سے کہا: یا فرمایا کہ جیرہ عہدے دی خواہش رکھے' وہ اس عہدے
 پر ہی نہیں ہوا۔ (مسند ابو داؤد۔ کتاب الخیر۔ باب ما فی طب
 النہار۔ حدیث ۱۵۵۱)

افسوس ہے لوہٹاں مولویوں تے 'دیسڑے دین' دے خاتمہ دے جاندیاں
جُھڈیاں حکومت دی طلب وچ مارے مارے پھرے نہیں 'بہاریت' راہیں
پیشوں وچ حصہ بندے نہیں 'ووٹ' مسکدے میں 'تے' یہاں 'بندے'
رہندے نہیں۔

دو پوتھیاں والا

حضرت ابو ہریرہؓ قول روایت اے 'حضور پاک ﷺ نے فرمایا ' تمہارے دھوپوں ساریں تو بکھیرا وہ اے جہدے دو منہ ہوں۔ کہ وہاں مال اک منہ مل گل کرے ' تے دلا جیال بندیں وہ جیوے تے او تھے ابوہدوہ جو تھ نظم نو۔۔ (مسلم۔ کتاب البر واملہ والادب۔ باب ذمہ فی الوفیۃ۔ تن حدیث)

نور نبی ﷺ کی روشنی سے سانوں منافقت ایں ۔ یہاں توں
 پاؤں خاطر کئی راہ دکھائے نیں ۔ اسلام و مقصد ہی ایہ ۔ ۔ اسیں منافقت
 دے دشمن نیں ، اتے دشمن ای سہیے ۔ یہ ”بندہ“ اتے ہو ر گل کرے ، دوجی
 جگہ جاکے دوجی گل کرے ، اتے کسے نوں چنگا کہوے ، دتے و دے بد تعریفی
 کرے ، اک پاسے کے معاملے وچ اک راء رکے ، دوجے پاسے توں اوڈیا پاسا

دے 'اوہ منافق ہے۔ اور منافقت دی اسلام وچ گنجش ہونی نہیں۔

ساڈے آسے پائے کئے ای بندے نظر انداز نہیں جیتے۔ اسے نوں مددے نہیں اتے محبت مل 'ہسویں اوہدی ترغاف سردیاں' جیہک بنادیاں مددے نہیں۔ اتے 'جد اوہ سامنے نہیں سند' اتے اوہ بے خلاف زباں کھدے نہیں۔ حضور پاک ﷺ دے فرمان موجب یکے بندے ای سب توں واہ بُرے بندے نہیں۔ اللہ پاک ساریاں توں محفوظ رکھے۔

و کھلے لئی کیتے گئے چنگے کم

حضرت ابو ہریرہؓ توں اک مٹی حدیث روایت ہے۔ کہ میں نے سون توں پیوں اوہ کئی واری بے ہوش ہوئے۔ حضور ﷺ نے فرمایا 'ساریاں توں پیوں قیامت والے دن تن بندیاں دا حسب کتاب ہووے گا۔ جسے قرآن یاد کیتا ہووے گا' اوہ کوئے گا' رہا میں تیرے لئی تیرے کلام دی تلاوت کردا رہیا۔ فرشتے کہن گے 'غیر رب فرمائے گا' توں جھوٹا ایں۔ توں تے قاری اکھوان لئی یہ کردائیں۔ غیر 'امیر بندہ' تے گا۔ رب پُچھے گا 'میں تینوں رتوں مل رہا ہوں۔' غیر 'توں کیہ کیتا؟' اوہ کہے گا 'میں تیری دتی ہوئی دولت دیاں سدا رحمی کردا ایں' خیرات کردا ایں۔ فرشتے کہتے رب 'پ فرمائے گا' توں جھوٹا ایں' توں تے وڈا بخی اکھوان خاطر ایہ کردائیں۔ غیر شہید تے کا' اتے گا' رہا میں تیری راہ وچ زیا' اتے شہید ہویا۔ فرشتے من گے 'توں جھوٹا ایں۔' رب وی فرمائے گا 'توں جھوٹا ایں' توں تے بہادر سدوں لئی یہ تم یثاں۔ حضور پاک ﷺ نے حضرت ابو ہریرہؓ دے پٹ تے ہتھ مار دیاں ہویاں فرمایاں۔ ابو ہریرہؓ

ساریاں توں پہلوں ایساوی جہنم دی آگ وچ تے جاں گے (جامع ترمذی۔ ابواب الزہد۔ باب ۲۷۔ بابقی الریاء والتمتع۔ حدیث ۲۶۵)

اس توں گلی حدیث وچ اسے 'حضور ﷺ' نے فرمایا 'جہنم وچ سدا لئی تے جہنم توں جہنم وچ ایساوی وچ سواریاں دیاں سدا لئی۔' اوہ وچ ریاکاری مل قرآن پڑھن والے تے حال گے (حدیث ۲۶۶) ریاض الصالحین دے باب ۲۸۸ وچ بخاری 'مسلم تے ابو داؤد دے ہالے مل چھ حدیثاں ریا دے حرام ہون بارے بیان کیتیاں لیاں نہیں (حدیث ۱۶۳-۱۶۴)

ان کل تے قرآن پڑھن والے صرف قاری اکھوان خاطر میں 'سکوں' میں مومن لئی قراءت سدا نہیں۔ اوہناں دے ریت مقرر نہیں۔ یہ طرح فرمایا مسیحا دی ماسن یا مسیحا اتے رقم دون والے 'پہلی' اے ہالے ہالے جہنم توں پڑھن اتے ہالے ریت تے خدمت دیاں لیاں چھوڑ دیاں خاطر یہ سدا نہیں۔ یہ میں 'سدا' یہ بنائیں۔

باقی قتل

نور نبی ﷺ دیاں سناں تے سناں توں وچ محبت ای روشنی بخشیاں نہیں۔ مسلمان وچ اک دوسرے وچ پھنداں اتے سناں مار دیاں رہن 'دشمنی کرن' دشمنی رکھن دی وی گنجائش کوئی نہیں۔ سناں باقی قتل ناسے بست وادی کل اسے۔ حضور پاک ﷺ نے فرمایا (ابن عازبؓ) میں روایت موجب) کہ اللہ نوں کسے مومن دا قتل ساری دنیا دے تباہ ہر ہوا ہو

جان تو وہ اسے (سُنی ابن ماجہ۔ ابواب الدیات۔ حدیث ۸۲)۔

حضور پاک ﷺ نے صرف تن قتل حارۃ ادریت میں۔ یہ وہ
۲ مرتبہ ہو جائے اسلام نوں چھڑا کہ دو جا یہ "شہابی شہود بدہ رنا"۔
تے تیا۔ یہ ۲ کے نوں قتل کرے (مسلم۔ کتاب القسوت والحارمین و
ندیات۔ باب ما یسبہ یم اسمہ۔ پہلی تے دونی حدیث سُنی ابو داؤد۔
کتاب الحدود۔ باب الحکم فیمن ارتد۔ حدیث ۹۳۸)

حضرت انسؓ فرماتے ہیں حضور ﷺ نے فرما: "کے یہ دُستور
نیں اللہ وے مال کے نوں شریک بناؤنا۔ کسے نوں قتل کرنا۔ میں یہودی یا قرینی
کرنا تے جھوٹھ پونا یا جھوٹھی گواہی دینا (بخاری۔ کتاب الدیات۔ باب
۹۹۷۔ حدیث ۱۷۶۵)

حضرت عبداللہ بن عمر (رضی اللہ عنہما) فرماتے ہیں رسول پاک
ﷺ نے فرمایا: "مومن اوناں چہ اپنے دین اسے اندر رہند اسے یہ تہ اود
ناحق کے نوں قتل نہیں کرنا (بخاری۔ کتاب الدیات۔ حدیث ۷۵۷)

حضرت عبداللہ بن عمرؓ توں ای روایت اسے: "مکارا حضور ﷺ نے
فرمایا: میرے توں گروں گروں نہ سزایا جے اسے اوت دن اسے "ن لگ
پود۔ حضرت جریرؓ توں روایت اسے: "حضور ﷺ نے فرمایا: "اے اللہ وے
میںوں فرمایا لوکل نوں چپ ہوں وے سٹے ہو۔ فیر فرمایا: میرے بعد مروں الی نہ نہ
جانا کہ اک دو جے نوں قتل کرن لگ ۲ (بخاری۔ کتاب الدیات۔ باب
۹۹۷۔ حدیث ۱۷۶۲/۱۷۶۳) حضرت عبداللہ بن مسعودؓ فرماتے ہیں: حضور پاک
ﷺ نے فرمایا: "مسلمان نوں گامہ کدھنا فسق اسے" تے "وہ قتل رنا ضرر

۱۔ (مشکوٰۃ المصابیح۔ کتاب الدیات۔ حدیث ۴۶۱)

حضرت ابو ہریرہؓ توں روایت اسے: "حضور ﷺ نے فرمایا: "یہ ۲
مسلمانوں جمعیہ چپ لے اود سنا کہ وپوں نہیں کا (سُنی ابن ماجہ۔
ابواب الحدود۔ باب من شرب الخمر۔ حدیث ۴۲) مسلم شریف وچ اسے: "یہ
ولی اپنے مسلمان بھائی نوں وہ مال اراوے" بھویں مارنا مقصد مال الی
۱۱۔ اود۔ تے فرشتے اکت حیرت میں (مسلم۔ کتاب الدیات و السنن
۱۱۔ باب: باب النبی عن اشرارہ بالکفر ان مسلم۔ پہلی تے ۱۱ حدیث
جامع ترمذی۔ ابواب السنن۔ باب ما فی شارة الرجل علی ایه بارئ۔
حدیث ۳۳)

میں اسیں اپنے گلے وچ منہ پا کے ویکھ لے کہ اسیں حضور پاک
ﷺ سے حملات تے دنگ ہو گئے تے ان سے کہیں یہ مسلمان
نہیں۔

عاجزی اختیار کرنا

حضور پاک ﷺ نے فرمایا (عیض بن حماد بن اسحاق) کہ
یہ قتلی۔ میںوں وچی تھی اسے کہ عاجزی اختیار نہ لیتاں۔ کہ کہ کوئی
اسے اوت تے زیادتی نہ کرے کہ اک دو جے تے ضرر۔ (سُنی ابو داؤد۔
باب ۳۳ فی التواضع۔ حدیث ۳۴۳)

شفعا شریف وے جواب: "مال مسلمان منصور پوری
محمد۔ میں کہ حضور ﷺ مجلس وچ مدے قتال میاں۔ اسے نہیں

ہیٹھے 'سلام' پہلوں کر دیندے سن۔ اتھ ملاؤن لئی پیل کردے سن۔ صحابہؓ نوں
 نال دی جگہ کنیت نال بلاؤندے سن کہ عرباں وچ عزت نال بلاؤن دا ایہو طریقہ
 سی۔ کسے دی گل نہیں سن نوکدے۔ نقلی نماز پڑھدیاں کوئی بندہ آجلوے تے
 نماز جلدی مکا کے پہلوں اوہدی ضرورت پوری کردے سن تے فیر دوبارہ نماز وچ
 لگ جاندے سن۔ مسکراؤندے رہندے سن (رحمت للعالمین
 ﷺ)۔ جلد اول۔ باب ۵۔ خلق محمدی ﷺ۔ شیخ غلام علی ایڈیٹر
 لاہور۔ ص ۲۳۳)

علامہ یوسف بن اسماعیل نبھانی لکھدے نیں کہ کوئی
 غریب مسکین 'غلام' یا آزاد بندہ حضور ﷺ نوں ملدا سی تے آپ
 ﷺ اوہدے کول کھلو جاندے سن۔ لوہنوں چمکدے مسن، کوئی تکلیف
 کوئی ضرورت؟ اتے اوہدی ضرورت پوری کیتیوں تے تکلیف دور کیتیوں
 پہلوں اوہدے توں دکھ ای نہیں سن ہوندے۔۔۔۔۔ غلاماں نوکراں نال مل بہرہ
 کے کھانا کھاندے سن۔ اپنے کپڑے پٹ جان تے سیو لیندے سن۔ جی مٹے تے
 کندھ لیندے سن۔ گھر دے کم کاج وچ اتھ وٹاندے سن۔ (شعائر رسول
 ﷺ)۔ ص ۲۵، ۲۶)

حضور پاک ﷺ دے فرمان موجب کوئی بندہ مومن نہیں ہو
 سکدا 'جد تیک اوہ اپنے مایاں' اپنے ہل بچے' اتے ساری دنیا توں ودھ محبت
 حضور ﷺ نال نہ کرے۔ اسیں آپ ﷺ نال محبت دے دعوے
 دی کردے آں۔ اپنے مقصد لئی آپ ﷺ دی کسے سنت تے عمل کرن دا
 اعلان وی کر دیندے آں۔ پر بیہوشی سنت ساڈے دل نہ لگے 'یا لوکھی رستے'

اوہدی گل ای نہیں کردے۔ اوہناں سنتاں نوں دور ای دور رہنے آں بنجیاں توں
 اسلامی مثالی معاشرہ قائم کیتا جا سکدا ہے۔

اسیں حضور پاک ﷺ دی سیرت دے موضوع تے گل کرن تے
 لکھن پڑھن گیلیں آپ ﷺ دے مقام نوں سامنے نہیں رکھدے۔ ایہ
 وی نہیں سوچدے کہ جو کجھ لکھ رہے آں 'لکھی جارہے آں' ایہ غلط تے نہیں
 جھوٹھ تے نہیں 'حقیقتاں دے خلاف تے نہیں۔

نور نبی ﷺ دیاں کریمیاں نے دنیا نوں جس طرح روشنائیاں وٹدیاں
 سن 'ہن تیک وٹ رہیاں نیں' اتے قیامت تک ایہ سلسلہ جاری رہنا ایں 'اسیں
 اوہناں توں اکھیاں کیوں میٹدے آں 'اوہناں توں فائدہ کیوں نہیں چمکدے۔
 اوہناں دے ذریعے اپنی دنیاوی تے اپنی آخری چنگی کرن دے واسے کیوں نہیں
 تروے۔

حضور ﷺ نوں اللہ پاک نے گھلایا ای اخلاق پھیلان خاطر سی۔
 اسیں اپنی عادتیں حضور ﷺ دے ارشاداں تے آپ ﷺ دیاں
 سنتاں موجب کیوں لھیک نہیں کردے۔ ساڈے اخلاق چنگے کیوں نہیں۔ اسیں
 حیا نوں ایمان دا وڈا حصہ کیوں نہیں سمجھ دے۔ اسیں اپنے مومن بھراواں لئی
 محبت پیار دی جگہ دشمنی دے رشتے پھڈے کر کے کیہڑے اسلام دی حق کرنے
 آں۔

اسیں مایاں نال کتناں گونچنگا سلوک کرنے آں۔ اسیں اک دوجے نوں
 سلامتی دا مہینا دین دی بجائے 'سلام' نوں صرف ایک معاشرتی رویہ کیوں
 سمجھن لگ پئے آں۔ اسیں دوجے مومن بھراء دی جان 'مال' آبرو دی حفاظت

نوں اپنے تے فرض کیوں نہیں جاندے۔ اسیں گوبہنڈیاں نل کیکن ورتدے
آں۔

کیہ اسیں دولت مندی دل دے غٹانوں جاننے آں یا مل کمان خاطر
اپنے دین اپنی معاشرت اپنیاں رشتے داریاں اپنیاں دوستیاں ہر شے نوں داء
تے لائی جا رہے آں۔ ساڈی سخوت واکہیہ حل اے۔ ساڈی عبادتاں اُتے
دکھاوے دے بدلاں نے بنیرا کیوں کیتا ہویا اے۔ اسیں مل کمان دے جائز
طرہ قیماں توں رکنے کو دور ہو گئے آں۔ اسیں خرچ کرن وچ اسراف یا بخیلی توں
کم تے نہیں لے رہے۔ اسیں سودے کرن وچ جھوٹھ داکرتن کو عمل دخل
رکھدے آں۔ جھوٹھیاں گواہیاں داساڈیاں پچھریاں وچ کنال بنیرا لے۔

رب نے غیبت توں منع کیتا سی ساڈی ایدے باجھ گھڑی نہیں
لنگدی۔ غفے نے ساڈے اعصاب نوں کس طرح دلیا ہویا اے۔ شہرت دی
حکومت دی دولت دی طلب نے سانوں نور نبی ﷺ دیاں کرنیاں توں
دکرتاں پرانہ کر چھڈیا اے۔ اسیں تکبر بد خلقی تے اکثر بن دا شکار ہو گئے آں۔
اسیں دو چہریاں والے بن گئے آں۔ منافقت ساڈیاں ہڈیاں وچ کرچ کس گئی اے۔
ریا کاری تے دکھاوے نے ساڈیاں عبادتاں ساڈیاں مومنیاں تے مار دینیاں نہیں۔
سانوں آخرت واکوئی خیال نہیں دنیاوی سلا سب کچھ بن کے رہ گئی اے۔

اسیں تواضع تے انکاری دے راہ دی کدی نہیں نکھے۔ ساڈیاں زبانیں
اُتے اپنے مسلمان بھراواں لئی محبت پیار دی جگہ لڑائی جھگڑے دیاں گھاس پھندیاں
نیں۔ اسیں اک دوسرے نوں دھن مٹکن لئی کلا شکوکاں مٹھتی پھرنے آں۔ اسیں
مسلمان نہیں شیعہ سنی وہابی بریلوی پان نہیں کیہ کیہ بن کے رو گئے آں۔

اسیں پاکستانی نہیں پنجابی سندھی بلوچی فلاںے فلاںے ہو گئے آں۔

جے اسل اپنا قبلہ سدھانہ کیتا جے اسل نور نبی ﷺ دیاں
کرنیاں توں روشنی نہ لئی جے اسل محبتاں نہ دکھایاں جے اسیں رتہ سے راہ نہ
چلے تے (خدا نہ کرے) خدا نہ کرے) ساڈا مل نشان مٹ جائے گا۔ بن وی دیا
اے اسیں روشنیاں دل مٹ اُتے بنیریاں دل کند کر لیے۔

اللہ سانوں توفیق دے! آمین!!

حاجہ

○ قرآن مجید

○ بخاری	○ مسلم
○ سنن ابو داؤد	○ سنن ابن ماجہ
○ جامع ترمذی	○ مشکوٰۃ امام بیہق
○ مسند امام عظیم	○ مسند امام محمد
○ مسند علی	○ مشکوٰۃ امام بیہق
○ تفسیر ابن کثیر	
○ تفسیر عزیزی۔ پارہ ۱ ام۔ عبد العزیز محدث دہلوی	
○ تفسیر احسان۔ جلد دوم۔ ابو الحسنات قادری	
○ تفسیر نور العرفان۔ مفتی احمد یار خان نعیمی	
○ تفسیر القرآن۔ جلد دوم۔ سید ابو الاعلیٰ مودودی	
○ تفسیر القرآن۔ جلد نمبر ۱ ابن احسن اصلاہی	
○ معارف القرآن۔ جلد دوم۔ مفتی محمد شفیع	
○ مفہومات القرآن۔ امام رابعہ اصطفیٰ	
○ حکمت القرآن۔ جلد دوم۔ عزیز احمد عزیز قاضی	
○ الہدایہ والتالیہ۔ حصہ دوم۔ مکتبۃ المعارف بیروت۔ ۱۹۷۷ء	
○ بلوغ الاطفال شرح افق الربانی۔ جلد دوم۔ مطبوعہ بیروت	
○ المسعودیۃ النبویہ۔ ابن کثیر۔ حصہ اول۔ دار المعرفہ بیروت	

○ الروض النافع الجزء الاول - سبیل - المیزان الجلیلی - مصر - ۱۳۳۳ھ / ۱۹۱۳ء

○ المصابیح الدینی - جلد اول و دوم - القسطنطنی (اردو ترجمہ از محمد عبدالبارق خان اسماعیلی بخاری) محمد علی کارخانہ اسلامی کتب کراچی - سن

○ اروضۃ الاحیاء - سید جمال حسینی (اردو ترجمہ بعنوان "رسائل کتب علیہ السلام" از مفتی سید الرحمن) شہزاد پبلشرز لاہور ۱۹۷۶ء

○ سیرت و احادیث - احمد زبیری رحمان - جلد اول - (اردو ترجمہ از صائم ہشتی) - ہشتی کتب خانہ - فیصل آباد - اکتوبر ۱۹۸۶ء

○ الوفا بالخیر المصطفیٰ علیہ السلام - عبدالرحمن ابن جوزی (اردو ترجمہ از محمد اشرف سیادی) فرید یک شال - لاہور - سن

○ کتاب العارف - ابن قیم (اردو ترجمہ از سلام اللہ صدیقی) الطہر لاہور - لاہور - سن (ایہ کتب "بیچر انبیاء و صحابہ و تابعین" دے نام قوس دی چکی)

○ احادیث النبوت - جلد دوم - شیخ عبدالحق محدث دہلوی (اردو ترجمہ از مفتی غلام حسین الدین نعیمی) کراچی - سن

○ معارج النبوت - جلد دوم - قاسم عین و اعجاز کاشفی - (اردو ترجمہ از حکیم محمد امجد فاروقی) لاہور - ۱۹۸۳ء

○ جوامع الشریعہ - ابن حزم کابیری ائمہ کبار (اردو ترجمہ از محمد سردار احمد) مجلس نشریات اسلام کراچی - ۱۹۹۰ء

○ شواہد النبوت - عبدالرحمن حای - مطبوعہ لاہور - پار دوم مارچ ۱۹۷۵ء

○ مغازی رسول اللہ علیہ السلام - عروہ بن زہیر (اردو ترجمہ از سعید الرحمن علوی) ادارہ ثقافت اسلامیہ لاہور - ۱۹۸۷ء

○ المناہص الکبریٰ - جلد اول و دوم - جلال الدین سیوطی (اردو ترجمہ از اربابا شید محمود و سید خالد لطیف) حادہ ایڈیشن لاہور - سن

○ تاریخ طبری - ابی جعفر محمد بن جریر - تاریخ الامم و الملک - تاریخ طبری - جلد اول - سیرت اقصیٰ علیہ السلام (اردو ترجمہ از سید محمد ابراہیم ندوی) نقیض اکیڈمی کراچی - جون ۱۹۸۷ء

○ طبقات النبی صلی اللہ علیہ وسلم - جلد اول - اخبار النبی علیہ السلام (اردو ترجمہ از عبداللہ اسماعیلی) کراچی - دوسرا ایڈیشن - ۱۹۸۷ء

○ سیرت ابن اسحاق (محمد بن اسحاق طبری کی کتاب "التبیین و المغازی" کا اردو ترجمہ از رفیع اللہ شہاب) مقبول اکیڈمی لاہور - ۱۹۹۳ء

○ سیرت النبی علیہ السلام - ابن ہشام - جلد اول (اردو ترجمہ از عبداللطیف صدیقی) شیخ غلام علی ایڈ

منز لاہور - سن

○ محمد رسول اللہ علیہ السلام - شیخ محمد رضا (اردو ترجمہ از محمد علول قدوسی) تاج کتب لینڈ - سن

○ رسول عربی علیہ السلام - عربیہ العصر - مقبول اکیڈمی لاہور - سن

○ مختصر سیرۃ الرسول - عبداللہ بن محمد بن عبدالوہاب (اردو ترجمہ از حافظ محمد اسحاق) جامعۃ العلوم لاہور - طبع اول - محرم ۱۴۳۸ھ / اگست ۱۹۹۰ء

○ حیات محمد علیہ السلام - محمد حسین بیگلر (اردو ترجمہ از ابو یوسف علی امام خلی) ادارہ ثقافت اسلامیہ لاہور - پارچہ ۱۹۸۸ء

○ تاریخ ابن قتیبہ - جلد اول - عبد اسلام (اردو ترجمہ از ذاکر شیخ عنایت اللہ) محمد شمس الدین ناشر کتب لاہور - طبع اول ۱۹۹۰ء

○ سیرۃ النبی علیہ السلام - جلد اول - شیخ نعمانی - بیگلر یک فتویٰ نیشن - اسلام آباد - سن

○ سیرۃ النبی علیہ السلام - جلد دوم - سید سلیمان ندوی - بیگلر یک فتویٰ نیشن - اسلام آباد

○ رحمت للعالمین علیہ السلام - جلد اول - قاضی محمد سلیمان سلمان منصور پوری - شیخ غلام علی ایڈیشن - لاہور - سن

○ سیرت محمدی علیہ السلام - سر سید احمد خلی - مقبول اکیڈمی لاہور - ۱۹۸۸ء

○ فروغ ابدیت - جعفر سبحانی (اردو ترجمہ از انیسر حسین) المیزان - جلی کیشٹر لاہور - پار اول - سن

○ حیات القلوب - ملا باقر بلخی - جلد دوم (اردو ترجمہ) سلاوی لاہوری ویج پبلشرز لاہور - اوپن سے نے ترجمہ دیا چھاپن والے دانی نے چھپن واسل "کچھ دی نہیں"

○ تاریخ احمدی - نواب احمد حسین خلی - حق پرورد لاہور - سن

○ سیرۃ المصطفیٰ علیہ السلام - جلد اول - محمد ادریس کاندھلوی - مکتبہ رحمانیہ لاہور - اکتوبر ۱۹۸۵ء

○ سیرۃ المصطفیٰ علیہ السلام - محمد ابراہیم محمد سیالکوٹی - مکتبہ اہل حدیث سیالکوٹ - جون ۱۹۷۳ء

○ اربع حق الخاتم - صفی الرحمن مبارکپوری - المکتبۃ الشریعہ لاہور - طبع ششم - اپریل ۱۹۹۰ء

○ محکم انصافیت - فہم صدیقی - اسلامی جلی کیشٹر لاہور - گیارہویں اشاعت - ۱۹۸۲ء

○ اسوۃ الرسول علیہ السلام - جلد دوم - سید نواز حیدر فوقی - ہمدانی - ممبئی ٹرسٹ کراچی - سن

○ بغیر انصافیت علیہ السلام - محمد جعفر شاہ پھولادی - ادارہ ثقافت اسلامیہ لاہور

○ سیرت سرور عالم علیہ السلام - جلد دوم - سید ابو الاعلیٰ مودودی - ادارہ ترجمان القرآن لاہور - اشاعت دوم - اگست ۱۹۷۹ء

○ نشر النیب فی ذکر النبی الحبيب علیہ السلام - اشرف علی تھانوی (پکی کتب "عجیب خدا علیہ السلام" کے نام سے چھپی - مکتبہ عالیہ لاہور - ۱۹۷۸ء)

○ انبیاء النبی علیہ السلام - جلد دوم - محمد کرم شاہ ضیاء القرآن جلی کیشٹر لاہور - پار اول ۱۳۳۳ھ

- پروفیسر اعظم و آخر مہدیہ۔ ڈاکٹر نصیر احمد ناصر۔ فیروز سنٹر لاہور۔ بار اول ۱۹۸۸
- سیرۃ خاتم الانبیاء مہدیہ۔ مفتی محمد شفیع۔ عظیم مائتہ بدائی وقفہ کراچی۔ ۱۳۰۲ھ
- سیرت امیر حقینی مہدیہ۔ جلد اول۔ شاہ مصباح الدین قلیلی۔ بی ایس او کراچی ۱۹۵۶
- سیرت رسول عربی مہدیہ۔ نور بخش دہلوی۔ آج کی بیسٹ لینڈ۔ طبع سوم مئی ۱۹۶۶
- نزول وحی۔ راجا رشید محمود۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۸
- شعب الی طالب۔ راجا رشید محمود۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۸
- حضور مہدیہ کی حقی زندگی کے مسلمان۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ جنوری ۱۹۹۸
- جبروت مطلق مہدیہ۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۵
- جبروت حبشہ۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۸
- حضور مہدیہ کی معاشی زندگی۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۳
- سیرت پاک: یکاڑہ سال سے چالیس سال تک۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۳
- حیاتِ طیبہ میں حج کے دن کی اہمیت۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۹۹۸
- سیرت الرسول مہدیہ۔ ڈاکٹر محمد طاہر القادری۔ منہاج القرآن، علی کیشنر لاہور۔ ۱۹۹۳
- سیرتِ طیبہ۔ حصہ اول۔ پروفیسر نظام ربانی عزیز۔ مکتبہ تعمیر انسانیت لاہور۔ ۱۹۹۰
- نبی کریم مہدیہ کی معاشی زندگی۔ ڈاکٹر نور محمد رفقاری۔ مکتبہ ابو ذر رفقاری اسلام آباد۔ طبع دوم ۱۹۹۰
- احمد الغابہ فی معرفت اصحاب۔ ابن اثیر۔ الجزء الثانی۔ مکتبہ الاسلامیہ۔ تہران۔ ۱۳۳۵ھ
- حیات صحابہ کے درخشاں پہلو۔ محمود احمد مختصر۔ نعمانی کتب خانہ لاہور۔ ایڈیشن دوم ۱۹۹۳
- حضور مہدیہ کی رشتہ دار خواتین۔ شمساز کوثر۔ اختر کتاب گھر لاہور۔ ۱۳۳۴ھ
- اسلامی انسائیکلو پیڈیا۔ سید قاسم محمود کراچی۔ سن
- ابو جبر تقویم۔ ضیاء الدین لاہوری۔ ادارہ ثقافت اسلامیہ لاہور۔ طبع اول ۱۹۹۳
- نقوش۔ رسول مہدیہ نمبر۔ جلد ۲/۱
- سیارہ دانش۔ رسول مہدیہ نمبر۔ جلد اول